

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzandók.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 fnt, félévre 3 fnt, negyedre 1 fnt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magy Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., a az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Zwingli nevelés-oktatás elvei (Benke Istvántól). — Mihályi Károly emlékezete (Bodor Jánostól). — Pestalozzi hitvallása (Csekme Ferencztől). — Irodalom. — Az áll. igazgató-tanács üléséből. — Külföld. — Különfélék. — Hirdetés.

ZWINGLI NEVELÉS-OKTATÁSI ELVEI.

I.

Pál apostol szavai szerint a *hit Isten igéjének hallgatásában áll.* A mi azonban nem azt jelenti, hogy a puszta füllel tanui vagyunk az Isten igéje hirdetésének (prédikációnak), már az által hit ébred föl bennünk. Nem. Hanem, ha szilárd hitet akarunk valakiben ébreszteni, annak lelkét már kora ifjuságától fogva bensőleg foglalkoztatni és Istenhez vezetni kell. Ezt pedig legközelebb az által érjük el, ha — mint Krisztus is cselekvé a maga tanításaiban — *a fiatalságot a látható dolgokkal vezetjük Istennek megismeréséhez;* miközben az egész világot, mint egy szép épületet, szem elé tartjuk és rámutatunk minden egyes dolognál, hogy mily nagy változandóságnak van alávetve minden és mégis semmi tökéletesen el nem enyészik, hanem a halálból élet, a mulandóságból örökévalóság áll elő. És éppen itt utalunk rá, hogy az, ki a világot s ebben a különféle dolgokat és a köztük uralgó összhangzatos rendet ily csodálatos módon megteremtette: *nem lehet sem változó, sem mulandó, hanem örökkön-örökké élő lény, kit Istennek nevezünk.*

S ha már az emberek közt lenézésnek és megvetésnek van kitéve a házi gazda, ki háztartására nem ügyel, az övét elhanyagolja: mennyivel inkább megbecsülendő, azaz meghálálendő Istennek azon rendkívüli nagy gondossága, melylyel ő a világ háztartását oly bölcsen és fáradhatatlanul intézi, hogy tudta és akarata nélkül még csak egy madár sem eshetik le a földre s még fejünk hajszálai is meg vannak számlálva! A miből önként következik, hogy az isteni gondviselés nemcsak azokra a dolgokra terjed ki, melyek a lélekre, hanem azokra is, melyek a testre szükségesek, midőn azt látjuk, hogy a madarak az ő jóvoltából oly bőven táplálkoznak és a lilium oly pompás színben ruházkodik.

És ha az emberi lélek ily módon van eltelve és meggyőződve az isteni gondviselés felől, lehetetlen, hogy valamikor föntartásunkat illetőleg akár aggodalomba, akár rut-fösvénységbe essünk, melyek közül ugy az egyik, mint a másik lelket-testet élő halálos méreg. Ily módon Isten

nemcsak a világ Ura, hanem mindazok atyja, kik benne hisznek; s azt akarja, hogy hozzá éppen ugy forduljunk segedelemért, mint a hogyan ezt földi atyáinkkal szoktuk tenni bajainkban. *innen van az imádkozás.* Ezért, ha testi vagy lelki betegek vagyunk: imánkban orvosságot és gyógyulást kérjünk; ha ellenség háborgat, irigység, gyűlölség szorongatja lelkünket: ő hozzá meneküljünk; ha tudományt, bölcseséget, művészetet óhajtunk: tőle kérjük; s ha tisztelet, hivatal és vagyon árasztott el: akkor is hozzá forduljunk, nehogy szívünket elfásulni és a jó utról letérni engedjük. Az Istenben ekként lakozó lelket valami kellemes érzet hatja át, midőn megszokta, hogy minden dolgot, vagy azok teljesítésére és véghezvitelére szükséges eszközöket tőle kérjen; és szégyelne is valamit úgy birni és kívánni, hogy azt nem Isten által bírja vagy kívánja. — Ily elveknek az ifju lelkébe becsepegtetésével szokja meg lassanként az ember, hogy csak oly dolgokra tekintsen, melyek bennünket *valóban boldogítanak.*

A nevelésünk alatt álló ifju *ily módon az erangelium titkát is félfogja és megéri.* Rájön nevezetesen az emberiség hibáira, fogyatkozásaira és arra, hogy mindaz, a mit teszünk, erőtlenségünk és különféle vágyaink kifolyása; Isten pedig mindezeketől távol áll, mert Ő sem vágyakkal nem vívódik, sem nem erőtlen vagy tehetetlen. Miből következik, hogy nekünk is, ha vele közösségben akarunk lenni, a testi kívánságok küzdelmeitől távol kell magunkat tartani. Mert valamint a jó ember a rosszal, a kegyes az elvetemülttel nem szokott társalkodni: ugy megfordítva a gonosz is kerüli az igaz, jámbor embert. Így tehát csak az lakhatik Istenel, ki vétek és bün nélkül él; ki kegyes és tiszta szívé. Ezért mondta Idrveitőnk: *„Boldogok, a kiknek szíviük tiszta, mert ők az Istent meglátják.”* (Máté 5, 8.)

De ilyen teljes bünnélküliséget, ilyen kegyességet mi, a kik mindenfelől földi küzdelmekkel vagyunk körülvéve, nem tudunk elérni, bármennyire akarjuk is. Ennélfogva *két tűz közé kerültünk:* mert egyfelől Isten ártatlanságot, teljes lelki tisztaságot követel tőlünk; másfelől mi, kik lelkileg megmérgezve és mindenféle bünökkel többé-kevésbé megterhelve vagyunk, Istenel szemben *mindnyájan bünösek vagyunk.* Következőleg arra vagyunk kényszerítve, hogy Istentől irgalmat és kegyelmet kérjünk számunkra. *Ekkor jön fel nekünk mennyei fénynyel az evangelium világa,* azaz azon kegyelmes isteni követség, mely hirdeti nekünk, hogy az aggodalom, lelki szükség

és nyomoruság állapotából minket *Krisztu. megváltott.* A ki ennél fogva nekünk oly szabaditónk és üdvözítőnk, kivel sem semmiféle Jupiter, sem semmiféle földi helytartó nem hasonlítható össze. Ő, az Ur Jézus Krisztus nyugtatja meg most lelkiünket, mely eddig kétségbe volt esve; ő ébreszt föl bennünk ismét jó reménységet és ő teszen ismét boldogokká. Mert ő, ki bűnös küzdelmekről és vétkektől teljesen szabad volt, ártatlanságát és kegyességét értünk áldozatul hozta, midőn minden lelki betegségünket és fájdalunkat helyettünk elvisele. És éppen azokat teszi boldogokká és idvezültekké, kik mindezeket hiszik és vallják. Az ilyenek, mint Krisztus önkéntes váltóságának örökösei, a mennyei Atyánál örök boldogságot és örömet birnak; mert *Krisztus azt akarja, hogy a hol ő van, az ő szolgálója vagy követője is ott legyen.* — A kik tehát az evangeliumot ily értelemben fogják fel és ily értelemben hisznek Krisztusban, azok Istentől születtek és nem vétkeznek, azaz: az evangelium által ily szellemben újjászületteknek vétkezéseik nem lesznek kárhozat- és halálukra, mert Krisztus az ő halálának váltóságával eltörölte olyformán, hogy Ő, mint örökkévaló Isten, sokkal nagyobb érdemet tett halálával, hogysen a mi bűneinket azzal fölül ne mulná.

A Krisztusban való ezen bizalom aztán sem restké, sem közönyösökké nem tesz a jó iránt: sőt ellenkezőleg, arra ösztönöz, hogy mindig a jót tegyük és igazán éljünk. Ezt pedig pusztán emberi erővel hiába akarunk elérni. A miből az is következik, hogy ezen hit, ezen Krisztusban való bizalom csakis Istentől származik. S a hol ekként Isten munkálkodik mi bennünk, ott nem agódhatunk a dolgok kimenetele felől semmi tekintetben, mert Isten, mint mindenható, tökéletes lény, ki a világot s a benne létezőket oly csodálatos renddel megalkotta: nem lehet, hogy egyedül csak az embernek akarja ártalmát, sőt ellemben a tapasztalás szerint is ő mindenben javunkat kívánja. De ezt csak a hívők érezhetik és tapasztalhatják. Azért igaznak marad azon szentírásbeli hely: *kik az Istent hiszik, azoknak minden egyformán javukra van.*

Végkövetkezéssel tehát: az iparkodik mindent jól és igazán megtenni, erkölcsösen és hit szerint élni, ki az evangelium titkát a fennebbiek szerint felfogni törekszik. Azért, a mennyire csak lehet, az evangeliumot nagy szorgalommal kell hallgatni és tanulni. Ezt pedig leginkább a serdülő ifjúsággal kell megtenni, mely mindenre a legfogényabb és még tiszta szívvvel bír. Ez által Istennek a legtehetszőbb szolgálatot teszszük. Mert minthogy Ő lélek, semmi más áldozat által úgy nem tisztelhetjük, mint ha magunkat egészen neki odaadó lélekkel és tiszta kedéllyel tiszteljük: *ennél fogva nagyon érdekünkben áll, hogy az ifjúságot az ő romlatlan, tiszta kedélyállapotában megtartsuk és megtartassuk, vagyis, hogy Istenhez minél hasonlóbba tegyük.* — E feladat, emberi erőnk tekintve, egyelőre nehéznek tetszik, de a hívő előtt minden lehetséges.

II.

Miután az ifju kedélyébe, melynek a tartós erény székhelyének kell lenni, a hit helyes módon be van plántálva, következik, hogy *belső ékesség és rend szepítse lelkét*; mert csak úgy tud később másokon segíteni és másoknak tanácsot adni, ha nála minden igazán van rendezve. Az ifju lélek kiművelésére pedig, mint kifejtők legalkalmasabb eszköz a szentírással való tüzetes foglalkozás, mely a Krisztus, mint minden erények legtökéletesebb példája által mindenekben a legjobb utmutatót fogja neki nyújtani. *S ha az ifju Krisztust az ő szavaiból és tetteiből egészen is-*

merni tanulta, lassanként magát is ő hozzá fogja alkalmazni s minden szándékában és tettében — a mennyire az emberi gyengeségnél fogva lehetséges — őt igyekszik kiábrázolni. Tőle meg fogja az ifju tanulni, hogy *mikor kelljen alkalmatosan beszélni és hallgatni*; továbbá szégyelni fog oly dolgokról beszélni, melyek csak az érett tapasztaláshoz illenek, midőn látja, hogy Krisztus csak 30 éves korában kezd ellenmondani, jóllehet, már 12 éves léteére az írástudók előtt az értelmi vizsgálatot fényesen kiállotta volt. Ez ismét arra tanítja, hogy *nem kell korán a köztérre lépni és éretlen korban a közügyek szolgálatába állni, hanem ellenkezőleg, kora ifjúságtól fogva, mint Krisztus is, előre kell magunkat készíteni az isteni dolgokra való gondolás által az előttünk álló nagy feladatra, melyet tehát helyesen betölteni csak evangéliumi képzs alapján lehetséges.*

Valamint a nőnek legfőbb ékessége a *hallgatás*, úgy az ifjuhoz sem illik semmi jobban, mint ha bizonyos ideig a hallgatásban gyakorolja magát, míg mind az értelem, mind a nyelv egymáshoz összeillően, összhangzóan ki van művelve. Erre pedig idő szükséges, melyet be kell várni. Ezzel azonban nem azt akarjuk, hogy teljes 5 évig úgy hallgasson az ifju, hogy semmit se szóljon; — a mint *Pythagorás* ajánlotta tanítványainak — hanem, hogy a beszélésre való vágyat és sietést korlátozni és zabolázni kell úgy, hogy *ha az ifjunak nincs semmi szükséges és hasznos beszélni valója: akkor hallgasson.*

A *beszédrre* pedig igyekezzék az ifju magát akként kiképezni, hogy se nagyon gyors, se nagyon lassu — valamint hangja is se suttogó és gyenge, se magas és erős ne legyen. A külső taglejtés és testtartás is mindig alkalmazkodjék a beszédhez. Evégből arc-, száj- és kézgyakorlatokra van szükség, melyekben szintén szorgalmasan és gyakran képezze magát. Egyébiránt e tekintetben sok függ attól, hogy kitől tanul az ifju beszélni és azután, hogy kik oktatják őt. Ha nevelőiben e tekintetben fogatkozások vannak, azokat épp úgy eltanulja az ifju, mint a jó tulajdonokat, annyira, hogy a régiek tanúsága szerint is az ifjak a nagyobbaknak, nevelőiknek nemcsak kiejtési hibáit, hanem azok testtartását is elcsajátítják. *Tehát mint egyébben, itt is sok, vagyis minden a példától függ.*

Továbbá mind a beszéd, mind a hallgatás legyen őszinte és természetes. Erre nézve pedig a kedély romlatlansága kívántatik meg. Mi ha megvan valakinél, ott nem látjuk a külső tagok rendetlen mozgását, nevezetesen az arc rángatását, a homlok összeránczosítását, a száj fintorgatását, a fej minduntalan rázását, a kezek hadonázását; hanem önkénytelen, természetes, illő állapotban és egyszerű szerénységben figyelnek mindenre.

Főleg, éppen mint a mérget, *kerülje az ifju a bort és a szeszes italokat.* Mert azon kívül, hogy a fiatal testet — mely különben is hevessegre hajlandó — ingerlékenységre fokozza, időelőtti kórhoz vezeti és megrontja már virágjában. A szeszes italok az ifjunál, még mértékkel használva is, a nyugalom és egészség helyett az izgalom és betegségek kuforrásai; mértéken túl pedig éppen a bizonyos halál okozói. *A hol tehát rászítkórokat, szélhűdéseket, vízbetegségeket, bélrágásokat (gyomorégéseket) stb. találunk: ezek eredetét legnagyobb részben a szeszes italokra sítetitek vissza.*

(Foly. köv.)

BENKE ISTVÁN.

MIHÁLYI KÁROLY EMLEKEZETE.

— BODOR JÁNOS n.-enyedi theologus emlékbeszéde, a Mihályi-ünnepen. —

(Folytatás.)

Ő a tudományt nem eszköznek, hanem czélnak tekintette. Nem eszköznek, melylyel vagyont, rangot, hirt, dicsőséget lehet szerezni, hanem oly czélnak, melynek elérésében a tanuló előtt egyéb eszközzé törpül.

Ha az ő tanuló pályáját megtekintjük, elvonhatjuk a tanuló teendőjét, a mi nem fog egyébből állani, mint: *tanulni, tanulni és tanulni*. Nem akarok azonban senki által félreértetni. Nemcsak a könyvekből és nemcsak a tanteremben lehet tanulni.

Mihályi Károly sem tanulta *csak* könyvekből a lélektant. Ott volt ő a társas élet minden nemes öszszejövételénél, nem kerülte az ártatlan mulatságok öröm-zaját, sőt vig kedélye, a dalban és zenében nagy jártassága által éltetője volt a jó kedvnek, fűszere a társaságoknak. S midőn munkában kifáradt lelkének enyhet szerezni vig társaságokban megjelent, ismét csak a tanuló feladatát teljesíté: *tanult*. Tanulta ismerni az embereket, a szív kedélyvilágát, s míg lángszelleme sugárral sokakkal felelteté az élet küzdelmeit, addig magának is új erőt szerzett folytatni tovább az élet nemes harcát. Tanulmányait lankadatlan szorgalmának és zseinalis elméjének megfelelő eredménnyel végezte, de lelkének szomja még nem volt kielégítve.

Mielőtt tehát az önfejlesztés és kizárólagos önszorgalmi tanulmányozásra száná magát: ott látjuk a helei és berlini egyetemeken, hangyaszorgalommal gyarapítani ismereteinek már is gazdag tárházát.

Az ifju nemes törekvései, a szerzett gazdag ismeretek, a kifejlesztett nemes jellem, a minden szépért és nemesért fellángoló lelkesülés — a férfiban méltányolva levének. Alig tért haza, szülővárosa lelkészül hívta meg az ifjút, ki olyan fegyverekkel vala felszerelve, a milyneket Pál apostol kíván, hogy a mi vitézkedésünk fegyverei legyenek.

És tekintésétek meg, mint szégyeníti meg azon közmondást: „a próféta nem lehet kedves hazájában.“ Megmutatta ő, — hogy a próféta ha „kedves“ hazájában is kedves.

Midőn megcsendült ajkán az isteni szózat viszhangja: „fiaim sziveteket adjátok nekem;“ midőn felemelte lelkesítő szavát: „Istenben bizni meg ne szünjete!“: ő nála a világ kormánya. Erényben bizni meg ne szünjete: el-nem maradhat annak jutalma; midőn a meggyőződés erős hangján hirdeti a jó bizonyos diadalát, az ármány bukását; midőn a végre is megdicsőült legnagyobb szenvedőnek magasztos életéből megnyugtató a szenvedő népét, hogy „a legboldogítóbb öröm szenvedésből következtetik“, a szeretet és bizalom, a tisztelet és ragaszkodás erős kötelekével fűzé magához azokat, kik abban bizva, hogy a gyümölcs nem esik messze fájától — nagy — de a valóulásban mégis meghaladott, reménnyel hívák meg a buzgó lelkipásztornak derék fiát. A próféta nagyon is kedves lón hazájában!

És valjon csak költői lelke fenszárnyalásának, előadása megragadó élénkségének, bizonyítékai erősségének köszönhető-e ezt? Bizonyára nem. Hiszen nem találunk ma is sokakat, kik a szónoklat művészetével meghódítják hallgatóságukat, látják, ismerik és hű képekben mutatják fel az igazságot s mégis — csak másoknál irigylik a hívők önkénytes vonzalmát, a mit magok hizelkedés, aljas kedvben járás által nem képesek megszerezni. Mihályi Ká-

roly nem kereste mesterséges eszközökkel, csak tisztének lelkesmeretes, pontos betöltésével és ezáltal nagyon könnyen meg is szerezte azt, miután sokan hasztalan töprenkednek.

Megnyerte a kedvességet, az általános tiszteletet pedig az által, mert beszédei életének valának hű tükre, megnyerte, mert beszédeihez a legfőbb argumentum hirdetett eivekkel megegyező élet volt. Ha hirdette, hogy a jó keresztyéneknek Isten előtt meg kell hajolnia, de másfelől éreznie kell azt, hogy Isten képe van teremtve, s éppen azért mások előtt hajlongani az emberi méltóságon alól áll; nem is látta őt senki, hogy szerénysége daczára valaha magában kellően ne tisztelte volna az embert. Ha ostorozta az erkölcsi sülyedést, szigoruan fenytette azt, a ki az ifjuság drága esztendeit beszennyezte, vagy elpazarolta, a ki könnyelműleg és rá sem hajtva ment el a hasznos ismereteknek előtte felnyilt kincstára mellett, vagy napjait kábító örömek ölében álmadozta el; — a ki állandó jóllétét rövid kedvtöltéseinek áldozta fel; a ki szentségtörő kezekkel házi életének szent köteleit szaggatta el, — a ki alávaló ösvényeken, álnok tettetésnek álarca alatt csuszott előnyös helyzetébe, vagy rágalmozással, megvesztegetéssel egyengette maga előtt az előhaladásnak útját, vagy hivatalához hűtelenül, avval épen ellenkező vétkékre vetemedett; oh ha az ilyen szánandó előtt fenyegetőleg festé a sötét jövőndőt; róla elmondhatjuk ismét az ő szavaival, hogy ő a multa visszatekintve, magát az igazság egyenes útján láthatta: neki nem volt oka önmaga előtt megszegyenülni, ha eltöltött éveire visszagondolt; ő méltán mondható magáról: teljes erőmből törekedtem mindig előrehaladni, értelmemet mindinkább világositni, akaratomat nemesíteni, legjobb óráim tiszteimnek valának szentelve! vidám napjaimban hálát adtam az urnak; a gondok és fájdalmak borus idején nem zugolódtam, hitemben nem ingadoztam. Oh bizonyára többen vannak köztetek, kik hallák ajkáról a kiáltó szót, mint dörgéle a bünt és mint biztató a csüggedő erényt, hallátok a költő-papnak lelkesítő biztató szavát:

„El ne hagyj a reményt, hogy isten el nem hagy!
Bármi rosz fenyeget, általa mentve vagy.
Mentve vagy mindenkép, ha el is ér a rosz,
Te vele s ő veled: bizz és ne ingadozz.
Mondom, veled van ő, imé itt van jele,
Hogy elbirod sorsod, sőt erősülsz vele.

Hallottátok, mint kötő hallgatónak szívére a valódi jótetteket. Az utókor hálás megemlékezését megnyerni csak igaz derékséggel lehet, de nem oly „tettekkel, melyek csak félig vannak meggyőzők, melyekben nincs valóságos érdem, melyek ezerében egyszer jőnek elő“

„Dicsőség épül csupán erényen,
Minden más fény csalfa csillogás!
Ember! oh ne kapj a tetsző fényen,
Melynek sorsa holnap elhunyas,
A jónak légy mindig hív barátja
Igy sokáig éltedet
Emberek között neved
És dicsőség lesz neved sajátja.“

Hallottátok, meggyőző szavát, midőn a világ csábításai mellett az erény természetes jogát mutatja fel.

Kerül-e áldozatba ott hagyni a kavicsot és gyöngyöt választani? Már pedig csak ezt tesszük, midőn a világ hiúságait mellőzzük és örök becsű javakra törekszünk.

Hallottátok, midőn nemes szívének dobbanásaként hangzott ajkáról: „főkincse az embernek a jóság“, mely szorosabban fűződik az emberhez, mint az okosság

„Embernek van két kincstára
 Önmagában: szív és ész:
 Egyik sem elég magára,
 Jó ha mindenkibe tesz
 Szív jósága, ész világa.
 Kettő együtt szép egész!
 Hogyha mégis mindenkiben
 Nem lehetsz dús egyaránt.
 És érezned kell egyikben
 Némi hézagot — hiányt —
 Inkább légy jó, mint eszes,
 Ugy, hogy jóságból veszess
 Mert legyen bár dús az ész
 Jó szív nélkül szegény lesz
 Szívnek kincsét, ezt neveld,
 Gazdagítsad a kebelt:
 Istenednek így tebenned kedve telt!”

Hallottátok, midőn az élet hullámzó tengerén kétségbeesés felé közelgő Péterekhez felemelőleg kiáltá: „kicsiny hitű, miért kétkezel?”

„E világot nem történet hányja,
 Bölcs Istennél e világ kormánya!
 Ő benne vetni bizodalmat,
 Ő hozzá hittel nézni fel:
 Ez ad a szívnek nyugodalmat,
 Egy földi jó sem ér ezzel!”

De ha hallottátok őt magasztalni az erényt és osztorozni a bünt, kérdem: láttátok őt egyebet tenni, mint az elsőt?

Ha egész odaadással kötötte szívetekre a jót tenni, a szent ügyért lelkesülni: kérdem, láttátok őt vagy egyszer elszalasztani az alkalmat, melyben jót tehetett, a pillanatot, melyben valamely szent ügynek szolgálatára lehetett; ha intett, hogy ne önzésből, rátok viszszaterhető haszon reményében tegyétek a jót: kérdem, láttátok-e vagy egyszer, hogy lelke kitüntetés, haszon, anyagi nyereség után vágyódott volna; ha a csüggedőket bátorította, a szenvedőket vigasztalta, a tévelygőket felvilágosította: kérdem, láttátok-e a csüggedésnek, a hitetlenségnek sötét kételyét arcán, sőt ellenkezőleg, nem a gondviselés bölcsességén, az Isten jóságán, a jó diadalának reménységén alapuló boldog nyugodtság tükröződött-e vissza a buzgó papnak arcain? nem sugárzott-e szeméből a rendíthetetlen bizalom, mely ajkára a lelkesült szavakat hozá

„Bár dördül ég és föld remeg
 Hitünk nem rendül tőle meg,
 A fellegek sűrű homálya
 Istenhez utunk el nem állja.”

Ha hallottátok őt elítélni az anyagiság bálványozóit, a világ tetszésének hajhászóit, kik kicsinységüket a tettetés álarcza alatt rejtegeték; nem láttátok-e, mennyire magasan állott ő a gyarlóságok felett, lelkiösmeretessége nem arra nézett, mi hajt anyagi hasznot, de arra, mit hoz magával az emberiség? nyíltan hordozá egész valóját, nem viselé a tettetés álarczát, nem tudá mindennek inyére beszélni: de a ki ösmerte, nem lehet-e annak őt nem becsülni. Nem azt kérdezte, hogy itél a világ? hanem azt, hogy itél Isten? mit sugall a lelkiösmeret? Látszani nem az ő dolga volt, ő lenni szerette. Ha hallottátok sajnálkozással szólni azokról, kik vakon törekednek magoknak napi hirt szerezni, bizonyára látjátok azt is, hogy ő megtalálta a „dicső utóhírt”, mert úgy kereste azt, a mint prédikálta.

Ilyen papja volt Mihályi Károly előbb szülővárosának, később Nagy-Enyednek.

De ily nagy lelkesülésnek minden szent ügy iránt, ily lankadatlan munkásságnak a tudományok mezején, szélesebb munkatérre volt szükség egy egyház községénél.

Az ő hivatása nem egy egyházközség, hanem egy nemzet papsága vala. E nagy hivatásnak megfelelő hivatalt nyéré el, midőn 1844-ben beteljesedett nagy mestereinek jóslata: a Bethlen-főiskola bölcsészeti tanszékére rendes tanárnak választatott meg.

A szülőanya forrón ölelő karjai közül a nem kevésbé kedves nevelőanya epedve váró karjai közé tért vissza. Válván egyik hazájától, örömmel üdvözlé ezen másikat. Mily forró ragaszkodás sugárzik mindkettőhöz minden szavából, midőn 1844. június 26-án tartott széktaglalójában elmondja, hogy „ama földről, hol bölcsőm reuge, hol vidám gyermekkoromnak vala első játékos udvarkája: jöhetnem adá Isten ide, legszebb életszakom aranyidejének édenével szomszéd mezejére; onnan, hol hajnalom virrada, ide, hol reggel lön nekem; a földről, mely szellemi életem első táplálatának adá tejét: ide jöttem e Kánaánba, melytől vevém a tovább fejlesztő, erősítő eledelt; amaz anyától, melynek kebelén legelőbb tudám, hogy vagyok, vagy legalább tudom, mit tesz és — akarok ember lenni. Olyantól válván fájdalomnak — ilyent üdvözölhetve, örömmek könnyeit ki ne sirná, ha keble van ember?”

Fájó szívvel búcsuzék az egyik otthontól, de örömtelt szívvel köszönté a másikat. És ezentúl teljesen a Bethlen-főiskolának — s ezáltal a magyar nemzetnek — és hazánknak szentelte életét. Bár szerénysége, midőn magát tanítónak nevezé, önkénytelenül hozta ajkára e szavakat: „világosan tudom, nemcsak érzem, hogy az eszménytől messze járok” azon elismeréssel kell visszautasítanunk e vallomást, hogy ő teljes hivatással birt azon pályára, melyet érdemei által feltalált. Ő éppen mint a tanító eszményképe állhat előttünk.

Szívvél és észszel hivatásának élt. A szeretet, melylyel tárgya iránt viselteték, a gazdag ismeretek és mély belátás a tudományok mezején, az odaadó atyai szeretet tanítványai iránt viszonszeretetet és ragaszkodás ezek részéről — jó hazafiak, boldog polgárok nevelésére irányuló erős törekvés: im, ezek valának utitársai tanári pályáján a legelső pillanattól, melyben a katedrába lépett, még halálos ágyán is, mig végre a halál lezárá mélyen látó szemét.

A papból lett tanár jól ismeré a próféta jóslatát: „elvesz az én népem, ha tudomány nélkül való” és azon szent elhatározással kezdette meg működését, hogy erejét az emberiség jólétének — a tudomány által — előmozdítására szentelendi. — Im, halljátok a szent fogadást, mely égbe szállt ajkáról tanári pályájának küszöbén: „Igazság világa az elmékben, szeretet melege a szívekben; békesség emberekben és emberek között; természetszerű fejlődés utjain haladó tökéletesülés a társadalomban: im, ezek jelszavai az általam művelendő filozóphiának. Im, ezek a nemes czélok, melyeknek szolgálatába állottam és a mint teljes erőmet ezeknek szentelendem: *Ugy áldjon Isten engem!*”

És fogadásához hiv maradt mindvégig. Birt mind tehetséggel, mind akarattal magasztos feladatának betöltésére. Ifju lelkesedéssel és meggyőző erővel kezdé felnyitni tanítványai előtt a bölcsesség legnagyobb titkát, melyet már a bölcsészettnek az égből aláhozója az ember első feladatává tett: „Ismerd meg tenmagadat.” A tanár és az ember egyaránt meghódította csakhamar környezetét.

(Folyt. köv.)

PESTALOZZI HITVALLÁSA.

(Tanulmány.)

Irta: Csekme Ferencz papjelölt.

(Folytatás.)

Az emberiség erkölcsi fejlődésének és menetének legfőbb ténye a keresztyénség. Ezt megismerni: megismerése az erkölcsiség törvényeinek is. A keresztyénség nemcsak kiindulási eszméjében állít fel ellemi erkölcsi nevelést, hanem ép oly tökéletesen állítja fel azt azon eszközökben is, a melyeket megteremtett — mint nevelési utat felmutatott.

Általán, midőn a positiv keresztyénség megtagadásával vádolják, ki kelle mutatni, hogy kimondott elvei nem hogy kizárnák a positiv keresztyénséget, de sőt azal teljesen quadrálnak.

Megalapítója mindenütt összehasonlítja országának megalkotását, a természet szervesképzési folyamatával. Minden külső formától menten, az ember bensejében alakította meg azt. Az emberi törvényeket egyetlen csapással halomra döntve, vagyis inkább magasztos álláspontja folytán egyszerre föléjük emelkedvén, az erkölcsi nevelést feltétlenül az eredeti, egyszerű, tiszta és közvetlen erkölcsi gerjedelmekre, a szeretet, hála és bizalom érzelmeire vezeti vissza.

Az erkölcsiség általánosságát pedig elismerte, midőn az akarati szabadságot állítja fel. Az akarat szabadságát viszont *tényleg* az ember valódi létébe helyezte, *szellemileg* az Istentől eredő és ő s képét viselő igazságba, *kedélyileg* a szeretetbe, mely Istentől ered s melynek ősképe maga az Isten, *érzékileg* az igazság és szeretet teljesítésébe, mely Istentől ered szintén. Ezen igazságnak, szeretetnek és cselekvésnek az ember erkölcsiségében feltüntetett összhangját és egységét, mint legfőbb célét, mint az ember valódi létét, mint tökélyt állítja fel: Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes.

Ezen tökélyhez feltétlen engedelmisség Isten akaratára iránt, az erény gyakorlása, a személyiség megsemmisítése vezet. Ezen önmegtagadás, a személyiség ezen megsemmisítése nem egyéb, mint az erkölcsi élet, az örök élet. Másrészt az engedelmisség, mely által életünk megvalósul, nem szolgál, hanem gyermeki engedelmisség; nem idegen akaratban való megnyugvás, hanem szabad akarat; azon törvény, mely a természetben, a szabadság, igazság és szeretet lényegében rejlik.

Mint engedelmisséget követelő törvény feltétlenül szükségképi ugyan, de mint olyan törvény, mely legfőbb feladatává az egyed szabadságát, mint lételemének feltételét, mint saját legfőbb értékét, mint tökélyét és üdvességét tette — feltétlenül szabad.

Ekként alakította Jézus az erkölcsiséget a gyermek emberi természetének isteni méltóságára, mivel ezen méltóságot őseredetűnek ismerte fel, vagyis inkább mint ilyent visszaállította.

Az ember erkölcsi tehetségeinek egész összességét tételezte fel, mely tehetségeket szakadatlan gyakorlás és folytonosan növekedő cselekvés által önállóságra emelt. Ezen tehetségek működésének minden tekintetben saját személyében nyújtott szemléleti tárgyat, és összekapcsolta a legfőbbel: az Istenség eszméjével, melyet maga tett láthatóvá. Cselekvésmódjában és céljaiban mindig a természetet, az előtte álló gyermeket tartotta szem előtt, az adottat és a határoltasága miatt lehetségest; mert éppen ebben rejlik a dolgok erkölcsi felfogásának a lényege és a humanitás ereje, mely a nádszálat nem törte meg, hanem megerősítette, az égő kanócot nem oltotta el, hanem élesztette és táplálta.

Eljárás módjának általánossága, eredetisége és ténylegessége éppen abban rejlett, hogy minden egyesnek erkölcsi egyediségét és ennek a viszonyokhoz, álláshoz és hivatáshoz mért alkalmazását magasztos tökélyre emelte. Ily módon megsemmisítette az erkölcsi lét minden ellenmondását, istenni öszhanggá egyesítette ennek minden ellentétét és közvetlenül állította elénk Isten utját, azon örök törvényeket, melyeket a teremtő közvetlenül helyezett az emberi természetbe,

A keresztyénség ezen közvetlen tapintatos nevelési menete szembeötlő az anyának gyermeke iránt való erkölcsi bánásmódjában. Az anya öntudatlanul neveli gyermekét az erkölcsőségben, mint azt a keresztyénség öntudatosan teszi az emberekkel szemben; és a keresztyénség maga ez oldalról tekintve, az ösztönnek az ész magaslataira a természetnek az isteni kinyilatkoztatás magaslataira való emelése.

Maga a keresztyén vallás, — a mint az emberben fejlődik, — a megváltóban jelent meg és ezáltal emelkedett tudatosan az egész emberiséget átkaroló feladatához, melynek értelmében minden egyest saját egyéni tehetékei, szükségletei és ereihez képest Istennel egyesíti, azaz általában vallásossá teszi. A vallás teszi ezt, mely mint az emberi természet isteniességének bélyege, már eredetileg minden egyesben megvan. Hivatása, mely szerint mint általános képzőeszköz szerepel, legnagyobb tisztasággal és erővel a megváltóban tünt ki. A keresztyénség ezáltal nemcsak változhatatlan és örök próbakövévé válik minden vallási tüneménynek, minden vallási nevelési kísérletnek, benne az összes vallási fejlődés és képzés menetének elemei meg vannak adva.

Ha ezen elemeket és a keresztyénség vallási fejlődésének ezen menetét kutatjuk, akkor benne, tekintettel a vallásra. önmagában (tárgyilag) az általános kezdő és középpontot az *istenben*, azaz Isten eszméjében találjuk; tekintettel a vallásra, az emberben (alanyilag) az *isteni természetben*, Isten szellemében, az emberben lakó isteni eszmében találjuk, mely által az ember Isten képévé és a vallás iránt fogékonyá válik.

A keresztyénség e tekintetben a kinyilatkoztatás kezdetével, a világ és az ember teremtésével — úgy, a mint azt a Mózesstől származó legrégebbi okmány, az általános nevelés ezen jelképe meséli — legtökéletesebb összefüggésben áll.

A keresztyénség az emberiség eszményi, szellemi fokára nézve ugyanaz, a mi okmány a realis fokra nézve, t. i. a vallás történeti fejlődésének illető csirája. Midőn az emberben a hitet feltételezi, az emberben maga is hisz. A keresztyénség miként erkölcsstanában a szabad akaratot előre feltételezi, úgy a vallásban is a hitet.

Történetileg látjuk, hogy a keresztyén vallás egyetlen csapással semmisítette meg a zsidó vallás külsőségeit, mint a hol a külső a belső helyére, az aljas a szentnek, a jel az eszme, a templom a vallás, az oltár az istenség helyére lépett.

Míg Jézussal a vallásos kifejezések — alapot, a fogalmak — szemléletet, a bizonyítékok — igazságot és döntő erőt, a szokások: szellemet, a gyakorlatok: erőt, a jelképek: értelmet és szentséget nyertek. S midőn a vallás igazi pszichológiai ismeretéből indul ki, nem indul ki egyoldalulag az érzelemből, vagy egyoldalulag a fogalomból, még kevésbé egyetlen érzelemből, vagy egyetlen fogalomból. Művét inkább az emberi szellem, az emberi szív összes, tökéletes fejlődésére alakítja, és azon mértékben tágitja tanításának terjedelmét, a mint tanítványainak szelleme és szíve tágul.

Miként a gyermek értelmi oktatása akkor kezdődik, mikor tudatára ébred annak: „én vagyok“, úgy a vallásos oktatás — és nem nevelés! — akkor, a midőn a gyermek tudatával bir annak, hogy: „van Isten“

Ezen gondolattal vezeti az elemi nevelés a gyermeket a természetbe és itt mutatja neki testi, lelki, szellemi jelenségeiben, és alakjában nyilatkozó teremtőt és urat. Ezen gondolattal vezeti a gyermeket önmagába és mutatja neki testi-lelki szellemi tehetékeiben, természetének erőiben és törvényeiben, értelmében és lelkiismeretében nyilatkozó törvényhozóját és bíróját. A történetbe vezeti a gyermeket és mutatja neki az emberiség menetében mutatkozó gondviselést, az ebben mutatkozó nevelőt és — atyát.

Szóval a közvetlen szemlélet után nyer a gyermek szellemi táplálékot, s először tények nyújtatnak és nem fogalmak. „Módszerünk nem ragadja ki a gyermeket pajzán könnyelműséggel felette korán az igazság rejtésének, a jámbor hitnek szent homályából. Nem! Lényegében fekszik, hogy ezen homályosságot, mint a jámborság és bölcsesség bölcsőjét ápolja, és hasonlóan a természethez, a gyermeket csak lassan oszló szürkületen keresztül emelje az igazság napfényére. Távol van attól, hogy részt venne a kor férczműveiben, melyek oly sokoldalulag törekednek az éjféli homályában csillogó lidérczek által a nap világosságát ott előidézni, hol még teljes éj uralkodik — és a kor szegény éjjeli mécseit, mint napsugarakat az alvónak és kiskorúnak szeme elé hozni. Nem! módszerünk nem az éjjel utain vezeti a növendéket, mintha azok nap utjai lennének; nem vezeti a látszat utain, mintha ezek az igazság utjai lennének: módszerünk élvezetű növendékével az éj üdületét, e mellett azonban a nap életét nem engedi elálmadozni. A módszer embere azt tartja, hogy az emberi szem a napnak van teremtve, hogy az emberi élet a fényes nappal szükségli, és hogy az emberiség a lámparendszer mellett, mely betegszobában, szembajban szenvedő ember számára ugyan alkalmas lehet, nem igen boldogulhat.“

Az ész és a szív együtt képezik a tökéletes embert. Bármelyik egyoldalú miveltése — félszegség.

Az erkölcsiség elemei nem fogalmakból, hanem a hitből indulnak ki; a hit pedig tényekből, a mint a fogalom is tényeken alapul. Az erkölcsiség elemi képzésének e tekintetben egy alapja van az értelmi elemi képzéssel. A hit legmagasabb emelkedése az értelmi képzés határát semmi módon sem érinti zavarólag. Az értelmi képzés oly menete, mely a hit növekedő erőit gátolja vagy zavarja, nem is természeteszerű, hanem természetellenességhez vezet.

Nem végezhetem be e mű tárgynkhoz tartozó tartalmának ismertetését azon szavak idézete nélkül, melylyel a leuzburgi tanítógyűlést — köszönti.

„Tisztelt uraim! Egy gondolat szorítja keblemet, el nem titkolhatom! Ha majd újra összegyűlnek, talán nem leszek már körükben; akkor talán már aluszom csendes álmomat! Vizsgálják meg, a mit én megkísérlettem és fejezzék be, a mit én megkezdtem! Nappalom fergetegjei után az est sötétségében távol hegyek megett fényesen ragyog a menyezet. Csodálva nézem. A lenyugvó nap áttöri a szürke felhőzetet, mely a menyezetet borítja. A felhőzet szélei piros színt öltenek és aranyfényben ragyognak, vetekedve szépségben a fényes nappal. Bámulva nézem, és elfordítom arcomat kedves fényétől. Fölöttem pedig teljesen sötét az égboltozat. De ezt nem látom, csak a széleknek látom aranypírját. Férfiak! Barátim!

Nem törődöm e sötétséggel és árnynyal, mely ijesz-

tően és zivatarként áll fejem fölött. Most csak azon örömet látom és élvezem, melylyel tetszésük és belegyezésük halálos ágyamat fogja betölteni és tekintetem mozduatlanul ezen helyen időz“

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

Előfizetési felhívást vettünk egy „*Protestáns temetési énektár*“-ra. A felhívás így hangzik: Csaknem egy negyed századra terjedő hivataloskodásom alatt gyűjtögettem temetési énekeimet elhatároztam egy tömört kötetben kiadni. A kérdéses „*Temetési Énektár*“-ról előzetesen, minden nagyítás nélkül, annyit tartok időszerűnek megjegyezni, hogy az 40 kézirat-iven 220, minden alkalomra s minden halálesetekre írott énekeket tartalmaz. — És pedig úgy: hogy a kérdéses énekek mind a legénekelhetőbb Zsoltár-dallamokra vannak alkalmazva. Egy „*Toldalék*“-ban pedig végül, — különleges szertartásokra, — mint pl. templomszentelés, temető-felavatás, esketés, keresztelés stb. esetekre írott énekek foglaltatnak. Szóval: mindazok, kik ez „*Énektár*“-t birni fogják, gazdag és változatos tartalmánál fogva, — mely a társadalom minden rendű, rangu tagjaira, különböző halálnemekre írott énekeket tartalmaz, semmi viszonyok között fennakadni, zavarba jönni nem fognak. Hogy pedig t. előfizetőim, a mű életképességét s használhatóságát kétségbe ne vonják, tehát megbíralás végett átadtam az egyházi irodalom terén oly elismert tehetségű egyéneknek, kiknek alább olvasható írásba adott véleménye, úgy hiszem — elég nyomós bizonyítékul fog szolgálni „*Énektáram*“ használhatósága mellett. Van szerencsém továbbá tudatni t. előfizetőimmel, — miszerint nekem most fizetni nem kell; csakis az előfizetési ivre becses megrendelésüket szíveskedjenek bejegyezni. A megrendelt példányokat e f. 1884. év szept. 6-ik napján fogom t. előfizetőimnek kiszolgáltatni. Előfizetési ára: a nagy nyolczadban kiállított 14—16 nyomott ivre terjedő egy kötetnek 1 o. é. forint. Tanítóképezdek növendékei s egyházak részére 5 előfizetés mellett 20 százalék, 10 előfizetón felül 30 százalék engedménnyel szolgálhatok. Végül tisztelettel kérem t. előfizetőimet, hogy neveiket, lakhelyöket s az utolsó postát tisztán, olvashatóan kiírni szíveskedjenek. Nagybányán, (Szatmármegye) 1884. május hó 20-án. *Stiglicz* Albert, n.-bányai ref. kánt. orgonista leánytanító. — Az előfizetési felhívást melegen pártoló sorokkal kísérik *Czelder* Márton és *Gulyás* Lajos lelkesztársaink. Mi is ajánljuk olvasóink figyelmébe.

AZ ÁLL. IGAZGATÓ-TANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1884. jun. 22.

Elnököit főtiszt. Nagy Péter püspök. — Jelen voltak: Székely János, dr. Jenei Viktor, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla igazgató-tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Balogh György ügyvéd és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentése és tudomásul vétele után a kolozsvári kir. törvényszék tudatván, hogy néhai Király Ferecz által katonai egyházközségünknek hagyományozott 125 frt kiadására az örökösök köteleztettek: az intézkedések megtételére a hagyomány felvétele iránt.

A jogügyi bizottság beadja véleményes jelentését erdő aranyosítás alkalmával azon egyházközségek jogai érvényesítése végett teendő intézkedésekre vonatkozólag, mely egyházközségek belső telkeik száma kettőnél több és így többet követelhetnek a közös helyekből a törvényből folyólag a pap részére egy és a tanító részére egy fél telki állomány után minden körülmény között kiadandónak rendelt illetményénél. Az egyházmegyék esperesei és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek köriratilag utasítanak a bizottság által ajánlott eljárás követésére.

A marosi egyházmegye azon határozata ellen, melylyel az egyházmegyében nem lakó hívűknek egyházmegyei képviselővé lett megválasztása igazoltatott, felfolyamodvány nyújtatván be, a határozatnak jelzett igazolásra vonatkozó része, mint szabályellenes, megsemmisített.

Az országos közalap végrehajtó-bizottsága felhívást intézvén az évi járulék és befizetett összegek mennyiségének kimutatása s a segélykérvények felküldése iránt: az egyházmegyék esperesei és püspöki vizsgálat alatt álló egyházak felhívtak köriratilag a jelzett kimutatások felterjesztésére, egyházként kimutatva az aláírott, befizetett és hátralék-összegek mennyiségét.

Az egyházmegyék esperesei figyelmeztettek az erdő-üzemterv beadására kitűzött határidő lejártára és a hol szükséges, a határidő meghosszabbítása végett a közgazgatási bizottsághoz indokolt kérvény benyújtására kétsedelemtől büntetés kirovásának megelőzése végett.

A marosi egyházmegye felterjesztésére a rigmányi leány-egyházközség által az anyaegyházközségből beszólgáló pap részére fizetett kepe megváltása megengedett s a kepeváltási tőke biztosítására bekebelezett zálogjogilag lekötött birtok kétszeres hecsértékének igazolásával az esperes megbízott.

Ezenkívül eláttatott számos kevésbé közérdekű ügydarab.

r. 1.

KÜLFÖLD.

Schweicz. *Egy protestáns gyűlés.* Murtenből írják jun. 12-ről: Tegnap és ma tartott a szabad kereszténység svájci reformegyletének minden két évben összeülő közgyűlése. Mintegy nyolczvan kiküldött és számos tag jelent meg Svájc német és francia részeiből. A német protestáns egyletet Zikkel dékán, a bádeni protestáns egyletet Knittel könyvtáros, a pfalzi Decker göllheimi lelkész képviselte. Linder bázeli lelkész hatásos prédikációját a közgyűlés előestéjén lendületes vegeyes karének előadása követte. A vendégek üdvözlése alkalmat adott az ünnepi elnököknek, Ziegler murteni lelkésznek, hogy Svájc mostani egyházi pártviszonyainak jelen állapotáról s a szabadelvű irány nehéz küzdelmeiről hosszú leírást adjon. Erre Zikkel dékán a megjelentek élénk figyelme közt körülbelül hasonló képet adott a németországi viszonyokról, melyeket, mint már a hasonlatosság is mutatja, nem egyes emberek hoztak létre, hanem a jelenleg Németországban és Svájcban azonos kultúrfejlődés, de Németországban főleg az, hogy a politika minden más érdeket teljesen háttérbe szorít. A külső és belső ellenségeitől annyira gyűlölt német egységes állam nehéz helyzete mellett mindenki irtózik attól, hogy még a vallásos kérdést is teljes komolyságában s végső következtetésig fölvesse, a létező ellentéteket még inkább éléltse s

azon kérdést: „Végre hát mi mindebben az igazság s mit hiszünk valóban?“ a nép közé levigye. Ebből a tartózkodásból, hogy az ügy érintessék, származik a konzervatív előítélet a „pozitív hit“ iránt, akár római, akár lutheri legyen s „műveltjeink“ azon véleménye, kik maguk sokszor semmiben sem hisznek, hogy „mégis nagyon jó, ha a nép megtartja a szigorú és szilárd autoritási és csodahitét.“ Ezen sem trón-, sem miniszterváltozás sem igen javíthat; ez végül a nemzet továbbiszellemi fejlődéséből fog nemsokára bekövetkezni; mert az előjelek, hogy a korszellem e módja már hátrálni kezd más nézetek előtt, mint a tavasz csöndes tünetei, már mindenütt észlelhetők. Stauffer lelkész Pfalz egyházi állapotait rajzolta. 12-én Balavoine Hypolite genfi lelkész tartott alakilag és tartalmilag kitűnő hitshónoklatot. Bion zürichi lelkész, egyleti elnök, előterjesztette a jelentést az egylet működéséről. Kambli horgeni lelkész tárgyilagosan értekezett a szociális kérdésről. A vitában egyhangú volt a nézet, hogy az egyháznak s így a szabadelvű iránynak is el kell ismernie a létező szociális nyomort, de azt is, hogy sem a magánjótékonyosság, sem az egyház, sem a szervezett egyleti ügy nem képes itt többet tenni, mint egyes sebeket pillanatnyilag enyhíteni. Azok orvoslása azonban csak az összeség, vagyis az emberi társadalom politikai közege, az állam által eszközölhető. Különösen Zittel hangsúlyozta, hogy nem szabad addig várni, míg a tudományosan legtokéletebb szocialista rendszer végre meglesz talán, hanem hogy mindenekelőtt a főleg századunkban támadt otthon- és vagyonnélküli gyári munkásosztálynak kell szilárdabb állást, önálló fejlődéséhez szilárdabb alapot teremteni. Ez okból támogatni kell az állam minden idevonatkozó törekvését.

Franciaország. *Az atheisták Párisban.* Belle-villeben a párisi atheisták népes gyűlést tartottak, melyen Jacques, Dumay polgárok és Rouzade asszony mérges szónoklatokat tartottak a vallás és a papok ellen. A két előbbi felszólította a gyűlés tagjait, hogy a munkások között mindenáron igyekezzenek terjeszteni az atheizmust és mentsék meg azokat azon lealázó szereptől, hogy főleg kisebb városokban kénytelenek egyházi körmenetekben részt venni, sőt zászlókat hordani. Rouzade asszony az anyákhoz fordult és arra intette őket, hogy gyermekeiket a szabadelvű eszmékhez szoktassák és ne engedjék eszüket a vallás hóbortos tanai által elhomályosíttatni. Rouzade asszony azután a papokról kezdett beszélni, de e közben egy kissé elszólt magát, a mi komikus közbeszólásokra adott okot. A papok — így szólt — nem mások, mint kötél-táncosok, kik a jó Isten nevéből üzletet csinálnak. E szóra: „Isten“, nagy mozgás támadt a teremben. Sokan nevettek, mások pedig közbekiáltottak: Nincs Isten! Látszik, hogy asszony beszélt! Nem tudja, mit mond! Le vele! Úgy látszik, ismeri az Istent! Rouzade asszony e nagy zaj közepette visszanyerte hidegvérét és bünbánólag bevallotta tévedését, kijelentvén, hogy ő sem hisz az Istenben, a ki nem létezik. Ezzel a gyűlés véget is ért. E hét folyamán ismét fognak az atheisták Párisban gyűlést tartani, melyen be fog mutattatni azon fekete zászló, melynek elővitele mellett fogják a meghalt szabadgondolkozókat eltemetni.

Anglia. *A vasárnapi iskolázás óriási mérvet öltött Angliában az utóbbi ötven év alatt.* Főállása száz éves és eleinte főleg az irni-olvasni nem tudó gyermekek oktatására irányult, de most már a vallás-erkölcsi nevelésnek az organismuse. Mundella, az angol iskolák főfelügyelője közelebből elfogadta a vasárnapi iskola

Uniója gyűlésének elnökségét és mint ilyen, kijelentette, hogy az Unio működése iránt teljes sympathiával van. Midőn az elnökséget elfogadta, azt akarta megmutatni, hogy az ország vallásos nevelését kölcsönösen szükségesnek tartja. Nézete szerint, mit statistica is igazolt, Angliában a nevelés mindig inkább vallásos, mint csupán értelmi volt. Az utóbbi időkben azonban a vallásos nevelés sokat emelkedett. Némelyek a községi és állami iskolákat istentelen iskoláknak szokták nevezni, de ha közelebbről ismernék azokat, nem állítanának ilyet. Számtalan gyermek kerül minden vallásos ismeret nélkül az iskolába, de ott megszerzik azt. A jelen rendszer szerint oly nemzedék fog felnőni, a mely becsületére valóand Angliának és a mely Istenfélő lesz. Mundella gratulált az Uniónak az elért szép sikerekért.

Anglia. *vallásoktatás Angliában* legfőbb gondját képezi az államegyháznak. Az angolok nagy súlyt fektetnek a vallásoktatásra iskoláikban s azt nem engedik kiköszöböltetni. A vallásérkölcsei nevelés terjesztésére és támogatására alakult egyesület, mely Angliában nagy sikereket mutat fel hosszú működése alatt, nem rég tartotta Londonban évi ünnepélyes közgyűlést, melyen lord *Salisbury* hosszabb beszédben fejtegette a vallásos nevelés fontosságát.

Az egyesület e beszédben egy nagy elv zászlóvivőjének mondotta, minthogy azon elvet akarja diadalra iuttatni, hogy a vallásoktatás feltétlenül szükséges az ifjúság nevelésében. Ezen elvet — így szól — más időkben nem volna szükséges hangsúlyozni és érdekében küzdeni; de napjainkban, midőn ezen elvnek annyi és oly hatalmas ellensége van, kötelesség ezen elv mellett küzdeni. Ez az ellentét nem csupán Angliában mutatkozik. Sőt lehet mondani, hogy éppen itt mutatkozik legkevésbé hevesen és legkevésbé határozott formában. Nézzünk csak külföldre.

E kérdés Belgiumban csak az imént vezetett kormányválságra, Franciaországban pedig nagy gondot okoz a kormánynak, még nagyobb gondot, mint a szociális kérdések. Bár sok eltérő momentum van a részletekben, végeredményében a konfliktus ott is ugyanaz, a mi nálunk. Mi azt kívánjuk, hogy a vallástán a maga egészében, nemcsak dogmái, hanem erkölcsi vonatkozásában is mint tantárgy szerepeljen a fiatalság oktatásában, mert ezt az oktatás és nevelés kiegészítő részének tartjuk. A gyűlés zajos tetszéssel fogadta az államférfiúnak e nyilatkozatát.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jul. 5.

— A „Protestáns Közlöny“ *XIV. évfolyamának II-ik felére ezennel előfizetést nyitunk s fölkérjük az egyházi s iskolai ügyek iránt érdeklődő közönséget lapunk pártolására. Részünkről, mint eddig, úgy ezután sem fogunk kimélni sem időt, sem fáradságot, sem áldozatot, hogy olvasóink igényeinek megfeleljünk. Az előfizetési árak lapunk élén olvashatók.*

— **Kézdi reform.** egyházmegyénk folyó hó 23-án temette el tiszteletes Kovács Károly alcsernáttoni ref. lelkész afiát. Halála általános részvétet keltett. Az egyházmegyéből, K.-Vásárhelyről, Sepsí-Szentgyörgyről összesereglett halotti gyülekezett alig fért be a templom-

ba. Hol az egyházmegye kántor-tanító dalkara meghatóan énekelt; tiszteletes Benedek Ignác ebitai lelkész könyörgést mondott és prédikált János: II. 11. verse felett, Borbát Pál egyházmegyei főjegyző orált és Kökösi Sándor ikafalvi lelkész imádkozott a sir felett. Megelőző napon Szabó Géza felcsernáttoni lelkész afia végezte megható beszéd és könyörgéssel a koporsóbatételt. E temetésről megindulás nélkül nem távozhatott senki; s alig volt szem, mely könyeket ne hullatott volna. Mert az 58 éves férfi, 30 éves pap özvegyet és 8 árva gyermeket hagyott. Az elköltözött szolga nyugodjék békével! Emléke legyen áldott mi közöttünk! Az üresen maradt nyáj találjon jó pásztorra! Özvegyének és árváknak helyzetét enyhítse a felebaráti részvét és vegye gondjai közé a mindenható Isten bölcs gondviselésére!!!

— **A s.-pataki ref. főiskola világi gondnoksága.** A múlt hó 30-án Sáros-Patakon tartott egyházkerületi közgyűlés alkalmával — melyen főgondnokunk id. b. *Vay Miklós* betegsége miatt nem elnökölhetvén, helyét az elnöki székben fia ifj. *Vay Miklós* b. pótolta — legnevezetesebb tárgya volt, hogy a pataki ref. főiskola világi gondnokára beadott szavazatai 561 egyháznak, felbontatván, azok többsége ifj. *Vay Miklós* báróra esett, mely eredményt a jelenvolt nagyszámu közönség, de kivált a tanári kar és tanuló ifjúság zajos éljenzésekkel fogadott.

— **A szembetegségek az iskolában** a paedagogusok s orvosok kiváló gondját képezik régi idők óta. Különösen Németországban konstataáltak, hogy a gyermekek jelentékeny része az iskolában rövidlátóvá lesz, s igekeztek e baj ellen orvosszert találni. Hazánkban is többször fejtegették e kérdést tanügyi szaklapokban, azonban a baj gyakorlati orvoslása végett mindeddig mi sem történt. A népnevelők budapesti egyesülete ez irányban is hatni akarván, felkérte dr. Szili Adolf e kérdéssel részletesen foglalkozó szemorvost, hogy a fővárosi tanítók s tanítónők előtt ez ügyről részletes gyakorlati oktatást tartson s őket a baj felismerése, esetleg orvoslása módjaira gyakorlatilag oktassa. Dr. Szili a felhívásnak engedvén, a múlt hóban gyakorlati nyilvános s szemméréséssel összekapcsolt előadást tartott, nagy érdeklődés mellett.

H I R D E T É S.

Pályázati hirdetmény.

1—3

A belső-somogyi ref. egyházmegye által fenntartott esurgói ref. főgymnasiumnál, 100 frt lakpénz és 600 frt készpénzfizetés — évi javadalmazással rendszeresített segédtanári állomásra pályázat hirdettetik.

Az elválasztandott pályázó helyét **f. évi szeptember hó 1-én** elfoglalni köteles; szaktárgya a német nyelv mint fő, a magyar nyelv, mint melléktárgy; a mellett a mennyiben képességgel bírna, a rajzot, tornát, ugy műéneket is tanítja, azért ezen melléktárgyakbani jártasság, a pályázatnál nagy előnyül szolgál.

Kiköttetik két próba év, mely idő alatt a netán hiányzó tanári oklevél is beszerzendő lesz.

Pályázati kérvények a tanképesítést igazoló okmányok, egészségi és születési bizonylatokkal felszerelve alólírotthoz Kaposvárra czimezve, f. évi augusztus 10-ig be-
küldendő.

Matolcsi József,
a gymn. igazgató-tanács elnöke.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b. farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 fut. félévre 3 fut. évnegyedre 1 fut 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryi tér egy. i hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár” nyomdája, b. közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: *Domestica*. — Zwingli nevelés-oktatás elvei (Benke Istvántól). — Mihályi Károly emlékezete (Bodor Jánostól). — Pestalozzi hitvallása (Csekme Ferencztől). — Az orsz. tanár-egyesület közgyűlése. — Tanügy. — Külföld. — Különfélék. — A szerkesztőség postája. — Hirdetés.

DOMESTICA.

Fölhívás

a kolozsvári evangéliom szerint reformált egyház minden tagjához, hitünk sorsosaihoz.

Az evangéliom szerint reformált magyarországi keresztény egyház öt kerületének (a tiszántuli, tiszáninneri, dunamelléki, dunántuli és erdélyi egyházkerületeknek) két és fél millió számra menő tagja nevében a mult 1881. évi október hó 31. és folytatólag az 1882. évi szeptember hó 10. és következő napjain Debreczen szabad királyi városában megtartott országos zsinat megalkotván az egyház egyetemes szervezetét, mindnyájunkat közösen *érdeklő* és *kötelező* törvényeket hozott.

Érdekelnek e törvények, mert a protestantizmus háromszázados életében először történik, hogy a magyarországi összes ev. reformátusok egy egészet alkotó szervezetben egyesültek és *köteleznek*, mert e törvényeket felsőges urunk, királyunk 1882. évi október hó 11-én kelt leiratával szentesítette.

Ez *egyházi* törvények és azoknak intézkedései tehát éppen oly kötelezők, mint a *polgári* törvényhozás azon törvényei, melyek állami és társadalmi életünket illetik. A polgári hatóságoknak éppen ugy kötelessége, ezeknek végrehajtásához segéd-kezet nyújtani, mint minden más törvényhez. Csupán abban különböznek, hogy valamint az egész egyház, ugy maguk e törvények is erkölcsi alapon és erkölcsi beszámításon alapulnak. Nem az erőszak, a kényszerítő hatalom, hanem az öntudat megnyugtató készsége, a lélek akarat-ereje, a szív őszinte lelkesedése és az igazi keresztény fölmelegedés kell, hogy életet adjon a holt betűknek. És akkor e törvények lesznek: élet, igaz-

ság, megtartás, szóval élő hit, mely tettekben nyilvánul. Semmiféle társulat fenn nem állhat egyöntetű szervezet nélkül. Az egyház is társulata azoknak, kik az örökévaló jó istent közösen hiszik és imádják a Jézus Krisztusban és elkötelezték magukat, hogy egymást közösen szeretik és egymást közösen gyámolítják, segítik. Az egyháznak is tehát törvényre volt szüksége.

A kötelező, mert szentesített, törvény itt áll előttünk; és ennek legfontosabb, legszebb, valóban Krisztusi szellemből folyó része a 4-ik, mely „a magyar országos reformált. egyházi közalapról” (a *domestica*ról) szóló 4-ik cikk.

Arról van szó, hogy egy oly közalap teremtsék, melyből azon czélokot segíthessük elő és gyámolítsuk, melyekre az egyesek teljességgel nem képesek és a melyek az egyetemes egyház kiváló érdekeit képezik. Ilyenek: a) szegény egyházközségek felsegélése; b) új egyházközségek alakulásának, templomok, iskolák építésének és fentartásának segélynyújtás; c) csekély díjazású lelkészek segélyezése; d) utazó lelkipásztorok — missionariusok — intézményének szervezése, gyámolítása; e) elaggott papok, papi özvegyek és árvák számára nyugdíj-intézetet alkotni. Oly magasztos, oly humanus emberi czél, melynél szebb nem lehet arra nézve, ki magát Krisztus tanítványának vallja. Kenyeret adni az éhezőknek, ruhát a mezteleneknek, letörölni a nélkülözés könnyeit és terjeszteni istennek országát: hol képzelhető ennél fölségesebb czél, megnyugtatóbb tisztesség?!

Ám, honnan? A reformált egyháznak nincsenek uradalmi; nincs vagyona. A multból ránk szállottak templomaink, iskoláink és oly dicsőség, mely századokat tett ragyogóvá: de ezeket fentartani, újakat előállítani, ez a mi nehéz, de szép kötelességünk, erkölcsi feladatunk önmagunk és utódaink iránt. És anynyival inkább, mert a protestáns egyháznak egyáltalában és nekünk különösen büszkeségünk, hogy a hitre tartozó dolgokban csak a jó Istennek és az evangéliomnak engedelmességek, hogy *önkormányzattal* birunk és magunk hozzuk törvényeinket: ezeket a törvényeket fentartani, nem kevesebb dicsőség;

és áldozatot hozni a hitnek oltáira és a közboldogság javára: ez annyi, mint megszerezni az isten előtt való kedvességet; és kincset gyűjteni a lélek számára, melyet a rozsdá és a moly meg nem emésztenek.

Erre ad jogot a fönnemlített törvény; sőt erre *kötelez* minden egyes családot az evangéliom szerint reformált egyházban. E törvény alól nem vonhatja ki magát az erdélyi ev. ref. egyházkerület első ecclesiája — Kolozsvár. Sőt, nekünk elől kell mennünk. Meg kell mutatnunk, hogy méltók vagyunk őseinkhez, kik Heltay Gáspárnak, Kolozsvár első reformátorának buzdító szavaira az előtt háromszázötven esztendővel megalapították ecclesiánkat, mely azóta soha nem lankadó buzgósággal bizonyította be, hogy méltó az első helyre, melyet elfoglal a protestáns hitben, szeretetben és áldozatkészségben.

Áldozatra hívjuk fel hát egyházunk minden tagját. Nem olyan áldozatra, mely a szükségesről kell hogy lemondjon; hanem olyan áldozatra, mely bőven kitelik a *feleslegesből*. A harmet cseppjei életet adnak a kiaszott földnek; az őszinte szívből és vallásos buzgóságból az ur oltáira letett fillérek virágzásra segítik — a senki más által nem gyámolított — de általunk forrón szeretett protestáns, magyar országos reformált egyházat s *benne kolozsvári ev. ref. egyházunkat is*.

Mert kolozsvári egyházunk is gyámolítást, segínyt vár hiveinktől, hogy felséges, magasztos hivatásának megfelelhessen. Ezt pedig másként el vem érhetjük, mint na áldozatkészségünk oly mérvben fog *évenként* nyilvánulni, hogy annak *egyharmada* fedezze a törvényben meghatározott kötelezettségünket az országos közalappal szemben; más *két-harmadával* pedig virágzásra emeljük kolozsvári egyházunkat. Ezt a czélt kell szemeink előtt tartanunk, mert csak így szolgálhatunk a *köznek*; és csak így felelhetünk meg saját közelebbi érdekeinknek.

Maga a törvény 219-ik czikke ezt mondja: Ezen közalaphoz minden családfő köteles vagyoni és kereseti viszonyához képest, bizonyos évi járulékot fizetni, mely legalább is megfelelő legyen azon érték egy ezred részének, melyet a család évi fentartására igényel.“

Világos a törvény e rendelkezéséből, hogy minden családfőnek *önként* kell magát megrónia azzal a csekélységgel, melylyel munkálkodik istennek nagyobb dicsőségét és megszerzi magának azon boldogító öntudatot, hogy része van egyházának virágzásában; amaz egyháznak, mely mindnyájunknak ad enyhületet, vigasztalást, s mely feltárja előttünk az örökkévalóságnak kapuit.

A szegény fillére, a vagyonos forintja és a gazdagok nagyobb összege egyaránt kedves áldozat: mert isten nem az összeget nézi, hanem a szívnek amaz érzelmét, a melyből származnak az életnek cselekedetei.

Hisszük is, hogy egyházunknak egyetlen egy családja sem lesz, ki kész szívvel ne járulna *önként* ezen különben — törvény által is megszabott — kötelességének teljesítéséhez. Ebben a hitben és meggyőződésben bocsátjuk ki egyházi tizedeink előljáróit: elnököket, jegy-

zöket és általuk felkért biztosainkat, hogy önkintes és a törvénynek is megfelelő ajánlataikat följegyezzék, melyek a lehetőség szerint rövid idő alatt befizetendőek is lesznek, hogy eleget tehessünk a törvénynek s ez által bebizonyítsuk, hogy hivek vagyunk a protestantismus *önfentartó* szent eszméihez, és örök hagyományához.

Sok teher nehezedik mindnyájunknak vállaira. de ezeket teljesítvén, csupán a mai napnak szolgálunk: gondolják meg hiveink, vessenek számot a lelkismerettel, hogy midőn e felhívásunkat buzgóságból teljesítik, midőn a törvény holt betűit áldozat-készségükkel megvalósítják, akkor a jövődők számára munkálkodnak, mert a mag elvettvén, terem hatvan és száz annyit és minden fillér beszélni fogja, hogy azon megnyugodott istennek áldása mert templomaink hirdetni fogják istennek dicsőségét, épülő iskoláinkban oktatást nyernek a jövődők plántái — szeretett gyermekeink és a magyar országos reformált anyaszentegyház s benne kolozsvári ev. ref. ecclesiánk virágzása emelni fogja ama vallásos öntudatunkat, hogy nálunk nem voltak rossz helyen letéve a talentumok hogy hivek voltunk a kevesen!

Istennek áldása, kegyelme legyen nemes törekvésünkben; és az onnan felülről jövő segedelem hassa át atyánkfiai szívét élő hittel, igaz buzgósággal, hogy elmondhasuk: ime uram, mindenek itt vannak, egy is el nem veszett!

A kebli egyháztanácsnak 1884. június 22-én tartott üléséből.

SZÁSZ GERŐ,
ref. első-pap, esperes.

SZÁSZ DOMÓKOS,
ref. pap.

BALÓ SÁNDOR,
ref. pap.

SZÜTS EMIL,
m. főgondnok.

HEREPEI GERGELY,
egyháztanács i. jegyző.

ZWINGLI NEVELES-OKTATÁSI ELVEI.

(Folytatás.)

Az *életneműek* legyenek egyszerűek és nem drágába kerülők. Mert minek az ifjunak — kinek gyomra már a természetnél fogva ugys nagy emésztésre hajlandó — a finom, drága eledel és nyalánkság? Jobb ezeket a későbbi korra hagyni, midőn a fogak eiromolnak, az iny és szájjpadlás elválnak, a nyeldekklő a hosszas használat következtében megmerevedik, a gyomor elnyálkásodik és a test már félig meg van halva. *Miképp lehessen az öreg korban enyhületet és erősítést találni ott, hol az ifjúkor a mértékletlenség által mindenben az undorodásig jutott?*

Az *éhséget* evés által le kell *győzni*, de nem *elűzni*. Galenusról, egy híres görög orvosról azt írják, hogy 120 évig élt, mert ő sohasem kelt fel jóllakva az asztaltól. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy halálra éheztessek magunkat, hanem hogy a *test fentartására megkivántató szükségeken túl ne telhetetlenkedjünk, és mint mindenben, itt is tartsunk középutat.*

Semmi sincs *balgább* dolog annál, mint ha valaki *drága ruhákban* keresi a tiszteletet és a dicsőséget. Hiszen ilyenformán a mely országban az öszvérek hordják egyik helyről a másikra az aranyat, ezüstöt és drágakö-

veket, ott még jobban lehet tisztelni ez állatokat, mert ők sokkal nagyobb drágaságokat hordanak, mint akár-mely más ember. De ki ne szégyelne drága, diszes ruhát viselni, midőn hallja és tudja, hogy az Isten fia a jászolban sirt és hogy Mária Jézust csak annyi pólyába takarhatta, mennyit az ő ruhájából arra a célra éppen fordíthatott! A ki tehát naponként, avagy még inkább napszakonként más és más ruhába öltözködik: az értelmetlenségének, vagy — a mint mondani szokták — gyerekes gondolkodásának a legcsalhatatlanabb jeleit árulja el. Az ilyen éppen nem követője Krisztusnak, a ki éhezett, szomjuhozott és nélkülözött. *Azért a valódi keresztyének kora ifjuságától fogva a ruha-pompát, mint sok rosznak forrását, távol kell tartani.*

Ha az ifju szeretni kezd, akkor mutassa meg igazán: mily tiszta kedélye, lovagias jelleme és szilárd akarata van. Pánczélozza fel magát minden oktalan szeretet és kicsapongás ellen. S majd, midőn eljön annak ideje, szemeljen ki oly jövődöbelit magának, kinek kedélye, jelleme és erkölce a magáéhoz találó; a kihez vonzódo szeretete tiszta érzelmű és jellemes, vagyis valódi erkölcsön és hűségen alapuló s olyan legyen, mely a sírig tart.

Hát az ifjak *pénzszomjáról és kapzsiságáról, üzérkedési hajlamáról* mit mondjunk, mikor e rut szokások még a pogányoknál is szégyenteljes dolgoknak tartattak. Nem valódi keresztyén, ki a fősvénységnek rabja; mert ezen bűn nemcsak egyeseket juttatott tönkre, hanem hatalmas városokat rombolt le, virágzó birodalmakat semmisített meg! Hol ezen bűn uralja a kedélyeket, ott már csirájában meg van fojtva minden nemesebb érzelm. Azért a Krisztus példája nyomán minden ifju komolyan rajta legyen, hogy ezen bűn nála fészket ne rakjon, hanem mint Krisztus, küzdjön ezen vétek ellen.

A *vívás és fegyvergyakorlás* szép dolog az ügyesség kifejtéséig és addig, míg az általános hasznót és békét mozditja elő. De a valódi keresztyének az ok nélkül való fegyverforgatástól őrizkednie kell. Mert Isten, ki a fegyvert fogni nem tudó Dávidot Góliáttal szemben győzelemre juttatta, csupán egy perittyakó segítségével, és a fegyvertelen izraelitákat a betörő ellenségektől megoltalmazta: kétségen kívül bennünket is meg fog tartani és meg fog oltalmazni. Hanem — midőn Istennek másféleképpen tetszik — *fegyverezzük fel és tegyük alkalmassá magunkat abból a célból, hogy vallásunkat és hazánkat megvédelmezzük.*

Végül *azt kívánám minden ifjutól, főleg azoktól, kik a tanítás és az Isten igéje szolgálatába lépnek, hogy a régi Massiliának (ma Marseille) polgárjogát szereznék meg, kik ugyanis maguk közé senkit föl nem vettek, még közönséges lakóst sem, ha nem értett valami mesterséghez, házi iparhoz vagy más kézi ügyességhez, melylyel életét és főtartását biztosítani tudta. A hol ezen eset állna be, ott a henylés, kicsapongás gyökere és magva irtatnék ki és testünk is sokkal egészségesebb, tartósabb és erősebb lenne.*

III.

A nemes lélek mindenekelőtt meggondolja, hogy Krisztus magát halálával értünk feláldozta és az által ő lett a miénk. Következésképp *nekünk is másokért kell szentelni életünket és munkásságunkat* s nem kell azt hinnünk, hogy csak magunkért vagyunk, hanem másokért is. Mert nem azért születünk, hogy magunkért éljünk, hanem, hogy minden emberé legyünk.

De itt ne tévesszük szem elől, hogy mindazt, mit az Isten dicsőségére, a haza és a közjó előmozdítására áldozunk: nehogy összeköttetésbe hozzuk valami ördögi

művel, vagy az önhaszonnal, az önszeretettel, egyszóval az *önérdekekkel*, úgy, hogy a mit másokért látszunk tenni, utoljára is csupán csak a magunk hasznát tekintettük. Mert sokan vannak, kik eleinte jól indulnak és jó uton járnak; de később a hiu dicsőség és tetszelegni vágyás miatt — melyek a jóakarát mérgei és megölői — mindent egészen megfordítva és a jóval ellenkezőleg tesznek.

A ki igazán keresztyénileg van nevelve, az a mások szerencsésén vagy szerencsétlenségén úgy örül vagy szomorkodik, mintha saját magát illette volna akár az egyik, akár a másik. Az ilyen egy országot, egy községet úgy tekint, mint egy családot, egy testet, melyben a tagok közösen érzik a jólétet, közösen megsínylik az ellenkezőt, úgy, hogy a mi illik az egyikre, oda tartozik a másikra: az egészre. *Azért már kordán rá kell szoktatni az ifjut, hogy örüljön az örülőkhöz és sirjon a sírókkal — emlékeztetvén a Seneca szavaira: „Mindenkivel megtörténhetik, a mi más valakivel megtörtént.”*

Mindazáltal a keresztyén ifju nem oly módon nyilvánítja örömét és szomorúságát, mint közönségesen tenni szokták, hogy t. i. a szerencsében elbizakodják, a szerencsétlenségben pedig türelmetlenkednek, elcsüggedjen vagy kétségbe essék; hanem, minthogy egy és más baj, küzdelem nélkül az életben el nem lehetünk — ha más-különbön értelmesek vagyunk — úgy kell az előbbit mérsekelni s az utóbbit szerényen hordozni, tünni, hogy az illendőségtől ne távozzék el senki; egyszóval: *minden dolgot nyugodt lélekkel kell elviselni.*

Nem kívánhatjuk, hogy az ifjutól minden öröm és élvezet meg legyen tiltva, hol többen együtt vannak, pl. családi-, évi ünnepélyek, lakodalmak, névnapok, színházjátékok stb. alkalmával: *mert azt látjuk, hogy a népmatlanságokat Krisztus sem vetette meg.* Jobb — ha már az ily dolgoknak meg kell történni — hogy nyilván és nem elrejtve, titkolózva és gyanus helyeken történjenek. Mert sokan vannak, kik az emberek tömegétől sokkal jobban félnek, mint saját lelkiismeretüktől. S megromlott, gonosz léleknek kell lenni annak és attól semmi jót várni nem lehet, mely nem állja egy társasággal szemben az illetlen és tiltott dolgot elkövetni. De a *társas összejövetelekből mindig nyerjen az ifju magára nézve valami haszonra méltót, hogy ne kelljen — mint Socrates panaszkodik — boszusan hazamenni a társaságból.* Azért az ily összejöveteleken szorgalmasan figyelje meg, a mit a társaságban tiszteletre- és követéseméltót talál; ellenben kerülje a szégyenteljes és erkölcstelen példákat.

(Vége köv.)

BENKE ISTVÁN.

MIHÁLYI KÁROLY EMLEKEZETE.

— BODOR JÁNGS n.-enyedi theologus emlékezéséde, a Mihályi-ünnepen. —

(Folytatás.)

Az ifjuság között általánossá lett a ragaszkodás a nemesszivü és nagyvezü tanárhoz, ki szívjóságot az ész világával egyesíté lelkében. Csakhamar tapasztalható, hogy tanítványai szeretik, mint éppen ő szerette tanárait. És e szeretetet nem lealázó pajtáskodás, vagy ellenkezőleg nagyságának fitogtatása, külső jóindulatoskodás által nyerte meg, hanem azon őszinte szívjóság, barátságos leereszkedés, jóakaró buzdítás és nem ritkán fenytés által, melynek minden szava megtalálta az utat a szívhez, mert szív-ből származott.

És ezen ragaszkodás gyönyörűségessé tette különben is belső hivatással követett pályáját, könnyűvé tette az ezzel járó küzdelmeket.

És valjon lehet-e boldogítóbb érzés egy tanítóra nézve annál, melyet szül azon tudat, hogy a hintegetett magvak fogékony talajra találnak, tanácsai tanítványai előtt szentek, nem a tekintély, hanem annál sokkal erősebb kapocs — a bizalom által, melyben őt atyjoknak tekintik. E tudatban méltán érezhető magát boldognak Mihályi.

A pap jellemvonásait a tanár is megtartá: Soha meg nem tagadta magát. Mint a pap nem jött életében ellenmondásba a hirdetett igével: úgy a tanár élete is meggyezett tanaival.

Legfőbb jellemzője az őszinte természetesség vala. Soha sem akart másnak látszani, mint a ki volt, s ha előmésen gúnyolta ki a társadalomnak némely félszeg elhőbortjait, nem is hódolt ő azoknak soha. Az élet viszonyai közt az illetant józan eszéből és léleksugallatából, nem a társadalom félszeg elítéleteiből alkotá magának. Innen volt, hogy míg azok, kik meg nem értették a felettük igen magasan álló nagy szellemet, különccséggel bélyegezték, addig, a kik megértették őt, a tisztelet és ragaszkodás teljes mértékével teltek el iránta.

Igy füzte magához tanártársait, tanítványait, s azok becsülésében, ezek ragaszkodásában megtalálta a buzdítást a kitartásra. E méltánylás egyszersmind növelé önbizalmát, fokozá a férfi erejét.

És erre most nagy szükség is vala. Csak pár év telt el pályáján, midőn bekövetkeztek a hazafiui megpróbáltatás gyászos napjai. A vak önkény, mely kezét felemelte nemzeti létünk ellen, nem kimélte a nemzetiség bástyáit, a tanintézeteket, sőt vétkes gyönyörrel szemlélé, mint dul az aljas igáratokkal felhőzött harhár tömeg újsza, nem gondolva vele, hogy Istennek szentelt templom, a minek falait rontja, kincseit szentségtelen kezekkel szórja szét. Oh, ti jól tudjátok, mint ragadá magával a bősziült ár ez „*alma maternek*“ több, mint két századon át az emberi szív legszentebb érzelmei által szerzett műkincseit; tudjátok, mily aljas kapzsissággal rabolták műértő kezek a szentek szentjét, magokkal vive, a mi hasznost találtak, szent célra s szemtelen gúnynyal — „*emléküül*“ — rabolva el a gazdag gyűjtemények ritka darabjait, tudjátok, mint nyultak ezután a rontó kezek, melyek vad gyönyörrel dulák, égeték a tudományok kincstárát, a könyvgyűjteményt, a minek értékét még elképzelni sem valának képesek. Kiknek az intézet szintén jóltevőjük volt, azok most ellene támadnak s tán olyan is akadt, ki éppen ettől nyert ismereteit felhasználja, hogy hálátlan törével sziven találja az édes anyát.

A vész elvonult, de maga után csak romot, pusztulást és enyészetet hagyott.

Már a jóakarók közt is valának olyanok, kik elvesztették reményöket e főiskola jövője felett.

De tán hiábavalónak is látjátok, hogy most, midőn egy jelesünk emlékét lelkesedéssel, újra élve ujtjuk meg; a szomorú drámának azon vonásait élénkitem fel lelketek előtt, melyeknek láttára, most a béke idejében is, a legfájdóbb seb szakad fel minden nemcs szivben, melyeknek láttára bár a megtörhetetlen kitartás elenyészetté a romlás feltjait, bemeszelé a kormos falakat, annál letörülhetlenebbül sötétíti a pusztulás füstje azok jellemét, kik eszközlői valának.

De ne iszonyodjatok, még ha a megpróbáltatásnak teljes nagyságát mutathatnám is fel, hisz ebből látjuk igazán a lelki erő nagyságát, mely kiállotta ezen megpróbáltatásokat. Ott volt ő azok közt, kik a vész elvonulta után, midőn a sokak által már halottnak tartott intézet fölött

a hatalomszó is kimondotia az újra ébredés tilalmát, — ott volt az első közt Mihályi Károly, — kik ezzel szemben merék állítani, hogy „nem halt meg a leányzó, csak alszik.“ Vajna Antal után, ki az alvó leány felébresztésében oly érdemeket szerzett, hogy méltán nevezhetjük őt az iskola megmentőjének, Mihályi volt az első, kinek bizalma nem veszett el, sőt, midőn Wohlgemuth rendelkezésében az iskola lételét veszélyeztetve látta, azonnal visszasietett, hogy az édes anyának karjai közt kifejlesztett erejét most annak megmentésére szentelje. Biztatólag emelé fel szavát a csüggedők bátorítására, midőn kevés társával elhagyatva, megtörhetetlen buzgalmában kimutatá erős bizalmát egy jobb kor felvirágzásában; a csakhamar mutatkozó siker, a főiskola újraébredése pedig megszegyenit azokat, kik kétségbeesetten vonultak vissza, mert jó indulat volt, de az erős akarat hiányzott keblükből.

Vajna tanár páratlan buzgalma megnépesíté az elhagyott iskolát. Mihályi közkedvessége által elszakíthatlanul kapcsolá ehez növendékeit.

Pár év múlva nemcsak a tanszékből, hanem a templomi szószékből is ű hirdeti az elnyomatás igája alatt nyögő népnek a buzdítást, vigasztalást és a jobb jövő reménységét. Tán most is halljátok a felemelő szavakat, melyekben a vihar átzugása után, a szenvedés tüzeiben megpróbált gyülekezet nevében, üdvözlé istennek újra megnépesült szent házát a templomot:

„Megifjodál újra Istenünk szent háza,
Zord idők szelvése bár sokszor megráza,
Bár dult falaid közt romboló erőszak,
Bár gyászba merité a sötét időszak,
Bár vérben és lángban uszék környezeted,
Mégsem hulla össze magas mennyezeted,
Fenn állasz és díszesz sok százados szenthely
Hogy magad szent lévén, minket is megszentelj.“

Nála megvolt az erény legfőbb feltétele az erős meggyőződés. Nem kételkedett, hogy a helyes uton jár, s így arról a nehézségek között el nem tántorodott. Bizott az isteni gondviselésben, s így neki élvezet volt a vihartól hányt sajkán ülni, mert tudta, hogy elveszni nem fog. Különösen lelke egész erejével ez iskola jövőjén csünge.

És midőn tapasztalá, hogy bizalma nem csalja meg, reménye nem szétfosló fellegrár, nemcsak a múlt nagyságainak árnyéka, mely szétoszlik, mihelyt a szomorú valót tisztán fogjuk látni; nem! hanem mind bizonyosabbá levő valóság, mely meggyőzőleg biztat, hogy az iskolának újra fel kell virulnia. Oh mily lelki örömmel néze akkor a reményteljes jövő elébe, mily nyugalommal és biztatólag emeli fel szavát: „ma már, hála a jóságos égnek, derültebb világításban tűnik fel láthatárunk; a multnak sötéte mindinkább utó tájba vonulni el mögöttünk és jövődőknek elébb oly csüggesztő homálya oszlik, sőt majd egészen elenyészett s helyébe egy jobb jövődőknek nemcsak hajnali szürkülete, hanem teljes világú nappalhoz közeledő reggelre virada. Régi napunk arany-arcának, mely intézetünk felett újra feljön, látszik már fele, oh bizunk! örüljünk, nemsokára fel fog jöni egészen.

És ő nemcsak buzdított a bizalomra és tetterre, hanem maga bizott és tett is.

Még csak a szándék is távol van tőlem, hogy méltányolni meg is kísértsem a gazdag élet munkásságát, merényletnek tartanám ezt annyira avatatlan kezelettől, mint az enyéme, a minden tekintetben nagy férfi emléke ellen. Oh, én csak lelke egész rajongásával bámulom nagyságát, a nélkül, hogy mérlegeléséhez fogni bátorokdnám.

De másfelől, tán nem sérti emlékedet, oh nagy szel-

lem, a hálás tanítvány, midőn számot ad a benyomásról, melyet egy rövid év gyakorolt tanítói működéséből lekérte. Oh, ez évet évtizedért nem adnám éltemből; ez év büszkeségem lesz mindég, mert ez adá meg nekem azt a boldogságot, hogy magamat tanítványodnak nevezhetem!

(Vége köv.)

PESTALOZZI HITVALLÁSA.

(Tanulmány.)

Irta: Csekme Ferenc papjelölt.

(Folytatás.)

Dolgozatom keretében ennyit tartottam szükségesnek a leuzburgi beszédből ismertetni — többi műveihez mérten talán igen is sokat — minthogy ezen egyetlen fejtegető munkája legkinálkozóbb alakban adja elveit és eszméit.

Megjegyzendő, hogy e beszéd, a mint maga Pestalozzi sem tagadja: „idegen befolyás bélyegét hordja magán”. Egyik tanítótársa *Niederer* szövegezése inkább, mint a mesteré, a ki tudományos fejtegetésekre kevésbé mutatott erőt és hajlamot s inkább az aphorismatikus, csapongó, szaggatott előadásnak volt birtokában. *Niederer* különben teljesen a mester nyomain tapos, alapelveit fogadja el s így a leuzburgi beszédnek csakis alakja, de nem egyszersmind a tartalma is mondható a *Niederer*ének. Mig ugyanis Pestalozzi a burgdorfi intézetet egyedül vezette, *Iverdenben* nem egyedül volt, egész „tanítói kar” működött, a mi később aztán egyenletlenségnek is lett szülőokává. A mester makacs hajthatatlansága, jellemzilárdsága — éles ellenzékelt támasztott tanítótársaihoz, s tekintetbe véve, hogy Pestalozzi legkevésbé volt a kormányzás terén gyakorlati ember, a felsőbbesre vágyó *Niederer* és *Schmid* elszakadtak tőle.

Az anyaintézet tanítói egymás ellen harcoltak. *Schmid* 1810-ben távozott. Majd *Niederer* is megvált tőle.

„*Pestalozzi háznépéhez intézett beszédei*” épen ama viszonyokat tüntetik fel, melyben intézete — hol rövid időre békében, hol meg teljesen felzaklatva — ezen idő alatt volt.

Miután már meglehetősen tájékozva vagyunk vallási és vallástánítási „alap-elveivel”, következő beszédeiben teljesen szoritkozhatunk a világnézetére, a minthogy általán ezen beszédekben érzelmei csapongó hullámmal találkozzunk, hol bizva ügye diadalában, hol meg lemondva minden reményről — a zilált körülmények s a kétes jövő nehéz sulya alatt — a vallásos hit karjaiba veti magát s mit emberektől nem várhat: Istentől reméli a jobb jövőt, az emberiség általános boldogságát. Ezen beszédek, a mint *Mörkifer* mondja: „Pestalozzi leghivebb és legmegragadóbb lelki képét állítják elénk.

Ritka kedélyi ékesszólás nyilatkozik ezekben; gyermeki alázat és meggyőző szeretet a genialis tetterő diadalörömeivel, benső meghasonlás és megható önvád a nagy lélek és nemes akarat fenségével.“

Háznépei alatt, azon tanítókat érti, a kik intézetében működtek és a kik neki jobb kezei voltak nemes hivatásában. A hajlott kor meggyengítette testben és lélekben s most egyedül az a gondolat nyugtalanítja: mi lesz intézetéből, mi lesz nagyralátó terveiből?

Nem babérain pihenni látjuk az ősz főt, hanem nyugtalanzkodni, félni, más részt remélni és bizni a népnevelés felvirágzásában. Összesen hét beszédet foglal magában ezen kötet és pedig öt ujévi beszédet, u. m. 1808., 1809.,

1810., 1811. és 1812-dik évekről. 1810-ről egy karácsoni beszédet s 1818 január 12-ről még egyet.

Rousseau szerint: Nem azon ember él legtöbbet, ki legtöbb évet számlál, hanem az, a ki azt legtöbbet *érezte*. Nem egy ember temettetett el száz éves korában, ki tulajdonképen mindjárt születése után elhalt.“

Pestalozzi igazán átélte teljesen az életet, mert ő egész életén át — érzett — nemesen, tisztán, mint a kinek jobb volt szive, mint az esze. Csakhogy talán több fájtó érzés jutott neki is osztályrészüln a folytonos töprenkedés, aggodalom, az igaz ügyérti meleg érdeklődés — a kétes jövő bizonytalanságaiban gyakran a kétségbeesés örvényébe sodorták.

Ott volt azonban mindig az Istenbe vetett hit, kinek jósága osztatlan, szeretete végtelen, kegyelme határtalan. Az isteni szellem egy kis szikrája van az emberben, vágyai és reményei, küzdelmei és törekvései, hite és szeretete ama kutfőből származnak, a ki nagy mesterünk tanítása szerint nekünk édes atyánk.

A mi tévedés van a világon az emberi, Isten van csak osztatlan birtokában az igazságnak. Azért az ember küzd és bizik, társul szegődik a hatalmas alkotó mellé, s ha nem is teremt újat, de alkot nagyszerűt, képez művészt. De azért ne hanykodjék, pöffeszkedjék senki saját erejével, s mit Isten ingyen adott — önszerette birtokának tekintse. A világ forgandó, az ember mulandó s nem biztos, vajlon egy beállott új év hajnalán kecsgetheti-e magát azzal bárki is, hogy annak alkonyát megérhetendi?! A jövő egy nagy kérdőjel gyanánt áll az ember előtt; nem tudja, mi lesz a felelet reá. A múlt meg hiányjel gyanánt; mert nem lehet mindent elvégeznünk.

A munka, mit Istenben vetett hittel kezdenek — általános leszen sikerében. „Ha csak egy mákszemnyi bennetek a hit, úgy forduljatok a hegyhez, mondván: emelkedjél — és az emelkedik.“ Legyen a teher nagy, az akadály tenger, rendíthetetlen bizalom könyüvé teszi a nehezét, biztossá a kétest.

„Az élet eltelik, mint az év napjai, és az évek mint a nap órái, — de te óh Istenem, örökké megmaradsz.“ Te mindent mulandónak teremtettél, egyedül te maradsz örök teremtményeid mulandóságában. Mindazonáltal ezekben is bevésted örökléted nyomait mindenható ujjaiddal. Az örök élet reményét fektetted az ember szívébe; a mindenség elenyészésének lehetőségét gondolataink körén kívül helyezted. A mindenség hatáskörét én az örökkévalóság hatáskörének nézem. A halhatatlan Istenek bár mulandónak tekintsék, én öröknek képzelem; örök életnek a sejtelmét költi az fel bennem. A mulandónak megjelenését mindenütt a halhatatlanságnak lengi át sejtelme.“

„A mi csak szervesen él a halandó szeme előtt, mind örök életnek hordja csiráját burokjában. Csak az egyed mulik el, a nem megmarad. Az ibolya megmarad és a nefelejt daczol a szakadó földdel, ha ez mindjárt alapjaiban megrázkódik. De micsoda az ibolya, micsoda a nefelejt halhatatlansága az ember halhatatlanságához képest? Állj meg ember, nézd a nefelejtset, képzeld el örök megmaradását, azután meg önmagadat nézd és szived, a szabadság érzetében, ápolja az örök élet sejtelmét!

A mi az embert emeli, az a halhatatlanság sejtelme. Egyedül az emberben fekszik azon vágy, mely szerint örökre meg akar maradni, — de mulandó természet körében. Még mulandó burokját is megörökítve akarja tudni. Gulát épít pora fölött; mulandó életét örök életté akarja változtatni. Mindig és mindenütt örök műveket akar al-

kotni; a mulandóságnak örök tartamot akar adni. Átala-
kitja táját a mesterség és művészet által, — melynek
terjedelme nem bir határral. Az ember még nem látott ha-
tárkövet, melybe be volna vésvé: „Állj meg, mert tovább
nem mehetsz, nem is szabad menned!”

(Folyt. köv.)

AZ ORSZ. TANÁR-EGYESÜLET KÖZGYÜLÉSE.

Első nap, jul. 7.

Az orsz. középiskolai tanáregyesület közgyűlése a
fővárosban jul. 7-én délelőtt vette kezdetét.

A közgyűlést reggel 9 órakor *Berecz* Antal felsőbb
leányiskolai igazgató és egyesületi elnök nyitotta meg,
nagy hatást keltett beszéddel.

Tíz éve, ugymond, hogy az elnöki széket kartársai
bizalmából birtokolja. Ennek a tisztnek első elfoglalása-
kor nem gondolta, igaz, hogy tíz éven át viselendő, —
de másfelől azon ígéretének, hogy azt közmegelegedésre
méltó törekvéssel fogja betölteni, úgy hiszi, e tíz év alatt
megfelelni igyekezett.

Az egylet utóbbi 10 évi működésének főbb mozza-
natait is vázolta.

Az éljenzessel fogadott beszéd után a titkár felol-
vassa az egyes intézetek képviselőinek névsorát és évi je-
lentését, melyben részletes képet nyújt a lefolyt év egy-
leti működéséről.

Ezután a pénztárnok és könyvtárnok terjesztik elő
évi jelentéseiket, miből megemlítjük, hogy a lefolyt év-
ben az összes bevétel 4149 frt 68 kr., az összes kiadás
pedig 3572 frt 19 kr. volt.

Kuncz Elek aradi igazgató, ily czimű értekezést ol-
vasott fel: Inkább csak tanítsunk vagy neveljünk-e köz-
épiskoláinkban. Felolvasásába elítéli korunk demoralisa-
tiójának szomorú jelenségeit s sürgeti, hogy a középisko-
láknak a vallás-erkölcsi nevelés tekintessék működési
főcéljának.

— Második nap, jul. 8. —

Az elnök megnyitó szavai után Szerencse Menyhért,
egri cisztercita-rendű tanár lépett a felolvasó asztalhoz.

Értekezésének czime ez volt: „A tanári hivatás és
a tanár személyiségének befolyása a tanulók individualiz-
musának produktív kifejlésére.” Értekezését a követ-
kezőkben foglalhatjuk össze: A tanár mély kötelességér-
zettel lásson hivatásához, kötelességérzete uralkodjék rajta
mindenek fölött, szeretettel vegye körül tanítványait s
igyekezzék azok egyéniségét kiismerni, ne csüggedjen ne-
héz munkájában, szoktassa növendékeit magához, szok-
tassa munkásságra; tevékenységét oda irányozza legfőképp,
hogy növendékeiben a magasabb erkölcsi ideál utáni tö-
rekvést felkeltse, hogy azután a növendékek az erkölcs
terén nyert oktatást egész életükön keresztül alkalmaz-
hassák.

Az értekezéshez többen hozzászóltak.

Tárgyalás alá került a tárgysorozat következő pont-
ja: Az alapszabályok módosítása és ezzel kapcsolatban a
tanári körök szervezete.

Az alapszabályok több apróbb módosítást szenved-
tek. Fontosabb módosítások történtek a fegyelmi eljárás-
ról szóló fejezetben. Az alakítandó körök szervezeteinek
megállapítása körül volt a vita legélénkebb.

*

— Harmadik nap, jul. 9. —

Folytatólagos tárgyalás alá került az alapszabályok
módosítása. Hosszabb és élénkebb vitát keltett az egye-
sületi Közlöny ügye.

Szavazásra kerülén a kérdés, a közgyűlés az ed-
dig fennállott szerkesztő-bizottságot majdnem egyhangulag
elejtette s nagy többséggel kimondta, hogy a szerkesztőt
a teljes választmány válaszssa meg. A szerkesztő azonban
csak a fővárosban lakó egyesületi tag lehet. Az ügyrend
letárgyalása után megalakított a szavazatszedő bi-
zottság.

Ezután a mult ülésről elmaradt felolvasás követke-
zett, melynek czime: „A felső nép- és középiskolák leg-
újabb tantárgyai.”

Dr. *Roth* Samu előadó részletesen ismerteti az érte-
kezésének czimében jelzett iskolák legújabb tanterveit s
különösen ez utóbbinak revízióját óhajtja. Értekezésének
eredményét három indítványban foglalja össze, de ezeket
a közgyűlés elvetette.

Megválasztottak a jövő évre a számvizsgáló-bizott-
sági tagok, továbbá két tiszteletbeli választmányi tag vá-
lasztott dr. *Kuncz* Adolf csornai prépost és dr. *Klamarik*
János osztálytanácsos.

Elhatározottat továbbá, hogy az egyesület jövő évi
nagygyűlése — tekintettel az országos kiállításra — szin-
tén *Budapesten* tartassék.

Elnök bejelenti, hogy eddig két vidéki kör alakult
meg; további 15 pedig alakulóban van.

A közgyűlés kimondta, hogy szakosztályok többé
nem lesznek ugyan, de az ipartanoda, mint kör, felka-
rolhatja az ipari szakoktatás kérdéseit.

Malmosi Károly előadja jelentését az iskolai értesi-
tőkről. Indítványozza, hogy az értesítők programérteke-
zései inkább a szülőknek irassanak s hogy a tanulók
névsora mellől az osztályozás elhagyassék.

Hosszabb eszmecsere után a közgyűlés kívánatos-
nak tartotta, hogy szaktudományi értekezések többé az
értesítőkben ne közöltessenek s hogy a tanulók klasszifi-
kációját az értesítők közöljék.

Ezután következett a jövő évi tisztikar megválasz-
tása, melynek eredménye az volt, hogy *Berecz* Antal el-
nöknek, *Hofjer* K. alelnöknek és *Mayer* pénztárnoknak s
a választmányba az eddigiek nagyjából megválasz-
tattak.

Ezzel a közgyűlés befejeztetett.

TANÜGYI ROVAT.

**A felső nép- és polgáriskolai tanítók és tanítónők or-
szágos egyesületének alakuló közgyűlése.**

A felső nép- és polgáriskolák a nemzeti művelődés
keretében körülbelül a régi 6 osztályu realiskola helyét
foglalják el. Iskolái a nép egy magasabb (közép) rétegé-
nek s betetőzői a szorosabb értelemben vett népisko-
lázásnak.

Ily értelemben működnek ez intézetek anyaiskolái
a budapesti polgáris. tanító- s tanítónőképzők; ily ér-
telemben azok, kik ez intézetekből kikerülve, jelenleg a
felső nép- és polgári iskolák tanítói s tanárai.

A felső népoktatási intézetek a jelen kormány in-
tézkezdése következtében az országban mindenfelé me-
szaporodtak; sok helyt hatalmas virágzásnak indulva, már-
is kovászai lettek az alakuló értelmes iparos polgárság-

nak, szellemi központjai idegen ajkuak közt a magyar kulturának. Ez intézetek tanítói gyűltek össze Budapesten e hó első napjában s tartották meg alakuló közgyűlésüket.

Az ismerkedési estély jul. 2-án este volt a budai részen levő Széchényi-szállóban. Több, mint másfélszáz tanító s tanítónő jelent meg az estélyre, mely gazdag volt családi vonásokban.

A közgyűlés július 4-én vette kezdetét a polg. iskolai tanítóképezde nagytermében. Az előkészítő-bizottság elnöke Gyertyánffy István, a gyűlést egy hosszabb beszéddel nyitotta meg. Az általános tetszéssel fogadott beszéd után Göbel János korelnökké választatott. Göbel elsőben is köszönetet mondott az előkészítő-bizottságnak, azután a gyűlés Péterffy indítványára felkiáltással megválasztotta rendes elnökké Gyertyánffy Istvánt s Göbelt alelnökké. Erre következett a napirend. Első tétel volt: Az alapszabálytervezet. Előadó Baló József. Ugy ez, mint Péterffy Sándor tétele: A nemzetgazdaságtan a polgáriskolákban, s Bánfy Jánosé A felső nép és polg. iskolai tanítók s tanítónők nyugdíjának kérdése: rövid, de tartalmas viták után elfogadtattak.

A gyűlés alatt a választások céljából kandidáló bizottság is küldetett ki. Ezzel az első nap ügyrendje ki lévén merítve, következett a közebed a képezde convictusában, hol első volt Gyertyánffy felköszöntése koronás királyunk Ó felségére. Délután a dr Kiss Áron, Suppán Vilmos, dr Pavetits Mihály és Gyulay László által rendezett tanszer-kiállítás tekintették meg a közgyűlés tagjai, azután a képezde pompás új épületét.

A kiállításban résztvett Franklin-társulat, Lampel-Wodianer, Dobrovsky és Franke, Aigner Lajos, Kókay Lajos, Révay-testvérek könyvkereskedőknek, Görög s Feivel tanszergyárosoknak az egyesület köszönetét fejezte ki.

Július 5-én a tisztviselők választására adattak be a szavazatok. Azután tanácskozás alá vétetett: A felső nép- és polgáriskolák ipartanmühelyekkel való összekötése című tétel, melynek előadója Suppán Vilmos volt. Kevés, a gyakorlati élet által diktált módosítással, ez is elfogadtatott. Azután a felügyelet kérdése jött szóba, melynek Róczey J volt előadója. E tételnél csak az általános elvek megállapítására szorítkozott a gyűlés. A részleteket a jövő összejevetel idejére halasztá. Ezután a megválasztott tisztikar névsora hirdettetett ki.

A jövő közgyűlés helyeül ismét Budapest tüzetett ki.

KÜLFÖLD.

Sweicz. *Nők az egyetemen.* A zürichi egyetemen legelőször orosz nők jelentek meg 1864-ben s azóta többféle nemzetiségű női hallgatók is tanultak ott. A legnagyobb szám, melyet az orosz nők elértek, 100 volt, köztük 77 orvos, Gorcsakoff 1873-iki ismert ukáza elriasztotta Zürichből az orosz nőket, úgy, hogy ott csak tizenketten maradtak. Kivülök még tizenöt női hallgató volt, köztük egy osztrák. A következő évben csak egy orosz nő tanult Zürichben, 1879-ben pedig már nem is voltak orosz női tanuló. A női hallgatók száma 1882-ben ismét szaporodott; huszonnégyen voltak, köztük tiz orosz és két osztrák. Az idei félévben 45 női hallgató volt.

Törökország. *A zsidó-kérdés.* A „Tarik“ című török lap ismerteti a külföldi hírlapok közleményeit, melyek a különféle államokban előfordult zsidóüldözésekre

és a német rabbiknak Berlinben tartott azon értekezletére vonatkoznak, melyen elhatározták, hogy kiáltványt fognak kibocsátani. A „Tarik“ e kiáltványra vonatkozólag a következőket írja: „Felséges szultánunk, Adbul Hamid kegyes uralma alatt izraelita polgártársaink teljes biztonságot éreznek és a más hitvallású törökök részéről nincsenek kitéve üldözéseknek, miért is nem szükséges, hogy a Berlinben összegyűlt rabbik azzal fárasszák magukat, hogy kiáltványukat török nyelvre lefordíttassák.

Németország. *A heidelbergi egyetem 500 éves jubileumának* programját már körülbelől elkészítette az erre kiküldött bizottság. Az ünnepélyt e szerint 1886. augusztus 2-án fogják megtartani; s hétfőn este veszi kezdetét a küldöttségek összejevetelével az ünnepi tereben, melyet még ezután fognak építeni valamely téren. Kedden a küldöttségek az aulában gyűlnek össze s este ünnepély lesz a kastélyban. Szerdán az egyetem tagjai és vendégei díszmenetben fognak az egyetemi épületből a templomba vonulni. Az ünnepi beszédet a prorektor tartja. A muzeum nagytermében ünnepi lakoma lesz. Este pedig fátylasmenet, melyet a tanulók adnak. Csütörtökön: A tiszteletbeli tudorok fölavatása s ezeknek tiszteletére reggeli. Pénteken: Történelmi díszmenet, vagy történelmi ünnepi játék a kastélyban. Vasárnap délután kirándulásokat rendeznek a környékbe; a Neckaron tüzijáték, a városban kivilágítás lesz s a közeli hegyek csúcsain örömtüzek gyújtatnak.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jul. 12.

— A „Protestáns Közlöny“ XIV. évfolyamának II-ik felére ezennel előfizetést nyitunk s fölkérjük az egyházi s iskolai ügyek iránt érdeklődő közönséget lapunk pártolására. Részünkről, mint eddig, úgy ezután sem fogunk kimélni sem időt, sem fáradságot, sem áldozatot, hogy olvasóink igényeinek megfeleljünk. Az előfizetési árak lapunk élén olvashatók.

— Kolozsvári ref. egyházközségünkben az országos domestica javára az aláírások, illetőleg befizetések és pedig egyidejűleg a múlt és a folyó évre, most kezdődnek meg. Nem szándékunk e megrovásra méltó késedelmet mentetgetni, mert hiszen első sorban épen Kolozsvárnak kell vala előljárni jó példával. Annyit azonban mégis megjegyzünk, hogy ez új és idves intézmény életbe léptetése, mint ezt a többek között: Budapest, Kecskemét, Debreczen stb. példája is bizonyítja, a nagyobb népességű városi egyházközségekben jár legtöbb nehézséggel. Így kolozsvári egyházközségünkben is, eltekintve a helyi s főleg társadalmi téren kifejtett sajnós viszonyoktól, ez intézmény életbeléptetése érdekében az egyházközséget újjá kellett szervezni, felosztva azt — a papi állomások számát véve alapul — négy kerületre s keresztülvinni mindenikben, és pedig tekintettel az egyes kerületeket alkotó tizedekre, a képviseleti szervek organizációját. Most már az előkészítő szervezkedésnek e nehézségei le vannak küzdve; az új intézményt ismertető fölhívás, melyet mai lapunk élén közlünk, szétküldve, az egyes kerületek s illetőleg tizedek főnökei az egyházközség megbizottjaival végzendik a nemes munkát, s ré-

szünkről reméljük, hogy a késedelmet kárpótolni fogja a szép eredmény.

— **Szász Károly** pár napi itt időzés után városunkból és rokonai köréből a fővárosba visszautazott. Egy igen szép családi ünnepélyen is résztvett, megkeresztelvé a Szász-család legfiatalabb tagját, az agg nagyanya: özv. Szász Károlyné huszonhetedik kis unokáját. — Ezzel kapcsolatosan megemlítjük, hogy Szász Károly püspökségi hivatalát csak lelkésszé való megválasztása után, őszszel fogja elfoglalni, s addig tovább vezeti ügyeit a közoktatásügyi miniszteriumban.

— **Török Pál siremléke.** A budapesti magyar református egyházközség, néhai Török Pál volt superintendens sirján nagyobb szerű emlékkövet, piramist óhajt felállítani és erre a fővárosi tanácstól kért engedélyt. A fővárosi tanács Kamer Mayer polgármester előterjesztésére az engedélyt kiadta.

— **Alapítvány népiskolák javára.** Id. gr. Somssich Imre nagyatádi volt képviselő *hétezer frtos alapítványt* tett kerülete népiskolái javára; a közoktatásügyi miniszter köszönetet nyilvánított neki e nagylelkű adományért.

— **A kecskeméti ref. egyház hivei,** a Fördös Lajos esperes halálával megüresedett lelkészi állásra Baksay Sándor kunszentmiklósi lelkészt, az akadémia és Kisfaludy-társaság tagját akarják megválasztani, s küldöttségileg kéri föl, hogy adja be pályázati kérvényét.

— **Az egyházkerületi közgyűlés a tiszántúli egyházkerületben** augusztus hó 18-án veendi kezdetét; 21-én pedig lelkészi felavatás tartatik. Augusztus 15. és 16. napjain az esperesi kar a közalaptól segélyt váró egyházak kérvényeit vizsgálja út. 17-én délelőtt egyházkerületi tanügyi bizottsági ülés leend; délután pedig a segélyegyleti választmány tanácskozik. A közgyűlés kezdődő napjának — augusztus 18. — délutánján segélyegyleti közgyűlés tartatik. A felavatandó lelkészatyafiak augusztus 19-én délután 4 órakor tartoznak jelentkezni a püspöki hivatalnál; 2-dik lelkészképeségi vizsgára készített beszédeiket magukkal hozva és könnyenélkül is megtanulva és az egyházi törvényekben előírt formaruhában jelenjenek meg a felavatási ünnepélyen.

— **A veszprémi ág. evang. esperesség** tagjainak legutóbb tartott gyűlésén a napirend letárgyalása után az *antiszemitikus* mozgalom került szőnyegre. Nagy vita után az esperesi gyűlés kijelentette, hogy ha a pánszláv üzemekkel vádolt papok és tanítók állomásaiktól elmozdithatók, esetleg az ilyenek sem papnak, sem tanítónak meg nem választathatnak, mennyivel inkább kell, hogy azok, kik az antiszemitizmust hirdetik, vagy tettelesen terjesztik, minden nyilvános pályától — papi vagy tanítói — ha már azt tettelesen elfoglalták, helyükről elmozdittassanak, esetleg választás alá nem vonhatók. A gyűlés az ily értelmű indítványt elfogadta és felterjeszti a kerületi gyűlésnek, hogy ez az egyetemleges gyűléshez jóváhagyás végett juttassa el.

— **A pesti egyházmegyében** megválasztattak egyházmegyei gondnokul: *Tisza Lajos* gr., világi aljegyzőül: *Teleki József* gróf egyhangulag; helyettes esperesül: *Szánthó János* kódsi lelkész, egyházi tanácsbíróul: *Váry*, tótfalusi lelkész nagy szavazattöbbséggel.

— **A baptisták érdekében.** A londoni „Evangélikus szövetség” (Alliance evang.) a magyarországi baptisták vallásszabadságának, s törvényesítésének érdekében a magyar királyhoz, a miniszterelnökhöz és a közoktatásügyi miniszterhez kérvényt intézett. E kérvényben

rámutatnak Oroszországra, a hol már 1879-ben egy márczius hó 27-én kelt ukáz értelmében a törvényesen elismert vallásfelekezetek közé vétettek fel a baptisták s anyakönyveik vezetése az orosz belügyminiszternek ugyan csak 1879. szeptember hó 1-én kelt 34,991. számú rendelete alapján szabályoztatott. A Trefort közoktatásügyi miniszterhez intézett kérvényben kiemeli a szövetség különösen még azt is, hogy a baptistákat nem lehet s nem szabad a nazarénus felekezettel azonosítani. E kérvényekre nagy érdeklődéssel várja a szövetség a válaszokat, különösen azért, mert e kérvények sorsa, esetleg az azokra adott válaszok, a Koppenhágában tartandó egyetem nagygyűlésnek tárgyát fogják képezni.

— **Elválások statisztikája.** A párisi statisztikai társaságban Bertillon Jakab tartott felolvasást, melyben konstata, hogy Norvég, Finn, Orosz, Angol, Skót és Olaszországok azok az országok, a hol a legkevesebb válás fordul elő. Középszámmal vannak a válások: Svéd, Francia, Elzász, Belgium, Holland, Baden, Württemberg, Bajor, Porosz, Magyar és Románországokban. A faj- és a társadalmi viszonyok a legnagyobb befolyást gyakorolják e statisztikára. A németek hamarabb válnak, mint a latin fajok vagy szlávok; városokban gyakoribb, mint a vidéken. A kereskedőknél nagyon gyakori ily eset, annál inkább a földmivelőknél. A fiatalok könnyebben válnak, mint azok, kik tul vannak a negyvenen. A házasságok különbözőzete is hatással van. Ritkább a válás, ha a férj idősebb, mint a nő, de annál gyakoribb, ha a nő az idősebb.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Demeter Samunak, Zágon. Egy hétig nem voltam itthon.

Hegedüs Lajos, esperesnek, Gerend. Pár nap alatt, mihelyt a közgyűlési jegyzőkönyv kinyomtatása véget ér.

HIRDETÉS.

Pályázati hirdetemény.

2-3

A belső-somogyi ref. egyházmegye által fenntartott csurgói ref. főgymnasiumnál, 100 frt lakpénz és 600 frt készpénzfizetés — évi javadalmazással rendszeresített segédtanári állomásra pályázat hirdettetik.

Az elválasztandó pályázó helyét **f. évi szeptember hó 1-én** elfoglalni köteles; szaktárgya a német nyelv mint fő, a magyar nyelv, mint melléktárgy; a mellett a mennyiben képességgel birna, a rajzot, tornát, ugy műténeket is tanítja, azért ezen melléktárgyakbani jártasság, a pályázatnál nagy előnyül szolgál.

Kiköttek két próbaév, mely idő alatt a netán hiányzó tanári oklevél is beszerzendő lesz.

Pályázati kérvények a tanképesítést igazoló okmányok, egészségi és születési bizonylatokkal felszerelve, alólírotthoz Kaposvárra címezve, f. évi augusztus 10-ig be- küldendők.

Matolcsi József,
a gymn. igazgató-tanács elnöke.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt. félévre 3 frt. évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Az új szervezéshez (Simon Ferencz.) — Egy régi phsalmus (Kálmán Farkas.) — Zwingli nevelés-oktatás elvei (Benke Istvántól.) — Mihályi Károly emlékezete (Bodor Jánostól.) — Pestalozzi hitvallása (Csekme Ferencztől): — Tanügyi rovat. — Külföld. — Különfélék. — Hirdetések.

AZ ÚJ SZERVEZÉSHEZ.

Gymnasiumaink újjászervezése körül most, midőn a hosszantartó várakozás után állami törvény által az ige testté lőn, oly élénk és oly sokoldalú révékenység indult meg, hogy valóban aggodnunk kell, nehogy a rohamos átalakítások által megzavartassék ama biztos alapokon nyugvó munkálkodás, mely bizonyára eddigelé is egyik legjelentékenyebb tényezője volt tanításunk sikerének.

A tantervet és tankönyveket illetőleg a törvényes lépések már folyamatban vannak, úgy, hogy a jövő 1884^{1/5}. tanévben gymnasiumaink már az átmeneti intézkedéseket megkezdhetik a convent által megállapított tanterv teljes életbelépésére.

A tankönyveket illetőleg nem látom részemről a csak közelebről is annyira hangoztatott akadályokat, hiszen az új tanterv, a mint az a convent közelebről kiadott jegyzőkönyvében minden kívülről jöhető scrupulusok elenyésztetésére számszerint ki van mutatva, oly lényegtelen eltéréseket mutat az állami hasonló intézetekben már 1879. óta érvényben levőtől, hogy bátran válogathatunk az ott használatban levő könyvek közül addig is, a míg a saját embereink a mi sajátlagos viszonyainknak, intézeteink szellemének megfelelőket irnának. Jelen szerény felszólalásom tárgyát nem is ez képezi.

Az új tanterv, mely egységes beosztású 8 évi tanfolyammal bíró gymnasiumot akar, mulhatatlanul megköveteli, hogy ez egységes tanfolyam-

ban mind a tan-, mind a fegyelmi ügyek vezetése egy kézben összpontosittassék, s így intézeteink belkormányzatának eddigi formájában lényeges változásnak kell történnie. Ez ügyben, miután a collegiumi előjáróságok előterjesztéseiket megtették, a végleges határozathozatalt egyházkerületünk legfőbb kormányzó-testületétől már a következő tanév beálltáig várjuk.

Azt hiszem, a tárgy fontossága, valamint a körülmények kényszere, melyek annak gyors elintézését sürgetik, egyaránt indokoltá teszik, ha e kérdéssel a nyilvánosság terén is — röviden bár — foglalkozunk.

Az új 8 osztályu gymnasium fegyelmi és tanügyeinek egy kézbe összpontosítása collegiumaink történeti fejlődése szempontjából már csak azért sem ütközik nagyobb nehézségbe, mivel a gymnasium alsó 6 osztályának vezetése eddig is egy kézben lévén összpontosítva, a felső két osztálynak hozzászólása egészen természetesen történhetik az által, hogy az eddigi igazgató-tanár teendői ez osztályokban oly mértékben, a mint azokat az alsó 6 osztályban a tanvezető-tanár gyakorolta, egy kézben összpontosittatnak.

Lényegesebb nehézséget fog okozni az eddigi igazgató-tanár szorosabb értelemben vett igazgatói, továbbá gazdasági teendőinek czélszerű megosztása. Annyi kétségtelen, hogy az igazgatói cím arra ruházandó át, a ki az egész gymnasium szellemi ügyeit — gazdasági teendőkkel vagy a nélkül — vezeti, s így még csak az a további kérdés, minő teendőkkel bizassék meg az így szervezendő igazgatóság.

Legegyszerűbb megoldás lenne, kétségkívül, a gazdasági teendőket is az így szervezendő igazgatóságra ruházni, a mi az egységes vezetés, ügykezelés szempontjából bizonyára a legkívánatosabb volna.

Ha tekintetbe vesszük azonban, hogy az igaz-

gató irodai teendői már is jelentékenyen növekedtek, s fognak bizonyára tovább is növekedni azon kapcsolatnál fogva, melybe intézeteink az állam felügyelő közegével szemben léptek, ha tekintetbe vesszük, hogy az ügykezelés és felügyelet érdekeinek lehető szemmel tartásával az igazgatót mint tanerőt sem szabad teljesen elveszítenuünk, ha tekintetben vesszük végül a százados gyakorlatot, mely protestánsiskoláink kormányzatában, a protestantismus szellemének megfelelően, a hatalom bölcs megosztását tartotta mindig szem előtt: azt hisszük, eléggé inlokoltuk, hogy a kormányzat e megosztását czélszerű fentartanunk jövőben is.

A megosztás módozatait illetőleg azt hisszük, leghelyesebb azon elvet állítani fel, hogy a tisztán szellemi, azaz: fegyelmi és nevelés-oktatási ügyek vitele (ide értve a bennlakók és magántanítóság ügyeit is), továbbá az iskola külképviselete elkülönítendő a szűkebb értelemben vett anyagi, s illetve gazdasági ügyektől.

Az ilyforma elkülönítés által nemcsak azt érnők el, hogy tanodáink a testvéregyházkerületek hasonló intézeteihez szervezetben közelítenének, hanem a teendők megosztása is egészen természet-szerűleg történnék, mivel valóban más tulajdonokat keresünk egy oly egyénben, ki egy intézet szellemi működését van hivatva kormányozni, a tantervek és utasítások holt betűjébe életet lehelni, és más tulajdonokat egy oly egyénben, kinek hivatása arról gondoskodni, hogy eszellemi működés az anyagiakban a kellő tápot is mindig megtalálja.

Miután pedig, ha e felosztás helyességéről elvileg meg is volnánk győződve, a terv czélszerűsége még mindig részletektől, a kivihetőségtől függene, hosszabb fejtegetés helyett bátor leszek egy részletes tervvázlatot előterjeszteni, a szükséges megjegyzések kíséretében.

* * *

Collegiumaink szellemi és anyagi ügyeinek vezetése egymástól elkülönítettik. Előbbieknek elintézése az *igazgató-tanár* (rector-professor) kötelessége, míg az utóbbiak vezetése a *felügyelő-tanár* (inspector professor) jogkörébe tartozik.

Mind az igazgató-, mind a felügyelő-tanár a collegiumi előjáróság által 3 évre választatik, még pedig úgy, hogy a leköszönő is mindig újból megválasztható.

I.

Igazgató-tanár kötelességei.

Az igazgató-tanár, mint az intézet szellemi ügyeinek vezetője, azt ugy hatóságokkal, mint egyesekkel szemben képviseli és azokkal az intézet ügyeiben levelez.

A tanári testületnek ő az elnöke.

Tiszte: az egész gymnasiumban az oktatást és nevelést a tantervek és szabályok értelmében össszhangzatosan vezetni.

Ehez képest:

1. Tiszte mindarra felügyelni, a mi a növendékek-

nek ugy a jó erkölcsökben, mint a tudományokban való előhaladására befolyással van; szemmel tartja tehát, hogy mindenik tanár tantárgyát a megállapított tanterv értelmében és keretében tanítsa, s e célból a helyettes és segéd-tanárok tanóráit, ugy a magánórákat koronként meg is látogatja, figyelemmel kísérve a tanítás módját és eredményét; tudomást szerez a házi feladatokról s azok javítási módjáról.

Ott, hol mulasztást, hiányt vesz észre, utólagosan, semmiesetre sem a tanuló ifjuság előtt, megteszi jóakaró észrevételeit és a szükséges intézkedéseket.

2. A hazulról vagy más tanodából a gymnasiumba jövő tanulókat az igazgató-tanár veszi fel; ő rendeli őket el — bizonyítványaik, vagy ennek nem létében megvizsgáltságuk után — az illető osztályokba.

Minden tanév elején, minden növendéket a tanulók könyvébe beír, első évben a szokott „felvételi díj“ mellett azontul ezen díj nélkül, azonban senki, míg a kellő díjakat, jelesen az esedékes tandíjt meg nem fizeti a következő évre bevettnek nem tekintetik.

3. Az algymnasiumi tanulókat magántanítók gondviselésére bizza, s ezen alkalommal a tanuló szülőit vagy gondviselőit nyilatkozatra szólítja arra nézve, hogy mennyivel kívánják a magántanító fáradságát jutalmazni, s az ígért összeget följegyezvén, ezen ajánlatot kötelező erővel bírónak nyilvánítja.

4. A leczkerendet a tanterv szerént az iskolai év kezdetére, a tanári testület közös tanácskozása után, elkészíti, s annak foganatosítása és megtartása fölött örökődik.

5. Gondoskodik, hogy az illető osztályokban a megállított tankönyvek alkalmaztassanak, s a tanítás azok szerint történjék. Új tankönyvek bevétele csakis a tanári testület határozata nyomán történhetik.

6. A tanári kart értekezletre havonként egyszer s a szükséghez képest többször is összehívja.

7. A szülőknak, gyámoknak a tanári testület tagjaival fölmerülhető egyenetlenkedéseit, ha befolyása által teheti, eligazítja; ha szükségesnek látja, eligazítás végett a tanári kar elébe terjeszti.

8. A magántanítóknak egymás között vagy tanítványaikkal való viszályból származó panaszait kihallgatja, ha lehet kiegyenlíti, ha nem lehet, ellátás végett az illető forum elébe terjeszti.

9. A hanyag vagy a bizalomnak meg nem felelő, s a magántanítói utasításban kiszabott hatáskörön túllépő magántanítókat rendreutasítja, s ha intése nem használ, tanítványait elveszi.

10. A helyettes- és segéd-tanárok, ugyszintén magántanítók szorgidő alatt a tanoda székhelyéről el nem távozhatnak, s ha eltávozásukra engedélyt adott, vagy betegségük esetében kellő helyettesítésükről gondoskodik.

11. A gymnasium tanulói szorgidő alatt, csakis az ig. t. engedélyével távozhatnak el egy napnál hosszabb időre a tanodából; előtte kell magukat igazolniok, ha a szorgidő kezdetéről elkéstek; és a törvények által megengedett közidőtöltéseken is csak az ig. t. engedelmevel vehetnek részt.

12. Az anya- és beirási névkönyveken kívül az ig. t.-nál állanak a gymnasiumi tanulók magaviseletéről készített kimutatások is, s ő adja ki azok szerint bizonyítványokat, aláírva, megpecsételve s az illető tanárokkal is aláíratva; a kiadott bizonyítványokról nyilvántartási jegyzőkönyvet vezet.

13. Minden szülőnek vagy gyámnak, ha kívánja, gyermeke magaviseletéről szóbeli értesítést ad, s a gyer-

mek hibáiról vagy maga után káros eredményt vonható körülményeiről a szülőket és gyámokat kellő időben értesítetteti. 14. Azon gymnasiumi tanulók, kik a tanoda épületén kívül s nem szülőik házában laknak, gazdájukat csak az ig. t. megegyezésével választhatják. Azon tanulók pedig, kik a tanoda épületében laknak ugyan, de kosztolni a városra járnak, kosztot csakis az ig. t. megegyezésével választandó helyen fogadhatnak.

15. A tanulókat az ig. t. bocsátja szünnapokra a tanári kar által meghatározott napon és ideig. Gondoskodik, hogy a szünidő alatt is a tanodában maradt tanulók kellő felügyelet alatt és illően elfoglalva legyenek. Minden szorgidő kezdetén számba veszi a tanulókat.

SIMON FERENCZ.

(Folyt. köv.)

EGY RÉGI PSALMUS.

— Énektörténelmi excursio. —

Tisztelettel ajánlva t. *Jakab Elek* urnak.

A „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ 1883. év 3. 4. és 5. számaiban iparkodtam megvédelmezni a mi édes kedves tulajdonainkat, *reformatiókori magyar énekeinket*, azon támadás ellenében, melyet a tudós *Jakab Elek* ur, *Toldy Ferencz* kézírataiból ellenünk reformátusok ellen intézett, — kimutattam s bebizonyítottam, hogy énekes könyveink bibliographiáját illetőleg, nekünk *Toldy* után indulni nem lehet, nem szabad, miért? megmondám ott!

Ugyanez alkalommal kimutattam, hogy az unitárius atyafiak, mily nagy rombolást mivelének az eredeti magyar kálvinista énekeken, a mint azokat később a maguk dogmái s viszonyaihoz átalakíták (péld. *Adjunk* hálát mindnyájan)!

Szinte ez alkalommal kételyemet fejezem ki, az unitárius atyafiak énekes könyvében maig meglevő „*Isten szent igéje ereje*“ című s „*II. János király éneke*“ aláírással ellátott ének felől.

Mivel az unitáriusok szeréni szöveg (kezdeté így van: „*Jó ur isten! tekints hozzánk*“) versfőiből „*Janatta*“ név jön ki, arra a gondolatra jöttem, hogy tán valamely Lengyel- vagy Csehországból *János Zsigmond* udvarába bejött kegyes tudós irta, e végből — miként az idézett helyen magirtam — egy Csehországból beszármazott ref. vallásu írói ember előtt említvén (kinek neve szintén „*Janatta*“), ő ez éneket eredetileg cseh vagy lengyel nyelven írottának mondá, nem nagyon bizonyosan, csak úgy hozzávetőleg! ugyanakkor a „*Janatta*“ név eredetének történetét is megirtam!

Azóta folyvást vizsgálván a régi énekeket, rájöttem, hogy a „*Jó ur isten tekints hozzánk*“ kezdetű, s *János Zsigmond*énak tartott régi szép ének semmi egyéb, mint a XII-ik magyar psalmus, mely 1808-ig minden Cantionálékban egyaránt feltalálható. — Szólani róla azonban azért nem szoltam, mert a legrégebb kútfőt az 1579-iki „*Enekes Keoniv*“-et, mindaddig nem láthattam, holott már 1883. május, december, s 1884. márcziusában — midőn t. *Jakab Elek* urhoz az akadémia ktarában szerencsém volt — tudtam, *Ács Mihály* 1696-iki „*Zengedező menyei*

kar“-ából, ugy szinte az 1762-ikben megbővitett „*Presburgisches Gesangbuch*“-ból, hogy ez a XII. magyar psalmus nem lehet *János Zsigmondé*, nem is magyar ének, hanem eredetében német, tehát németből van fordítva!!

Most azonban — miután az 1579-iki énekes könyv, — az erdélyi főtiszt. ref. püspök ur meghálálhatlan kegyességéből — itt van nálam, s közölhetem a magyar fordítás legrégebb szövegét; szólok róla, s kimondom és okmányilag bebizonyítom, hogy a kérdéses ének német, irta *Luther Márton* (1524.), a mint ezt *D. Kovács János* debreczeni 4 éves derék theologus is megjegyzés találá *Luther* énekei között. (Lásd a debreczeni ref. hittanszaki „*Közlöny*“ ez évi 7., 8. sz. 63-ik lapján.)

Az említett „*Presburgisches Gesangbuch*“-ban, az eredeti német szöveg így van: (337. lap. 179. sz. a.)

Der 12. Psalm.

Ach Gott! vom Himmel sieh darein,
Und lass dich das erbarmen;
Wie wenig sind der Heil'gen dein,
Verlassen sind wir Armen.
Dein Wort mann niht lässt haben wahr,
Der Glaub ist auch erloschen gar
Bey allen Menschen-Kindern.

Sie lehren eitel falsche List,
Was eigen Witz erfindet,
Ihr Hertz nicht eines Sinnes ist
In Gottes Wort gegründet:
Der wehlet dis, der andre das,
Sie trennen uns ohn alle Masz,
Und gleissen schön von aussen.

Gott woll ausrotten alle Lahr,
Die falschen Schein uns lehren,
Dazu ihr Zung stoltz offenbar spricht:
Trotz, wer wills uns wehren?
Wir haben Recht und Macht allein,
Was wir setzen, das gilt gemein,
Wer ist, der uns soll meissern?

Darum spricht Gott: Ich musz auf seyn,
Die Armen sind verstöret,
Ihr Seufzen dringt zu mir herein,
Ich hab ihr Klag erhöret;
Mein heilsam Wort soll auf dem Plan
Getrost und frisch sie greiffen an,
Und seyn die Kraft der Armen.

Das Silber, durchs Feu'r siebenmal
Bewährt, wird lauter funden:
An Gottes Wort man warten soll
Desgleichen alle Stunden.
Es will durchs Kreutz bewähret seyn,
Da wird erkant sein' Kraft und Schein,
Und leucht't stark in die Lande.

Das wollst du, Gott! bewahren rein
Vor diesem arg'n Geschlechte;
Und lasz uns dir befohlen sein,
Dasz sichs in uns nicht flechte!
Der Gottlos' Haus sich unter findt,
Wo diese lose Leute sind
In deinem Volk erhaben.
Ehr sey dem Vater und dem . . . etc.

Ez Luther szövege 1524-ből. Ugyanezen szövegen van a *Stuttgort*-i 4 hangu énekeiben is. (E könyv nálam levő példánya b. e. Mária-Dorothea nádoraszszony tulajdona volt.)

Az évszámra nézve lásd Nagy Lajos „Általános Choral könyv“-ét (Nyíregyháza 1877.) a 90. és 169. lapokon.

KÁLMÁN FARKAS.

(Vége köv.)

ZWINGLI NEVELÉS-OKTATÁSI ELVEI.

(Vége.)

Isten után szülőinket kell leginkább becsülnünk és tisztelnünk. Ez még a pogányoknál, hitetleneknél is erkölcsi kötelesség és erény. A jól nevelt ifju nekik mindenben engedelmeskedik. Es ha történetesen ők (a szülők) valamiben nem a Krisztus értelmében cselekednének: azért nem kell nagy lármával rájuk rivallni, hanem — ha t. i. odáig van érve és fejlődve az ifju — szeliden mondja meg, mint kellene helyesen beszélni és cselekedni. S ha ez nem segítne inkább engedjen nekik, — mint őket gyalázza.

A harag a heves vérmérséklet következménye. Tehát az ifjunak, ki természeténél fogva különben is ingerlékeny, a haragot gondosan kerülni kell, hogy abból semmit ne beszéljen és ne tegyen. Minden, mit haragból teszünk, gyanu alá jön. A ránk szórt gyaláztatot, ha nem tudjuk eltűrni, vigyük törvényszék vagy becsületbiróság elébe. *Mert szidalmat szidalommal, gyaláztatot gyaláztatall viszonzni annyi, mint ahhoz hasonlóvá lenni, ki először bennünket olyannal illetett.*

A magához hasonlókkal és alkalmas időben a *játékot* meg kell engedni; csak hogy ennek értelemfejlesztőnek (művészinek) és a testi ügyesség előmozdítására szolgálónak kell lenni. Értelemfejlesztők a számításokkal járó játékok; továbbá a sakk-tábla, melyen az alakokkal majd ki, majd bemegy, állásokat foglal el és cselbe (lépre) kerit. Ez a játék nevezetesen jobban megtanít, mint akármi más, hogy semmihe meggondolatlanul ne kezdjünk. De itt is mértéket és célt kell tartani, mert vannak emberek, kik a komolyabb foglalkozások félretételével egészen ezen játéknak adják át magokat. Csak néha és az üres órákban javuljuk az ily mellékfoglalkozásokkal járó örömeiket. Ellenben *félre a koczka- és kártyajátékokkal!*... A test gyakorlására és az ügyesség kifejtésére szolgálnak: futás, ugrás, parittyázás, vívás, birkózás stb., melyek csaknem minden népnél szokásban vannak s bizonyos esetekben igen hasznosak. De a birkózást (ökölvívást) mérsékelten kell folytatni, mivel ebből gyakran komoly dolog fejlődik ki. — Az uszást már kevésbé hasznosnak itéljük, habár némelykor kellemes lehet a tagokat a vízben hal módjára lengetni. De egyes esetekben azért ez is hasznos, pl. mikor a fősvény Rómának veszélyes helyzetéről egy jó uszó a Capitolumból hirt vitt Camillusnak; vagy a midőn Clólia uszás által tudott az övéihez visszatérni.

A másokkal való *beszéde és alkalmazkodása* az ifjunak szerény legyen. Senkit se szídjon vagy gyalázzon, hanem igyekezzék mindenkit megnyerni s magához közelebb csatolni.

Az igazságot oly állhatatosan kell gyakorolni, hogy nemcsak a magunk, hanem a mások beszédjeit is mindig a legpontosabban meg kell fontolni, hogy valami ámitás, csalás vagy igazságtalanság nincs-e közbevegyítve. — Az őszinte jellemet semmi sem töltheti el nagyobb elégedet-

lenséggel, mint ha — bár akarátja ellenére — valami hazugság-féle csusszant ki száján; arról nem is beszélvén, mennyire kellene magát szégyelni, ha rájön, hogy maga kovácsolt hazugságot, vagy a más hazugságát terjesztette tovább. A keresztyének az igazságot kell beszélni, — a mint hogy Krisztus is maga az igazság. *A kétszínű ember állhatatlan az ő utain. A ki egyszer így, máskor még amugy beszél, annak hinni, abban bizni nem lehet. A beszéd a lélek tükré. Ha valaki üres beszédű és hazug: ez a legbiztosabb jele annak, hogy bensőleg még rosszabb.* A hazugság egy darab ideig elrejtőzhetik, de örökre eltitkolni nem lehet. Mily balga pedig az, ki tudja, hogy hazudik s magát mégis jónak tartja azon az okon, mert azt senki sem tudja, hogy az nem igaz!

De az igazságot nemcsak beszédben, hanem cselekedeteinkben is gyakorolni kell annyira, hogy még látszattól sem kell hamisan cselekedni. S minthogy a jó cselekedetek forrása a szív, az ifjunak egész erejéből azon kell lenni, hogy Jézust teljesen szívébe zárja. A kinél ez megtörténik, anél Krisztus lesz a zsinormérték életben, beszédben és cselekedetben. Az ilyen a jó cselekvésben és kegyességben sohasem fog eltántorodni vagy visszaesni; sőt napról-napra gyarapodik e tekintetben s mégis hovatovább jobban belátja: még igen sok hiányzik arra, hogy „tökéletes“ legyen. Ez szerénnyé fogja tenni és arra indítani, hogy mindenivel szemben Jézus példájára a jót gyakorolja. *Csak az lehet igazán emberileg tökéletes, ki egyedül arra törekszik, hogy a Jézust valósítsa meg magában.*

* * *

„Ezeket tartom — mondja Zwingli Geroldhoz szólva — a kegyes és nemes ifjak nevelésére és oktatására hasznos ismereteknek. S jöllehet, hogy talán vastag ecsettel és nem a kellő renddel voltak előadva, de a nemes erkölcs csiszolja ki és rendezze el kellőleg az itt fejtegetett eszméket a gyakorlati életbe való átvitel által. Igen állítani merem, hogy ha ezekben gyakorlod magadat: semmi sem fog hiányozni arra nézve, hogy tökéletesebb és erényekkel ékeesebb légy. Mindenekfölött pedig folytonosan dolgoznod kell. Ez által a restség, a minden bűnök anyja, távol marad s nem esel azon hibába, melyet sokan kora ifjuságoktól megszoknak, — úgy, hogy lassanként a bűnök mocsarába jutnak. De te használd ifjuságodat a jóra, *mert az idő gyors szárnyakon elrepül és soha vissza nem tér.* Egy kor sem oly alkalmas a jót megszokni és tenni, mint az ifjukor. Még nem keresztyén az, ki sokat tud beszélni Istenről; hanem ki Isten segítségével a nagy dolgokat véghezvinni gyakorolja, mondható keresztyénnek. Azért, kedves fiam, igyekezz nemedet, alkatomat, erődet, atyai örökségedet s mindazt, mi osztályrészedül jutott, amaz igaz ékességekkel gyarapítani, melyek erényességben, kegyességben s valódi tisztületben állanak. A nemes születés, vagyon, szépség nem valódi javak, hanem a sors változásainak vannak alávetve. Isten téged óvjon meg, hogy tőle valamikor s valamiben eltántorodj!”

BENKE ISTVÁN.

* Utendum est actate: cito pede labitur aetas

Nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit,

Nutze die Jugend, denn flüchtigen Fusses enteilet das Leben
Nie ist die Folge so gut, als es der Anfang war.

MIHÁLYI KÁROLY EMLÉKEZETE.

— BODOR JÁNOS n.-enyedi theologus emlékbeszéde, a Mihályi-ünnepen. —

(Vége.)

Jól emlékszem, ma is, s emlékezni fogok, míg keblemben szív dobog, mily titkos vágygyal, mily epedve várók, midőn tanulói pályánkon oda jutottunk, hogy őt tanárunknak mondhatók, mily édes vágygyal várók az életben ismert, sokat emlegetett lángbeszédű tanárt, hogy halljuk az oly sokaktól magasztalt előadót. Mély csend a teremben, néma várakozás az arczokon, sovár tekintet a szemekben, midőn magunk között megjelenni látók őt. És midőn beszédes ajkai megnyitak, egy édes csalódás deríté fel várakozás miatt szorongó lelkünket. Csalódásunk nem abban áll, hogy nem elégítette ki várakozásunkat, hanem abban, hogy egészen felülmulta azt. Mig mi az együtt művelendő tárgy megnevezését, annak vonzó meghatározását várók: ő e szavakkal kezdé meg előadását: „jó reggelt kívánok.“ E köszöntés képezé tárgyát egy heti előadásának, — kifejtven bővebben, hogy e köszöntésben nemcsak a napra, hanem a beállott új hétre, a szorg-időre, az egész tanévre, egész tanulói pályáinkra, sőt egész életünkre jó reggelt kíván; kifejté bőven, hogy olyan jó reggelt kíván, melyben életünk reggelének munkássága, szívünknek nemesítése, minden nagy, nemes eszme iránti szent lelkesülés által előkészíthetjük életünknek boldog delét, és majdan csendes estéjét.

Oh mily varázs, mily átható erő minden beszédének hangjában, kezeinek minden mozdulatában, szemének, nemes szíve tükrének lángjában.

Igy kezdette meg Mihályi Károly a tanítást és csaknem észrevétlenül, szoros logikával ment át a philosophiára, melyet rendesen száraz tudománynak szoktak cizmezni, de a mely az ő rendszere és előadásmódja által, nemcsak az észnek, hanem a szívnek is tápláléka volt. Az a természetes egyszerűség, az a tiszta világosság, az a logikai szigorú rend, mely végig vonult előadásán, világosítója volt az észnek; de egyszersmind az a tiszta meggyőződés, az a melegség és lelkesülés, mely kíséré előadását, a szív hurjait is rezgésben tarták. A folytonosság által előadása igényelte hallgatóinak figyelmét, de élnékesége által folytonosan ébren is tartotta azt.

Minden oldalu, gazdeg ismeretei által nem hagyá homályban a bemutatott térnek egyetlen pontját sem, őrszemei azonnal észrevehék, hol kell tárgyát nagyobb világításba helyezni, s ha az árnyéket egyik vagy másik tudománykör hiánya okozá, bármelyik térre be tudott világítani. Bár nem mondott ellent a munkafelosztás elveinek, maga tanulmányozá és ismeré a tudományok mindenik mezejének rejtekeit, ezekből igyekezék öszszegyűteni „az általános igazságok öszszeségét“, a philosophiában. „A philosophiának kell lenni a központnak, honnan a tudományok egész mezejét belátni lehessen, ennek kell lenni a tápnedvnek, mely az emberi tudományok nagy élő fájának minden ágába elhasson és abban az életet és növést fentartsa.“ És csakugyan, az általa tanított philosophia nem egy kopársivatag — száraz tudomány, — hanem a tudományok mezején átcseregdedő patak, mely felülditi partjait s gyönyörködtet a parti virágok által is.

Ilyennek ismerők, az ő ajkáról hallgatva a philosophiát, úgy, hogy szükségtelen volt biztatása, midőn bevégzé kedvelt tárgyának első évi folyamát e búcsu-szavakkal: „Most Isten velünk, a viszontlátásig! De hol? Észtanunkban! Ne tartsatok e hirhedt szárazságu mezőtől. Eleven zöld kert lesz az nekünk, remélem, nem pedig száraztott füvek szekrénye!“

És mi bizánk szavában, tudók már, hogy ígéretei nem pusztá szavak, s epedve várók a rövid időre ígért viszontlátást, de oh fájdalom — —! e viszontlátás örökre elmaradt. Mikor a viszontlátás ideje előtt, ő már ágyába volt nyugózva a sorvasztó betegség által, csak a remény élt még sokáig szívében, hogy újra tanítványai közt lehet, kiknek szentelte életét. Ezen édes remény és az Isteni gondviselésbe vetett bizalom a kínos testi szenvedések közt sem engedték megtörni lelki erejét. Oh pedig, a ki tudja, mennyire tápláléka volt neki a tanítás, a ki látta őt a kerti kis dolgozó szobában, mily szellemi kéjjel buvárkodik kedves barátjai, a könyvek szívében, az el tudja képzelni, — mily csapás volt reá nézve elzáratni azoktól. Figyelmét azonban a legutolsó perczig kitejereszté az iskolai élet folyamára.

Naponkint kérdezősködött az ügyek állásáról s egyszersmind, miben tehet, tanácssal, biztatással ekkor is az iskolának élt. S midőn már a testi szervezet számára nem volt többé alkalmas táplálék: gondosan táplálá akkor is szellemét, melynek ereje által sokáig ellensúlyozá a test gyengességét. Dolgozott és ebből új olajat nyer az életnek már lankadozó mécsesébe.

Pár nappal halála előtt volt alkalmam látni őt, szobája be volt sötétítve, ágya mellett halványan lobogó mécses bágyadt lángjával szomorú képét mutatá az élet elenyészésének.

Beesett szemei szeliden fénylettek, arcza halvány, de vonzó volt, fejét egyik kezével támasztá, másik elasztott kezében iron volt, melylyel az előtte levő papíra irt — fordította Horatius „Ars pöelicáját“. Mintha csak nem a halál, hanem az élet küszöbén érezte volna magát, oly nyugodtan, a jövő miatti töprengés nélkül foglalkozott. Akkor csak bámulám, de nem értém a nagy lelki erőt, de most már értem. Oh, hiszen, a ki, midőn létszövétnekének halvány lobogásából létének megsemmisülését közeledni látja: azon tudattal vigasztalhatja magát, hogy sokaknak világított; a ki midőn életfájának lombját sárgulni, ágait száradni érzi: látja, hogy a gazdag gyümölcsözés, mely tán épen okozója synylésének az emberiségnek hasznára szolgált; a ki, midőn érzi, hogy keblében a szív nem sokáig fog dobogni: azzal nyugtathatja magát, hogy szívének lángja, ha magát fel is emésztette, sokak szívében gyújtott nemes lángot, mely Veszta-tüzként folyton ég tovább: Oh! az ilyen emberre nincset halál, ő eszmévé finomul halál helyett, s ezért nem fél a haláltól. Az ilyen ember, ki annyira Isten képére van teremtvé, szívből mondhatja el

„Bár mindent meggyőzzön az idő natalma,

Lelkünkön nem lesz neki diadalma.

Duljon, bontson.

Döntsön, ontson;

Mi állunk és nem rettegünk,

Ha földünk hagyjuk, lesz egünk.“

Felmutaték egy gazdag életet, bár töredékesen, de hiszen felújított emlékeitek gazdagabb képet nyujtanak, mint a milyet erőtlen szavam rajzola előtökbe. Beláthatjátok, mennyire méltó vala az édes anya fájdalom, midőn „a nemes szív, mely mindig az igaz, szépért lelkesedett, végsőt dobbant; a szellem, mely a lét lgmélyebb titkainak kutatásában soha ki nem fáradt, porhüvelyét levette, elköltözött“; midőn kialudt az élet, mely önmagának, sőt családjának mellőzésével a tudományoknak, a Bethlen-főtanodának vala szentelve. De bármily nagy volt a veszteség, nem lehet, nem szabad zugolódnnunk Isten ellen, oh hiszen bármily nagy csapás volt az, hogy őt el kellett veszteni, nem közelíté meg azt az áldást, hogy ő volt.

Vagy tán halálával mind elveszett az, a mit benne nyert a tudomány, az egyház és az iskola?

Bizonyára nem. Ő alkotásaiban élni fog mindaddig, a mig fennállnak azon eszmék, melyekre áldozta életét: az egyház, a haza és iskola; és ha az ég ezeknek sok oly lelkes bajnokot ad, a milyen ő volt: élni fognak ezek, s ezekben ő mindörökké.

PESTALOZZI HITVALLÁSA.

(Tanulmány.)

Irta: Csekme Ferencz papjelölt.

(Folytatás.)

Mind csak hű törekvések! Egy hajszálnyt sem változtatnak a meghalás és elrothadás szükségképpiségén. Az ember csak szent, isteni természete következtében él örökké. A mi benne közös a teremtés egyéb érzéki lényével, az nem külső érték emberiségének, legkevésbé pedig tényezője az örökkévalóságnak.

A hősi nyugalom, melyet közösen bír az oroszlánnal, a róka ravaszsága, a tigris csalfasága, ügyessége és gyorsasága, a majom érzéki szerelme, a hód műtehetsége, a hangya ügyessége, s szorgalma — mindez még nem kölcsönöz neki emberi értékét.

Valóban emberré és halhatatlanná az ember csak azon tiszta, isteni tulajdonságok által válik, melyek eszét és szívét felülemelik érzéki állati léte követelményein. Isten hatalmasa gyengékben, a kik őt keresik. A ki isteni eszközökkel keres isteni célt, azt segíti Isten; az bizonyhat istenben és kimondhatja a nagy szót: Én tereád bizom gondjaimat, most te gondoskodtál rólam.

„Adj menyei atyám bátorságot, hogy a tévedés zájának, ha ez mindjárt, mint szélvész a tengeren körülzúg, ne hasonló szeles erőtlenséggel álljunk ellent, hanem veszteg álljunk, mint a vágóhidra vezetett bárány, és ne tegyünk egyebet, csak te benned éljünk. Atyám nagy a gyöngeségem, gyöngye a hitem; hű félelem gyakran földre sujt, mint a szegény cserjét a szélvész. A szélvész eldühöng és te — újra felemelsz a póról! Tudom, hus és vér nem jut menyországba, és a ki husban bizik, csak romlást várhat. A ki istenben bizik, az erős alapon épít az égben és a földön.

Oh! mi jól esik szívünknek a kicsinyben a nagyot sejteni, és ha a tengerek és a föld nagy életét szemléljük, szívesen vizsgáljuk az eczetcsöppöt és a benne élő világot. Csak a mi isteni: állandó és örök. Öröm és szenvedés? Elvesznek az örök éj tengerében, hol hajnal sohasem hasad és a hű mulandóság álfényben ragyog. A mi mulandó elmulik, az örök megmarad.

Isteni és örök az emberben a növekedés törvénye.

Földi és érzéki a képzés befolyása.

Véletlen és bizonytalan a nevelés hatása.

Bizonytalan a nevelés hatása, mert nem tudják fejlődésünk törvényeit. Mig apáink jól ismerték a szükségést és nem ismerték a fölöslegest, addig mi a fölöslegesbe vagyunk jártasok és nem ismerjük a szükségést. Őseink egészséges, természetes elméjü szelleme helyett, divatformulákkal birunk, melyek nem annyira a gondolkodásra, mint inkább a gondolatok szóbeli kifejezésére vonatkoznak és a melyek a „jó érzék“-nek kiszívják véréit, mint a galamb nyakát mardosó nyest.

Oh, mely igen boldog, a ki lakozhatik az urnak házában hosszú ideig! Ki mondhatja, hogy szerény intézete nem volt az „ur háza“, a hol testvéri szeretetben éltek nagyok és kicsinyek, a hol a tanító növendékeiben

ápolta az igaz, nemes, jó, erény- és vallás szent érzelmeit, a hol a tanító növendékeiben — gyermekeit szerette, a növendékek tanítóikban atyjokat tisztelték s hol a tiszta keresztyénség testet öltött a szó valódi értelmében. Pestalozzi egész phanatikus szenvedélyvel küzdött a népnevelés ügyéért. „Engem álom fog el, a nevelés, az emberi nevelés képe, a népnevelés, a szegények nevelésének a képe lebeg szemem előtt. És én átengedem magamat álomnak. Álmodozom, élénken álmodozom. De im, lelkem el van fáradva és szellemem üdítő álmot kíván és fejem nyoszolyát, melyről nincs többé felkelés. Ámen.“ És ezzel el is értük a célpontot, melyhez eljutni törekvünk, szép volt az út. Egy alkotó nagy erő szelleme vezetett és készített.

Az oly fenkölt gondolkozás, hevült érzelm, kitartó erő és akarat csodálatunkat és bámulatunkat kelti fel önkéntelen. Pestalozzi alapelvei ugyan mai nap már sok részben tovább fejtett vagy kikorrigált elvekként állanak előttünk. Ugy azonban, hogy azért, mint a modern paedagogia megalapítója s fáradhatatlan előharczósa, mindnyájunk tiszteletének és szeretetének tárgya marad.

Jóllehet ama babéroknak egyes levelei már elhervadtak, de neve örökké fog tündökölni a paedagogia történetében.

„Népnevelés, jöjjön el a te országod!“ ez volt élete törekvéseinek indító oka, — ez volt egész énjének ábrándvilága.

Arndt így beszél róla: „A mi téged nagygyá tesz, nemes férfiú, az akaratod és igyekeved, mert ez mindnyájunké s mint a legtisztább emberi tulajdon még unokáinkra és dédunokáinkra is átszáll. Szeretettel tanusított türelmed: a jóság isteni magva, melyet a világba hintettél. Kívánom, hogy a jövő nemzedék e magból a világot támogató oszlopokat neveljen! A tett korlátolt, de a gondolat a véghetlenség, a honnan származik!“ Tudta, hogy a „nép szenved, a nép elmerül“, ezért harcolt egy életen át a népnevelés „országáért“.

Tévedéseiről szólottunk; de hát mikben tévedett? Az voltaképen nem volt tárgya dolgozatunknak s így mellőztük is, csakis a tárgyhoz tartozók voltak érintve. A szám, alak és nyelv, mint szemléltetési alapok lettek főképp módszerében megtámadva; de kifogásolták igen sokszor másfeől a vallásnevelésre vonatkozó tételeit is. Kifogásolták különösen, hogy a gyermekek vallásos nevelését telyesen az anyákra bizza és hogy az intellectualis képzés mezejéről a vallásos oktatást egészen kizárni látszik. Oly terheket rótt az anyákra, melyeknek eleget tenni, századik anya ha képes. Egyoldalulag fogta fel a vallásos nevelés célját, midőn azt nem a család, hanem csakis az anya kötelességévé tette, s másfeől — a mi magában igaz, szép, helyes és szükséges — az anyai, a családi valláserkölcsi nevelés fonalát nem vezette tovább az iskolán, a templomon, az életben át. Az anyai gond szűk határai közt — melynek nagyszerűségétől annyira át volt hatva s melynek áldása valójában páratlan, — maradva — lelke feltalálta eszményét teljesen ott s a folytonosan tovább fejlődésre rendelt processus kiinduló pontjánál maradt s nem követte annak fokozatos skáláját.

A valláserkölcsi nevelés három forumon fordul meg, u. m.: a család, az iskola és templom forumán. A családi nevelés bölcsője az iskolának, az iskola előkészítője a templomnak és a templom tovább fejtője és fentartója a két előbbinek. A három együtt, karöltve neveli az emberiséget s ha bármelyik alsóbb elvétette a lépést, az utána következő bajosan tudja behegeszteni az ejtett csorbát.

(Vége köv.)

TANÜGYI ROVAT.

Szerbia tanügyéről. A velünk szomszédos új kis államok: Románia, Szerbia, Bulgária gyakori emlegetés tárgyai az európai sajtóban, csaknem kizárólagosan politikai szempontból. Ezuttal néhány sorban Szerbia tanügyi állapotairól kívánunk megemlékezni, nem annyira tanulságos voltuknál, mint bizonyos tekintetben érdekességüknél fogva. Egy ugynevezett főiskolája van Szerbiának Belgrádban jogi és technikai irányval, a theologusok és a tanári pályára készülők egészen specialis külön cursust hallgatnak, orvosi facultásuk éppen nincs, orvosnövendékeik külföldön, legnagyobb részt Bécsben tanulnak. Középiskolájuk csak néhány van, mind kettős irányval, a porosz reálgymnasiumok módjára. A tanítás nyelve a szerb, ezenfelül kötelező a latin és egy modern idegen nyelv, tetzés szerint választva vagy a német vagy a francia. A görög nyelvet éppen nem tanítják, hasonlóan a philosophiát sem, a vallást pedig csak a három alsó osztályban, de nagy súlyt fektetnek a mennyiségtanra, chemiára és történelemre. A középiskolai tanfolyam hét évre terjed, a mennyiségtan valamennyi osztályban szerepel, a chemiára hetenkint 5 órát fordítanak, a III. és IV. osztályban tanítják a nemzeti történetet az V. VI. és VII. osztályban a világtörténetet. A hetedik év végén a tanulók érettségi vizsgálatot tesznek. E vizsgálatra minden tanuló 4 dolgozatot készít, 3 nyelvit és mennyiségtant, a szerb és latin mindenkire nézve kötelező, a modern idegen nyelvek közül tetszés szerint választhatja kiki a németet vagy a francziát.

Az írásbeli dolgozatok készítésére 4 órai időt adnak, melynek elteltével dolgozatát mindenki beadni tartozik. A szóbeli vizsgálatok szigorú részletességgel tartatnak meg. Minden tanuló minden tantárgyból több kérdést kap. Az érettségi vizsgálatot az intézeti tanártestület tartja, a vizsgálatok elnöke az intézeti igazgató, ő adja fel a kérdéseket, ő tüzi ki a kidolgozandó feladványokat, s a vizsgálatok eredményének megállapításában döntő szavazata van. A vizsgálaton részt vesz ugyan a miniszter küldötte is, mint biztos, de minden szavazat nélkül, szerepe teljesen passiv. Az érettségi bizonyítvány szerb nyelven állítatik ki. — Tankönyvül csak részben használnak nyomtatványokat, leginkább írott füzetek szolgálnak a tanítás vezérfonalául, e kéziratok később sokszorosítottatnak s rendes kézikönyvül szolgálnak. A belgrádi főgymnasium legutóbbi érettségi vizsgálatára 38 tanuló jelentkezett s közülök 33 sikerrel tette le a vizsgálatokat. A tanügy elméleti részének fejlesztésére közoktatási tanács áll fenn, melynek 8 állandó és 8 váltakozó tagja van ez utóbbiak minden évben új kinevezés alá esnek. A tanács, mely fegyelmi hatóság jogkörével is fel van ruházva, hetenkint egyszer tart ülést, melyeken határozatokat hoz, de ezeket megerősítés végett a miniszteriumhoz terjeszti fel. A közoktatási tanács egyszersmind tanárvizsgáló-bizottság is, tagjai a belgrádi tudós társaságnak belső élők tagjai és tanügyi férfiak. Közoktatásügyi téren újabb idők óta általában élénk mozgalom észlelhető Szerbiában.

Tanulók rövidlátása. A felsőbb tanintézetek növendékeinek rövidlátásával a német közoktatásügyi miniszter e hó 14-én Berlinben kiadott rendeletében részletesen foglalkozik. A német közegészségügyi tanács ugyanis első sorban megállapította, hogy a felsőbb tanintézetek növendékei között sokkal nagyobb számú a rövidlátó, mint a népiskolákban, s javasolta annak okait kikutatni és orvosolni. A miniszter erre elrendelte, hogy az ország minden iskolájában a tanárok megfigyeljék tanítványaik rö-

vidlátásának természetét. Határozottan megkülönböztetendők olyan intézetek, melyek a szemnek ártalmasok, azoktól, melyek nem ártalmasok, a szemhajosok vizsgálatára pedig lehetőleg kórházi szemorvosok segédeit kell felszólítani. Erre nézve a közegészségügyi tanács bizonyos irányelveket állapított meg. Az írás és olvasás előzetes próbáit a tanár maga megegyeztet, s csak ezután következnek az orvos vizsgálatok olyanoknál, a kiknek megfigyelésében rendtelenség volt megállapítható, a dr. Chon Hermann és dr. Weber Adolf által megállapított szabályok szerint. A vizsgálatok időszakonként, legcélszerűbben a tanfélév végével, ismétlendők. E följegyzések könyvekbe vehetők, a hol helye legyen későbbi jegyzeteknek is, s a könyvek az új osztályokba átteendőek a növendékek előbbre menetével. E megfigyelések eredményéről félévenként jelentés teendő, különös tekintettel arra, hogy a rövidlátás örökölt-e vagy annak oka: rossz világítás, egészségtelen fűtés, taneszközök, megállapítható-e. E megfigyeléseknek több éven át egymásután kell tartaniok. s előmunkálataik már is meg vannak téve.

KÜLFÖLD.

Franciaország. *Leó pápa és a francia katolikusok.* Leó pápa igen szívélyes választ küldött a francia katolikus XIII-ik nagygyűlésnek hozzá intézett fölratárra. A fölratárból kiemeljük a következő jellemzőbb részt:

„Valóban azt hisszük, drága fiaink, — ugymond a pápa — hogy megfelel korunk szükségleteinek, valamint méltó vállaltokhoz és odaadástokhoz, megőrizni köztetek és szünet nélkül szítani szívetekben azon kölcsönös egyetértést, melynek jelentősége oly nagy a legjobb szándékok szerencsés megvalósítására, továbbá szilárdan ragaszkodni az apostoli szék tanításához és abból meríteni a szabályt és ösztönzést tevékenységtekhez azon műveletekben, melyekről tudjátok, hogy szívünkön fekszenek: a keresztény nevelés védelme elveiben és alapítványokban, a mely a hazának becsületes s hasznos polgárokat képez; a keresztény munka pártfogása, hogy segítve legyen szükségleteiben és legyen neki kikötője, hol védve legyen szükségleteiben és legyen neki kikötője, hol védve legyen a szomorú hajótörések ellen. Ezen oly fontos érdekeknek szentelitek ti erélyeteket s hő buzgóságotokat, szemetek előtt tartván apostoli leveleinket, melyekben fennen proclamáltuk, hogy melyek a hívők kötelezései ezen időkben. Azért mi csak a legnagyobb jóakarattal bátoríthatjuk kitűnő szándékaitokat drága fiaink, titeket élénken fölhíván őrizzék magatok számra és terjeszszék körülöttetek a keresztény szeretet ezen szellemét, mely megkülönböztető jele Krisztus tanítványainak és közremunkáljatok ekkép összes erőitekből felebarátotok üdvére azon reménnyel, hogy egy napon igen bő jutalmat nyertek az ég és föld felséges urától.“

Oroszország. *Szláv egyházi ünnepélyt* akarnak a jövő évben rendezni Szt.-Pétervárt Czirill és Method szláv apostolok emlékére. E tárgyban a Pétervárt megjelenő Zarkowni Westnik című közlöny a következő hivatalos közleményt hoz: Szent Czirill és szent Method ezer éves emlékűnepe. Ápril 6-dikának előestéjén a szinodus tagjai az Izsák székesegyházban ünnepélyes isteni tisztelet tartanak, ezt másnap szintén egyházi ünnepélyességek követik. De nemcsak a székesegyházban, hanem ugyanakkor minden egyházban és kolostorban isteni tisztelet tartandók. Az isteni tisztelet után a két szláv apostolt dicsőítő ünnepi beszédekre következik a sor. A papnevelő

intézetekben az előadások ápril 6-án szünetelni fognak; kívánatos, hogy minden iskolában ez alkalomra szünetet tartsanak és az igazgatók felszólítandók, hogy iskolai ünnepélyeket rendezzenek. Végül a szent szinodus megengedi, hogy a két apostol életrajzát és arczképét a templomok látogatói közt kiosszák.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jul. 19.

— **Kiralyi adományok.** Ő felsége, Csernye ág. hitv. ev. egyházközségnek templomépítésre kétszáz frtnyi segélyt, a bábonyi és milotai ev. ref. végre a tót-moráczai ág. hitv. ev. egyházközségnek iskolaépítkezési célokra száz-száz frotot engedélyezett magánpénztárából.

— **A papi szigorlatok.** Nagy Péter püspök ur — mint értesülünk — a papi szigorlatok tartásának idejét szeptember hó 4. 5. és 6. napjaira tűzte ki, s ekkor azok a nagyenyedi theologiai facultáson meg fognak tartatni.

— **A sepsi-szentgyörgyi Székely-Mikókollegiumban** segédtanárok és tanítók lesznek a jövő évben a mélt. állandó igazgató-tanács jóváhagyásával: Csósz János, dr. Benkő Gábor, Benkő József és Bod Péter urak, mint okleveles, illetőleg tanárképezdét végzett szakképzett egyének. — Az előkészítő osztály köztanítója Kali József, gymnasiumi tanító-szigorlatot letett papjelölt ur (a II. gymn. osztálynak a lefolyt évben ott volt osztályfőnöke) lesz; kik mindnyájan benn fognak lakni, a priváttanítást és a felügyeletet az igazgatóság ellenőrködése mellett teljesítik. A kollegiumban nem lakva, hanem más intézettől bejárva, Antalfy Elek, polg. fiúiskolai tanító, a szabadkézi rajzot és írást; a tornát pedig Csinády Lajos, helybeli községi nép- s okleveles tornatanító és tűzoltói őrzőparancsnok urak fogják tanítani. Műénektanító a jövő évben is tiszteletes Zajzon Farkas, polg. leányiskolai tanár ur leend.

— **Nazarenus falu.** Pestmegyei Kis-Szentmiklós lakosai négy évvel ezelőtt részben a római katolikus, részben a lutheránus vallás hívei voltak. Az idők folytában azonban nazarénus hittérítők vetődtek közéjük, kiknek prédikációja a nép fejében termékeny talajra talált. Most a templomokban a papok az üres falaknak miséznek, mert egykori híveik nagy része a nazarénus hitre tért át.

— **A csurgói ref. főgymnasiumban** — mint lapunkat értesítik — az éretts. vizsgálatok jun. 30. és július 1-én tartattak meg *Kerkápoly* Károly kormány-képviselő és *Szabó* Kálmán vizsg. bizotts. elnök jelenlétében. Szóbeli vizsgálatra bocsáttattak 15-én; közülök egy jelesen, 3 jól, 7 egyszerűen érettnak találtatott; egy évre visszavetttetett egy, két hónapra három. Csurgó, 1884. jul. 8. Az igazgatóság.

— **Pályázat orvosnövendeki ösztöndijra.** A n.-enyedi Bethlen-főiskola előjárósága pályázatot hirdet a *Sárpataki*-féle orvosnövendeki ösztöndijra. Az ösz-

töndij évenként 500 frt. A szükséges bizonyítványokkal felszerelt folyamodványok augusztus hó 15-ig dr. Kovács Ödön rectorhoz nyújtandók be.

GYÁSZROVAT.

— **Rába-hidvéghi és galanthai Balogh János** kir. tanácsos, kir. közjegyző, a szegedi kir. közjegyzői kamara elnöke, a szegedi ref. egyház főgondnoka, egyházmegyei tanács-bíró, és köztörvényhatósági biz. tag. F. évi július hó 9-én délután 1 órakor, életének 57-ik, zavartalan házasságának 19-ik évében, súlyos szenvedés után kimult. A boldogultnak hült tetemei folyó hó 11-én délután 4 órakor a ref. templomban történt végtisztesség megadása után, örök nyugalomra kikisérteztet. Áldás emlékére!

— **Konkoly Thege Pál**, az aranyos-maróthi királyi törvényszék elnöke; a barsi ev. reform. egyházmegye segéd-gondnoka stb. stb. Folyó hó 9-én reggel 4 órakor élte 70-ik évében szívszélhűdés folytán elhunyt. A boldogult hült teteme Aranyos-Maróthon folyó hó 10-én este 7 órakor a gyászos háznál tartandó rövid ima után Dereslénnybe szállíttatni, folyó hó reggel 9 órakor pedig a kis-endrédi temetőben a reform. egyház szertartása szerint az örök nyugalomnak átadattak. Áldás poraira!

HIRDETÉSEK.

Pályázati hirdetmény.

3—3

A belső-somogyi ref. egyházmegye által fenntartott csurgói ref. főgymnasiumnál, 100 frt lakpénz és 600 frt készpénzfizetés — évi javadalmazással rendszeresített segédtanári állomásra pályázat hirdettetik.

Az elválasztandott pályázó helyét **f. évi szeptember hó 1-én** elfoglalni köteles; szaktárgya a német nyelv mint fő, a magyar nyelv, mint melléktárgy; a mellett a mennyiben képességgel bírna, a rajzot, tornát, ugy műéneket is tanítja, azért ezen melléktárgyakbani jártasság, a pályázatnál nagy előnyül szolgál.

Kiköttetik két próbaév, mely idő alatt a netán hiányzó tanári oklevél is beszerzendő lesz.

Pályázati kérvények a tanképesítést igazoló okmányok, egészségi és születési bizonylatokkal felszerelve, alólírottához Kaposvárra czimezve, f. évi augusztus 10-ig be- küldendők.

Matolcsi József,
a gymn. igazgató-tanács elnöke.

256—1884.
ejkv.

Pályázati hirdetés.

(1—1)

A sz. udvarhelyi ref. collegiumnál, ez évben rendszeresített 2-ik ó-classica lit. tanszék az 1884/5. isk. évre helyettes tanárral töltesse be 800 frt fizetéssel. Ezen tanszékre pályázók kellőleg felszerelt folyamodványaikat f. évi augusztus 15-ig adják be nevezett collegium igazgatóságához.

Kelt Sz.-Udvarhelytt, az 1884. július 7-én tartott e. gyűlésből.

Sebesi Ákos,
algondnok.

Félegyházi Antal,
e. jegyző.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, énegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 9. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A gymn. rendtartás s fegyelmezés. — Az új szervezéshez (Simon Ferencz.) — Egy régi phsalmus (Kálmán Farkas.) — Nyílt kérdés. — Pestalozzi hitvallása (Csekme Ferencztől). — Irodalom. — Különfélék.

A GYMN. RENDTARTÁS S FEGYELMEZÉS.

Parádi Kálmán tanügyi előadó javaslata a gymn. rendtartás s fegyelmezés szabályainak ügyében.*)

Közönségesen ismert dolog, hogy kollegiumi rendszabályaink, törvényeink és utasításaink abból az időből valók, a mikor az erdélyi kollegiumokban, az akkori követelményeknek megfelelőleg, egy-egy elemi, egy-egy gymnasiumi, egy-egy bölcselmi és több helyt egy-egy jogi s illetőleg theologiai tanfolyam állott fenn. Akkor a tulajdonképeni gymnasium csak hat osztályu, a felette álló tanfolyamok pedig akadémiái berendezettségük valának. A rendes tanárok csak a felső tanfolyamokon működtek s legfeljebb kivételesen adtak néhány órát a tulajdonképeni gymnasiumban is. Az alárendelt szerepre utalt gymnasiumban rendszerint theologusok és jogászok tanítottak, mint közoktatók. A hat osztályu gymnasium mereven el vala különítve a bölcselmi tanfolyamtól mind didaktikai, mind igazgatási és fegyelmezési tekintetben. A felsőbb tanfolyamok és az összes gazdasági ügyek a kollegiumi igazgató (rector professor) felügyelete s vezetése alá tartoztak; a hat osztályu gymnasium és az elemi iskola ellenben a tanvezető tanár (paedagogarcha) hatáskörében állott.

Elismerem, hogy ezen csoportosítás az akkori (1861.) követelményeknek megfelelt, elméletileg most is lehet igazolni, de a mostani tény-

*E javaslat a tanügyi előadó terjedelmes dolgozatának harmadik részét képezi; az első két részt, u. m. a konventi gymn. rendtartás és fegyelmezés szabályzatának rövid ismertetését s méltatását, valamint a kollegiumi Előjáróságoknak e tárgyra vonatkozó véleményeit is lapunk közelebbi számában közöljük.

leges viszonyok között teljesen fentartani nem lehet; valóban nem is áll fenn úgy, mint tervezve volt.

Messzetre vinne annak kutatása, hogy mi okozta az úgynevezett felsőbb tanfolyamok részint átalakulását, részint enyészetét: annyi tény, hogy az élet és törvényhozás mainap olyan tanfolyamokról mit sem tud, s ha olyan alakjában egyik-másik vitatná is a létjogát, azt törvényesnek el nem ismernék. Enyed kivételével, hol korszerűen berendezett theologiai akadémia áll fenn, valóban nincs a régibb értelemben vett felsőbb tanfolyam egyetlenegy erdélyi ref. kollegiumban sem; de van gymnasiuma mindegyiknek, és pedig nem hat, hanem nyolcz osztályu s ezzel kapcsolatban egy-egy elemi, illetőleg előkészítő iskolája.

Miután az oktatástan követelő szigora lerontotta a gymnasium és a bölcselmi tanfolyam közé emelt választó-falat: a gymnasiumi tanmenet egységessé vált, osztályról-osztályra egymást folytatja s kiegészíti; a tantárgyakat a tanári pályára készült egyének s csaknem mindvégig rendes tanárok tanítják. A pusztá lezkekihagyás és lezkekikérdezés régi módszertelensége helyébe szakszerű tanítás és az anyagnak az osztályban való szellemi átdolgozása követeltetik, a minek természetes következése az, hogy mindenik tanár, a nyerendő eredményektől elfogulva, bizonyos mértékben erőteti az adagot és személyes követeléseivel, buzgalomával gyakran megrontja az egyensúlyt, ha a tanárok szak- és osztálytanácskozásaikban, tantárgy és osztály szerént, tüzetesen nem foglalkoznak a didaktika alapelveinek speciális alkalmazásával egy, az egésznek harmóniájára lelkiismeretesen ügyelő s észlelni hivatott igazgató vezérlete alatt.

A köztapasztalás és öntökéletesítés imént jeltt útját kerülő, vagy a czélszerűtlen munka-felosztás miatt követni nem képes tanári kar bizony

nem juthat el soha akkora tanítási ügyesség és művészet birtokába, melylyel magasra emelt mai igényekkel szemben kikerülhetné a tulterhelés zátonyait.

A közoktatás igényeit ma már nem elégíti ki a tanárok egyenként tündöklő nagy tudományossága, a nagy időközökben majdnem csupán csak fegyelmi ügyekben tartott pátriárchális tanácskozások, hanemha a különböző munkát teljesítő tagokat a tervszerűség s az elérendő cél világos, helyes tudata egy élő, cselekvő organismussá össze nem köti, fel nem avatja.

Ámde ily gymnasiumi szervezet, pedig csak ilyennek van lélektani alapja, soha meg nem valósul, ha lüktető központja felemás; ha a tagjait egymástól a didaktikai csalatkozhatatlanság s pædagogiai mindenhatóság álérzetei tasztják és elkülönítik.

Ennyi a változás, illetőleg különbség a haldan és most között, melyet ki kellett emelnem, hogy véleményem alapelveit tisztába hozhassam.

A viszonyok és követelmények ilyenén változása folytán kötelességünk és utalva is vagyunk, a protestantismus elveiből kifolyólag, a gymnasiumokra vonatkozó reformokat keresztülvinni.

Kollegiumaink ez időszerinti kulturmissiójukat főként gymnasiumaikkal töltik be. A gymnasiumok képezik az ifjúságot a tudományegyetemre, valamint a különböző szakpályákra, ennél fogva hitfelekezetünk szellemi organismusának ereje, egészsége és beteges volta a gymnasiumi oktatás érdeme vagy büne. E nagy feladatok nagy kötelességeket rónak ránk, tőlünk függ nagy részben a nemzeti műveltség fellendülése vagy alászállása, a közerkölcsiség örvendetes emelkedése vagy hanyatlása; tehát mi nemcsak a jelenben, hanem a jövőre is hordozzuk a felelősség terhét. Ezért fel kell egész erőnkkel karolnunk protestáns gymnasiumaink ügyeit, hogy a folyton fokozódó követelményekkel szemben is számot tevő művelődési tényezőknek tekintessenek.

Ha az országos törvény s ennek folytán a conventi rendtartás s fegyelmezés szabályzata nem követelné is a gymnasiumok egységes igazgatását, önnönmagunktól kellene azon törekednünk, hogy ezentúl az előjáróság által a rendes tanárok közül választandó gymnasiumi igazgató-tanár a gazdasági ügyvitel és ellenőrzés gondjaitól egészen mentessék föl, mert a gymnasium összes osztályaira kiterjedő, meg nem osztható igazgatói teendők sokasága azt követelik. De nemcsak a megsokasodott oktatástani teendők követelik a gymnasiumi igazgató fölmentését a gazdasági gondok alól, hanem követeli a bennlakás és magántanítás meg. felügyelet intézménye is, melyet tudvalevőleg csak odaadó megfigyelés, egységes pæ-

dagogiai tapintat és következetesség tehet gyümölcsözővé s a célnak megfelelővé.

A tanvezető hatáskörét az elemi iskolára kívánám szorítani. A tanvezető egész munkásságának igénybevétele által az elemi iskolát erősíteni s kellő irányú fejlődését biztosítani vélném, meg lévén győződve arról, hogy ezen iskola alig tagadható hiányainak főoka kétségtelenül az, hogy a gymnasium függelékének tekintjük és hogy nem sokat törődünk vele. Ez idő szerint nincs oly szakértő képviselője sem a tanári testületben, sem a külhatóságokkal szemben, ki nevelési, de főleg oktatási ügyeit komoly felelőssége érzetében tüzetes tanulmánya tárgyává tenné s melegen ápolná.

Az elemi iskolai tanvezető, a rendes tanárok sorából az előjáróság által választva, külön szabályzat szerint igazgatná a gondjaira bizott osztályok nevelés-oktatási ügyeit, a magántanítás s felügyelet őt illető részét s e mellett befolya a gymnas. igazgatóval egyetértve — a bennlakás s collegiumi belélet összes intézményeire.

Az eként különválasztott gazdasági s vagyonsfelügyeletet, pénzkezelést stb. egy gazdasági felügyelőre (inspector professor) lehetne bizni, kit az előjáróság a rendes tanárok közül — határozott időtartamra — választana; ki, mint az előjárósági ülések előadója, teljesitené mindazon kötelességeket, melyek ez ideig az anyagiakra nézve a rector professort terhelték.

A három hivatalnok s az egész tanári testület fölött állana a collegiumi gondnokság s illetőleg előjáróság azzal a jogkörrel s felelősséggel, melyet a gyakorlat ez ideig számára megteremtett.

A közkormányzati munkának és felelősségnek emez arányokban való megosztása — felfogásom szerint — megfelelne collegiumaink nevelő s tanító feladatának; megegyezné autonóm egységes jellemével; hiszen a részlethatások körei az előjáróság kezében szépen összpontosulnának.

Mivel meggyőződésem szerint a munkamegosztás ilyen elve szerint alkotott rendszabály gymnasiumainkra nézve csak lendítő s jótékony hatásu lehetne, mivel a kolozsvári, m.-vásárhelyi, s.-szent-györgyi s részben az enyedi és zilahi előjáróságok ily szempontból szólottak ez üggyöz, de sőt némely collegiumban a viszonyok már tényleg ebben az irányban fejlődnek: mély tisztelettel kérem a méltóságos igazgató-tanácsot, hogy:

1. mondja ki elvileg, hogy a gymnasiumi igazgató kötelességei a collegiumi jog- és vagyonsügyekre való tekintet nélkül szabhatnak meg, ki-

terjesztetvén a hatásköre az egész gymnasiumra s kollegiumi belélet összes intézményeire;

2. ebből folyólag a tanvezető (paedagogarcha) hatásköre az elemi iskolára szorítottatik;

3. a kollegiumi jog- és vagyonyügyekre, az előljárásági intézmény teljes épségben tartása mellett, egy gazdasági felügyelő (inspektor professor) választatik a rendes tanárok közül, kinek kötelességei külön szabályzatban állapittatnak meg;

4. utasítja a tanügyi előadót, hogy ezen elvek szerint — a részletekre vonatkozólag az illető előljárásági vélemények alapján — pótolja ki a conventi szabályzatot, illetőleg alakítsa át az 1862. évi rendszabályokat, törvényeket és utasításokat egy rendszeres tervjavaslat alakjában, mely a további tanácskozások alapját képezhesse; s végül

5. minthogy az ily közérdekű s nagyjelentőségű szakkérdéseket az ig. tanács, eddigi gyakorlata szerint, mindig népes bizottságokban vitatta meg, a minek mindannyiszor üdvös eredményét tapasztalta: jelenben is határozza el, ezen ügy sürgösségére való tekintettel, hogy a folyó július 31-ére, egy igazgató-tanácsos elnöklete alatt, bizottságot hív össze Kolozsvárra, a kollegiumok tanárkaraiból, nevezetesen: N.-Enyed, Kolozsvár, M.-Vásárhely, Sz.-Udvarhely és Szászváros részéről két-két, Zilah és S.-Szentgyörgyről pedig egy-egy tanárküldöttet, kiknek feladatává teszi, hogy

a) az ig. tanács elvi megállapodása szerint megalkotott s a tanügyi előadó szövegezésében előterjesztendő szabályjavaslatot tüzetesen vizsgálják át, bírálják el s véleményes jelentés mellett nyujtsák be az ig. tanácshoz;

b) a még függőben levő átmeneti intézkedésekre, kivált a használandó tankönyvekre nézve véleményes jelentést tegyenek.

* * *

E javaslat 1—5 formulázott pontját az ig. tanács f. é. július 20-án tartott ülésében magáévá tette s elhatározta, hogy a július 31-én tartandó szakközlettségbe tanárok felkűldésére hivassanak fel a kollegiumok m. ft. előljárásai. A bizottság elnökéül főtiszt. Nagy Péter püspök afia kéretvén fel, az egész ügy végleges tárgyalása f. é. augusztus 10-én tartandó ig. tanácsi nagy ülésre tüzetett ki.

AZ ÚJ SZERVEZÉSHEZ.

(Folytatás és vége.)

16. Tanártársának betegség vagy bármi ok miatt bekövetkezett és lehetőleg előre bejelentendő huzamosb akadályoztatása esetében, annak tanórái betöltéséről, egyes órán meg nem jelenhetése esetében pedig az osztály foglalkoztatásáról gondoskodik.

17. Az összes osztályok tanulási előmeneteléről, magukviseletéről stb. szóló mindennemű kimutatásokat az

ig. t. készíti el, ugyszintén év végén az egész intézetről szóló zártudósítás elkészítése és az előljáróság elébe terjesztése is az ig. t. kötelessége. Az igazgató tanártársai közreműködésével évi „Ertesítő“-t szerkeszt és ad ki.

Ügykezelést, rendtartást illetőleg:

18. A tanodai előljáróshoz vagy tanári karhoz intézett hivatalos leveleket kézhez veszi, felbontja s gondoskodik, hogy azok az előljáróssággal közöltessenek, ellátassanak, s a hozott határozatok végrehajtsanak; e végre mikor maga vagy az előljárósnak valamely tagja szükségesnek tartja, az illető gondnokot fölkeri, hogy előljáróssági gyűlést tartson.

19. A tanévet szokott ünnepélyességgel megnyitja és bezárja.

20. Gondoskodik a törvényes iskolai felsőbb hatóságok által kiadott törvények, szabályok, rendeletek, utasítások, valamint a tanári gyűlések által hozott végzések pontos végrehajtásáról. A tanári kar végzéseit, kivánalmait a felsőbb iskolai hatóságokhoz fölterjeszti.

21. A hatáskörébe eső fegyelmi ügyekben bíraskodik; a diáki rigorosum alkalmával a diákok sorába fölvetett ifjakat a tanodai törvények megtartására nevök aláírásával (subscriptio) kötelezi.

22. A tanodai rend, fegyelem és tisztaság fentartására való főfelügyelet az ig. t. kötelessége.

Éppen ezért:

a) Szorosan felügyel, hogy a tanodai rendőr, esküdtek, szobafőnökök és szolgák főnöke utasításuk minden pontját pontosan és lelkiismeretesen teljesítsék.

b) A törvények iránt való engedelmisséget, az előljáróság által hozott és kiadott rendeletek és határozatok végrehajtását szorgalmazza.

c) A lakszobákat rend, tisztaság és csinosság mulhatlan fentartása tekintetéből gyakran megvizsgálja.

d) Felügyeltet s maga is megvizsgálja, hogy az illetőknél a kellő utasítások, tanodai törvények és iratok meglegyenek.

23. Az ig. t. rendezi el a felügyelő tanárral egyetértve, minden tanév elején az ifjak lakását, s megegyezése és rendelete ellenére, azon többé semmi változás sem történhetik.

24. A tanulóknak az ünnepélyeken és isteni tiszteleteken tanári felügyelet alatt történő megjelenéséről intézkedik.

25. Az ig. t. saját elhatározásából, vagy valamelyik tanár által arra felszólíttatva hivatja össze a tanári gyűléseket és a tanodai törvénytársakat; azokon elnököl, s a hozott határozatok fogantatásáról gondoskodik.

26. Az ig. t. tiszte kellő időben értesíteni az állam törvényes felügyelő közegét a nyilvános vizsgálatok idejéről, ugy szintén annak hivatalos látogatása esetén a kellő fogadtatásról s a szükséges felvilágosítások megadásáról gondoskodni.

27. Tanórái száma nem teljes gymnasiumnál 16, teljes gymnasiumnál 12-nél több nem lehet.

II.

Felügyelő tanár kötelességei.

A felügyelő tanár (inspektor professor) hatáskörébe tartozik a tanoda mindennemű gazdasági ügyeinek intézése, illetőleg felügyelete.

Tanodáinknál a gazdasági ügyvitel, pénzkezelés, perek folytatása — az ezek feletti intézkedés és ellenőrködés tekintetében — nincs egyenlő módon rendezve néhol szélesebb, másutt szűkebb az eddigi igazgató t. rendelkezési, felügyelési és végrehajtási hatásköre ez ügyekre vonatkozólag.

A nélkül, hogy e tekintetben a szigorú egyformásítás követeltetnék, a f. t. hatásköre a következőkben körvonalaztatik

1. A gazdasági ügyvitel, perek folytatása, a pénzkezelés felügyelete annak minden ágában, a tanoda épületeinek gondozása, biztosítása, esetleg szükséges javíttatása a f. t. hatáskörébe tartozik.

2. E tekintetben a fölmerülhető apróbb ügyekben, melyek előljárási ellátást nem igényelnek, ő intézkedik, a levelezéseket ő látja el.

3. A tanoda nevében ez ügyekben kiállítandó minden okiratnak a f. t. aláírásával kell elláttatnia.

4. Nála áll a felügyelőség pecsétje, a pénz- és levéltárak egyik kulcsa.

5. A f. t. kötelessége a tanoda belsejében levő épületek, tantermek, lakszobák épségére s czélszerű használatára felügyelni. Éppen ezért:

a) Az iskolai rendőr által a tanoda belső épületeiről, lakszobákról és tantermekről leltárt készített, a tanodai épületeket jó állapotban tartatja, a romlásokat azok költségén, kik azokat szándékosan vagy vigyázatlanságból okozták, kiigazíttatja, az idő s elhasználás által okozottakat pedig — míg nagyobbra nem terjednek — a tanoda költségén kijavíttatja, még pedig az apró és 10 forintnál többre nem menőket az előljáráshoz teendő utólagos bejelentés mellett, a nagyobbakat pedig előleges bejelentés és az előljárási határozata szerint.

b) A bennlakásra jelentkező ifjakat minden tanév elején ő is számba veszi, s azok czélirányos elrendezéséről az ig. t.-ral egyetértve gondoskodik.

6. Az ifjuság által fizetni szokott díjaknak és büntetéspénzeknek a határozott mértékben és módon való felszedetéséről gondoskodik. A pénzkezelőket számoltatja s a számadásokat a tanévi gyűlés elébe terjeszti.

7. A felügyelő t. kötelessége, hogy mindazon segélyezések, melyekben az ifjak részesítettnek, kellő módon és időben osztassanak ki, jelesen:

a) hogy azon tanulók, kik a tanári kar által megállapított czipóval segélyeztetnek, czipóikat kellő nagyság- és mértékben kapják ki: a czipó-osztó diákokat ezen megbízatásuk bevégeztésével számoltatja.

b) Hasonlókép felügyel, hogy a kegykoszt kiosztásában visszaélések elő ne forduljanak.

c) A segélypénzeket és

d) a segédtanári és tanító személyzet fizetését utólagosan utalványozza.

e) Mindazon rendszeresített kiadásokat, melyek a tanoda világítására, tisztántartására szükségeltetnek, utalványozza.

—

Az elemi tanoda igazgatása, ügyeinek vitele oly mértékben, mint ezt a gymnasiumban az ig. t. gyakorolja, egy külön tanvezető tanárra bízatik, a ki az előljárási által szintén 3 évre választatik. A mennyiben különben a gymnasiumi igazgató-tanár teendői engedik, az elemi osztályok vezetése reá is bízható.

A hol csak gymnasiumi előkészítő osztály áll fenn, ennek vezetése mindig az ig. tanárra bízandó.

—

N.-enyedi főtanodánknál a theologiai akadémia tanítási és fegyelmi ügyeinek vezetésére az akadémia tanárai közül szintén 3 évre az iskolai előljárási által egy ig. t. választandó, ki 3 évenként fölváltva a gymnasiumi igaz-

gatóval az előljárási ügykezelését folytatja, az egész tanári kar gyűlésein elnököl s a tanári kart, előfordulható esetekben, képviseli.

—

A fönnebbiekben — úgy hisszük — átnézhető képet adtuk ama szervezetnek, mely szerint collegiumaink igazgatását, az új szervezkedés ezen legkényesebb kérdését, megoldani óhajtanók. Nincs abban semmi radicalis vonás, egyszerűen alkalmazkodás az egységes gymnasium által teremtett helyzet követelményeihez, egyfelől a convent által kiadott szabályok, másfelől iskoláink jelen viszonyai és historiai fejlődésének lehető szemmel tartásával. Egyetlen lényeges vonás, a melyben a conventi szabályzattól eltér: az igazgatónak a tanárokkal szemben adott szűkebb hatáskör, a közvetlen ellenőrzési és rendelkezési hatalomnak a segédszemélyzetre való korlátozása. A conventi szabályzat t. i. egyenesen kimondja, hogy az ig. tanár tiszte ellenőrizni, hogy „mindenik tanár pontosan teljesítse kötelességét s hogy tantárgyát a megállapított tanterv értelmében és keretében tanítsa; e czélból minden egyes tanár tanóráit koronként meglátogatja, figyelemmel kísérve tonitása módját és eredményét; tudomást szerez a házi feladatokról s azok javítása módjáról.“ Már pedig az itt kitűzött czélnek elérése — föltéve, hogy nem fictiv egyformásítást, hanem tanügyünk érdekeit előmozdító hatékony intézkedést akarunk — az igazgató választásának eddigi módozatai mellett lehetetlen.

A czél itt kettős volna: ellenőrizni, hogy mindenik tanár pontosan teljesítse kötelességét, továbbá a megállapított tanterv szemmel tartása és ennek keretében a lehető legjobb módszer alkalmazása.

Azt hiszem, az első tekintetben nem sok panasza szolgáltatott okot eddig is erdélyi református tanodáink tanárai, azonban ha a felügyelet e tekintetben is czélirányosnak tartatik, nekünk ezzel szemben éppen a mondott oknál fogva ellenvetésünk nem lehet. A másik szempontból pedig éppen szükségesnek tartom az egységes felügyeletet. De önként értetődik, hogy oly igazgatótól, ki tanártársai által választatik s következőleg hivatalos állása azoknak kegyétől függ, a ki annak van kitéve, hogy hivataloskodása lejártával azoknak felügyelete alá kerül, a kikre eddig ő ügyelt fel, hatékony felügyeletet sem az egyik, sem a másik tekintetben nem várhatni. És e tekintetben a testvéregyházkerületek intézkedése is csak félrendsabály. Félrendsabály, a mennyiben az igazgató a tanári testület felett álló igazgató-tanács (csak képviselve van benne a tanári kar) által választatik ugyan, de korlátolt és aránylag rövid időtartamra. Az egyedül következő eljárás e tekintetben az állam: függetleníteni az igazgatót teljesen a tanári testülettől, s egyszersmind gondoskodni, hogy ez állás oly tanférfiakkal töltsék be, kiknek tudományos műveltsége és tapasztaltsága a tanügy terén a kellő garantiát nyújtja arra nézve, hogy huzamosabb időn keresztül, a korszellem követelményeit megértve, képesek irányt adni egy intézet fejlődésének.

Ha majd e nézet utat tör magának protestáns egyházunk kebelében is — a miben részemről nem kételkedem — indítványozni merném, hogy collegiumaink igazgatói egy teljesen a tanári kar fölött álló testület, pl. az egyházkerületi közgyűlés által választassanak az illető intézet tanári karából *élet-hossziglan*, s az igazgató hatásköre terjesztessék ki a kellő mértékben: ez idő beáltáig azonban a fönnebb kifejtettnél jobb expedienst nem látok.

SIMON FERENCZ.

EGY RÉGI PSALMUS.

— Énektörténelmi excursio. —

Tisztelettel ajánlva *t. Jakab Elek* urnak.

(Vége.)

Ács Mihály „Zengedező menyei kar“-ában ugy lehet megismerni a németből fordított énekeket, mert az eredeti német szöveg első sora fölibe van nyomva a fordított magyar szövegnek.

A „Kurpf laz“-i ref. énekesben — melyet a hazánkba beköltözött ref. németek magukkal hoztak, s használtak 1846-ig, mikor is énekes könyvüket megújították — szinte benne van a 322. lapon, 247. sz. a. *Luther* ezen éneke, de parafrasisban, mely szinte igen szép!

Az 1579-iki énekesben levő magyar fordítás szövege így van:

Ó ur isten tekints hozzánk
Magas menyből nézz mi reánk,
És könyörülj te népeden,
Nyomorult keresztyéniden,
Mert elfogytak az te szentid,
Megaludt földön az igaz hit,
Minden emberek fiai közt.

Nem hisznek te szent igédnek,
Hazugság kell csak kedveknek,
A mit talált az ű fejek,
Azzal tégedet tisztelnek,
De hamisság az ő dolgok,
Hazugság s találmányok,
Nem kedvesek neked azok.

Veszess el isten ezeket,
Ronts meg ű tiszteleteket,
Kik kevélyen ezt kiáltják,
Bátorsággal nekünk mondják,
Nincsen istentek ti néktek,
El kell majdan mind vesznetek,
Ki oltalmaz meg titeket.

Azért így szól az ur isten,
Feltámadnom szükség nekem,
Hogy megrontsam ő fejeket,
Megszabadítsam népemet,
Mert látom nyomoruságát,
Hallottam fohászzkodását,
Megállom állom nekik boszuját.

Nem hagyom az én ígémét,
Eloltani szent nevemet,
De megtartom én házamban
És választott templomomban,
Hogy megszentelje szentimet,
Gerjessze nekik szívöket,
Biztassa az ű lelkeket.

Az istennek szent ígéje,
Tiszta minden ő beszéde,
Mint az próbáltatott ezüst,
Hétszer meg öntetett ezüst,
Mert ennek az ő ereje,
Vagyon az kísértetekbe,
Keresztnek emelésében.

Te vagy uristen oltalmonk,
Hatalmas kegyes gyámolonk
Az te hiv tanítóidnak,
Szőlődben plántálóidnak,
Te vagy őrzője népednek,
Erős oltalma hiveidnek,
Paizsa te szent igédnek.

Azért néked mi most adunk,
Nagy hálákat és ezt mondjuk,
Dicsértessél Atya Isten
Szent fiaddal egyetemben,
Vigasztaló szent lelkeddel,
Nékünk édes vendégünkkel,
Örökké nagy dicsőségvel

Az unitárius atyafiak szövege így van:

Isten szent ígéje ereje.

Jó ur Isten! tekints hozzánk,
Magas menyből nézz mi reánk,
És könyörülj te népeden,
Nyomorult keresztyéniden:
Mert elfogytak a te szentid,
Meglankadott a szeretet
Az emberek fiai közt.

Azért szóllasz így ur isten:
Feltámadnom szükség nekem,
Hogy megrontsam szerzéseket,
Megszabadítsam népemet;
Mert láttam nyomoruságát,
Hallottam fohászzkodását,
Megtékintem ohajtását.

Nem hagyom az én nevemet,
Eloltatni szent ígémét;
De megtartom én házamban,
És választott templomomban,
Hogy megszentelje szentimet,
Gerjessze nekik szívöket,
Biztassa az ő lelkeket.

Az istennek szent ígéje
Tiszta, minden ő beszéde,
Mint a próbáltatott ezüst,
Hétszer megöntetett ezüst:
Mert ennek az ő ereje,
Vagyon a kísértetekbe,
Keresztnek mivélésibe.

Te vagy ur isten oltalmok,
Hatalmas erős gyámolek
A te hiv tanítóidnak,
Szőlődben plántálóidnak.
Te vagy őrzője népednek,
És oltalma hiveidnek,
Paizsa te szent igédnek.

Téritsd meg azért azokat,
Fogd meg igyekezeteket,
Kik gyakorta azt kiáltják,
Bátorsággal nekünk mondják:
Nincsen istentek ti nektek,
El kell majdan mind vesznetek,
Ki oltalmaz meg titeket?

Azért neked mi most adunk
Nagy hálákat és azt mondjuk:
Dicsértessél atya Isten,
Szent fiad által menyégben!
Vigasztalj meg szent lelkeddel,
Nekünk édes biztatónkat,
Örökké nagy dicsőségben.

A ki az eredeti *Luther*-féle szöveggel e két magyar szöveget egybeazonosítja, az bizonyára belátandja, hogy a közvetlen fordítás az, mit az 1579-iki énekesből kiírtam, így hát beigazolandja amaz állítást is, miszerint az unitárius atyafiak, nagy mérvű rombolást követének el a régi magyar (vagy fordított) énekeken, midőn azokat a maguk dogmái s viszonyaihoz alakították. Im:

a 2-ik verset kihagyták, mert az *erős és kemény Mélius* bizonyára a fejükre olvasta volna, — a negyedik verset tették másodikká, az ötödiket harmadikká, a hatodikat negyedikké, a hetediket ötödikké, a harmadikat hatodikká, a nyolczadikat hetediké, s ezáltal teljesen felzavarták azt a szép *egymásutánt*, mely *Luther* eredeti szövegében oly gyönyörű folyékonysággal csergedezik. Az eredeti szöveg egyes kifejezéseit elferdítették „meglankadott a szeretet“ *megaludt földön az igaz hit*, — „megtekintem ohajtását“ *megállom nekik bosszuját*, — „sz. fiad által menyégben“ és *sz. fiaddal egyetemben* (nagy dogmaticai külömbőség!), — „vigasztalj meg sz. lelkeddel, nekünk édes biztatónkat“ *vigasztaló sz. lélekkel nekünk édes vendégünket* (ez is nagy dogm. kbség!), ez utóbbi passusban teljesen le van rontva, a reformatióhoz született ama *Batizi András*-féle hitbeli igazság kifejezése, midőn a sz. lélek Istenről ez mondatik: „*Te vagy lelkünknék a mi édes vendége!*“

Az volna már most a kérdés: ki fordította e psalmust? (mert hogy sem *János Zsigmondé*, hanem *Lutheré*, azt eléggé kimutattam. *János Zs.*-é nem is lehet, mert ő 1571. márcz. 7-én halt meg, 31 éves korában, így hát ez ének írásakor (1524.) még e világon se volt. Igaz, hogy az ő rövid élet-tartamára eshetik e psalmus magyarra lett fordításának ideje, de: beh bizonyítandó, tudott-e ő németül, még pedig úgy, hogy ily szépen gördülő coriambicus fordítást eszközölhessen? e végből: birta-e ő az akkori magyar költői nyelvet? foglalkozott-e a magyar himnuszokkal, vagy épen csak ez az egy műve lett légyen? és a mi fő: volt-e oly jártassága a dogmatikában, hogy a fentebb jelzett külömbözőségeket — unitárius szempontból — előállithassa? e kérdésekre — úgy hiszem — mostanában legjobban meg tudna felelni az én kedves öcsém *Révész Kálmán!*

Mindezeket tekintetbe véve, én nyíltan kimondom, hogy ez éneket azért nevezik az unitárius atyafiak *II. János király* énekének, mert *tán* igen szerette, gyönyörködött benne, s így rajta maradt a neve!

Ki fordította hát? még eddig nem tudom, hanem így okoskodom: e zsoltárt *Sztárai* is feldolgozta, az ezt megelőző X-iket *Szegedi Gergely* írta, s miután *Sztárai* már a 12-öt feldolgozta, megismervén *Luther* gyönyörű szöve-

gét, *felbuzdulhatott rá*, hogy magyarra fordítsa a XVI. századnak (*I. Balassa Bálinton* tul) legékesebb verselője: *Szegedi Gergely!* és ezt fel is merem tenni, a „*Szánja az ur isten hiveinek romlását*“ s az „*Örül mi szívünk*“ genialis költőjéről! Vajha egy előkerülendő példányból megtudhatnánk az igazi fordítót.

KÁLMÁN FARKAS.

NYILT KÉRDÉS.

Kéküllömente, 1884. július 23.

E lapok f. évi 27-ik számának hirrovatában t. *Kovács Károly* al-csernátóni lelkész halálának temetésének szomorú híret olvasva, abban többek között — következő szavakra találtam: „Megelőző napon *Szabó Géza* fel-csernátóni lelkész afia végezte megható beszéd és könyörgéssel a „*koporsóba tétel*.“

E szavak engem gondolkozóba ejtettek, s — bár még gondolata is távol tőlem annak, hogy e sorokkal a gyászolók vigasztalan fájdalomát akarnám érinteni, — nem mulaszthatom el felvilágosítást kérni a kézdi egyházmegye — általam nagyra becsült — papi karától, hogy az a „*koporsóba tétel*“ miféle ceremonia? Mert — miért tagadnám? — én erről eddig soha sem hallottam.

Itt nálunk, obscurus (?) vármegyei papoknál, ez a — bizonyára magasabb vallásos fogalmakon alapuló, — ceremonia, — vallás-erkölcsi életünknek kétségkívüli nagy kárára, — teljesen ismeretlen. És szeretnénk megismerkedni vele, sőt esetleg meg is honosítani, nehogy valahogyan reánk süttessék még a 19-ik század szellemétől való „elmaradás“ bélyege is! Igaz, hogy mi is ceremoniával temetjük el halottainkat; könyörgünk, prédikálunk feletük, ha a gyászolók kívánják, búcsuztatunk, sőt még a sirnál is beszélünk, ráadásul eddig még kánt'ram is megereztett egy-egy keserves kadenciát; de, — bár tudjuk, hogy a több jobb a kevésnél, — a halottbeszentelést, akarom mondani: a „*koporsóba tétel*“, még eddig nem végeztük ceremoniával, nem gyakoroltuk.

Ám ne gunyolódjunk; beszéljünk egy kissé komolyan.

Elmegyünk — ha hívnek — az élők számára épített új házba, s — köznyelven szólva — házszentelést tartunk. Kérjük istent, hogy az új hajlékba költözötteknek adjon abban békességes lakozást, boldogságot. Hát ezt megteesszük az élőkért, kik isten segedelmének, gondviselő szeretetének, áldásainak szükségét érzik, s megvagyunk győződve, hogy e szertartásnak van értelme, jelentősége. Hanem, hogy a halott hajlékát, a koporsót, miért kell beszentelni, akarom mondani a hallottat miért kell koporsójába ünnepélyes szertartással „tenni be“, ezt nem értjük, e ceremonia jelentőségét felfogni nem tudjuk.

A katolikusoknál az u. n. „halott-beszentelés“ a temetési szertartás elmaradhatlan része, sőt — mondhatjuk — főrésze. De legalább — a pokolról, purgatoriumról, menyországról alkotott — vallásos fogalmaikban van alapja. Hanem, hogy prot. egyházunkban a „*koporsóba tétel*“ minő vallásos fogalmakból támadt? tanainkban erre feleletet nem találunk. Annyi áll — s ezt még a kézdi egyházmegye sem vitathatja el, — hogy e két szertartás — legfennebb csak a végrehajtás módjában ha különbözik, az alap és a szellem aligha nem egy és ugyanaz a kettőben. Már pedig, uraim, legyünk mi toleransok, legyünk apostoli buzgósuga hirdetői az egyetértés, a békeségnek, melynek egy közös szent cél érdekében a fele-

kezetek között uralkodni kell, de annyira interconfessionalisak még se legyünk, hogy más felekezetek — nem a szentírás alapján, s így általunk elvetett szokásait, tanait, szertartásait átvegyük.

Ne tegyük illuzoriussá a keresztyéni szellemet egyházunkban olyan dolgok elkövetésével, melyektől alig lehet elvitatni az „opus-operatum“ jelleget. Theurgikus cselekvényekkel ne buzdítoljuk meg az írás ama szavait: „az isten lélek, s a kik őt imádják, szükség, hogy léleken és igazságban imádják“.

De ne tegyünk olyant, a mi — a mellett, hogy semmi keresztyéni alappal nem bír — még közegészségi szempontból sem megengedhető. Avagy a kézdi egyházmegye t. papi kara közegészségi szempontból megengedhetőnek tartja-e zárt helyen, nyári 25—30 fokos melegben, oszlásnak indult holttest felett, miazmákkal telített levegőjű szobában ilyen — bizonyára legalább is 1/2 óráig tartó — czeremoniát végezni, melynél nemcsak a gyászoló család, hanem feleszámu résztvevő is jelen lenni szokott?

Nem tartja-e kötelességének oda hatni, hogy a — megrögzött szokásaihoz különben szívósan ragaszkodó — nép e szertartás veszélyességéről meggyőződjék s önként felhagyjon vele? esetleg külhatóság által kényszerítették a felhagyásra? Ugy látszik, nem! Sőt azzal a ténynyel, hogy ily czeremoniát egy — életében a prot. egyszerűséget szóval és tettben hirdető — ref. paptársa felett végez, azt bizonyítja be, hogy szándéka sincs e helytelen szokás ellen küzdeni.

S ezzel be is végzem cikkemet, még csak azokat a kérdéseket teszem fel, melyekre felvilágosítást, feleletet kérek.

1. Miben áll a „koporsóba tétel“ czeremoniája s minő renddel végzik?
2. A szent-írás melyik tanításán, vagy egyházunk minő vallásos fogalmán alapul?
3. Nem tartja-e a kézdi egyházmegye t. lelkesi kara azonosnak a katolikusok u. n. „halott-beszertelési“ czeremoniájával?
4. Megengedhetőnek tartja-e közegészségi szempontból? S végül
5. Nem tartja-e visszatetszőnek ily czeremoniát ref. pap felett végezni?

Kükkülmöenti.

PESTALOZZI HITVALLÁSA.

(Tanulmány.)

Írta: Csekme Ferencz papjelölt.

(Vége.)

Pestallozzi megállott a helyes nevelés kapujánál s az anyai nevelés szűk határait szorította csupán — a sokszor egy egész életet igénybe vevő — s akkor is gyakran sikertelen maradó — fejlődést.

Igazságát, egyoldalú igazságát ki ne látná át? Midőn az édes anya először sejteti velünk a menyői szeretetet, midőn először imára kulcsolva kezeinket, az égfelé mutat, hol a menyői édes Atya lakik, a ki csillagait minden estve kirakja az égre, reggel beszédi megint; a ki azt mondta éles anyáknak, hogy csak úgy szeret minket, ha jók leszünk s minden reggel és minden estve imádkozunk.

Ki ne látná át, hogy az az anyai esők, milyen melegen ápolja a gyermek hitét, szeretetét; de valjon elég-e a gyermeknek, ha később, játszó évei multával — kiragadva a szülői karok folytonos öleléséből — nem lehet-

vén mindég az édes otthonban, nyem nyer tovább is lelke táplálékot?

Pestallozzi különben iskoláját is családi körre alakította; apja, anyja, dajkája, játszótársa, barátja volt növendékeinek. A mint maga mondja: „Az én kezem az övéket szorítja, az én szemem az övéken csüngött. Ők nem stanzban, ők a világon kívül voltak, nálam voltak ők, én pedig náluk. Az ő levesek volt az én levesem; az ő italuk az én italom. Nem volt semmim, sem háztartásom, sem barátom, sem cselédem, csak ők voltak mindennem. Ha egészségesek voltak: közöttük állottam, ha betegek: mellettük teküdtem. Köztük aludtam. Este utolsó voltam ki lefeküdt, reggel pedig első, ki felkelt.

Még ágyban is imádkoztam és tanultam velők, míg elaludtak. Minden perczen kettősragadós nyavalya veszélyeitől környezve győztem le ruháik és testük majdnem legyőzhetetlen tisztátalanságát.“

De hát épen ezt nem adja utasításul az emberiség nevelőinek, — hogy miként járjanak el növendékeik lelki művelésében, hogy megtalálják ama kulcsot a szivekhez, a mely idvességöket nyitja meg. Az „Anyák könyve“ nem szól az anyai érzelmű tanítókról, módszertana alapvető részében nincs hely a templomi nevelés számára.

A családi szentélyt átalakítja iskolává, templommá, de sem a templomot nem teszi iskolává, sem az iskolát nem templommá. Iskolája ugyan család, templom volt gyermekei számára, de hát mai napság a magán iskolák vajmi ritkák, közintézetekben képezzük magunkat.

És itt el is értünk azon ponthoz, a hol Pestallozzi vallástani, módszertani alapelvei, valamint ezzel ikerestvér világnézetének zárvókéhez értünk. Egyoldalúságában a családi és elemi iskolai nevelés határai között — kulminál.

Mai napság — a munkafelosztás e korszakában — ha ki csak egy pontot elfoglalhat és ott betölti hivatását teljesen: tiszteletünket érdemi. Midőn az összes tanítás zárvóké a valláserkölcsei tanításban mutatta ki: igaz és habozás nélkül elfoglalható utat jelzett. Áldásos működésében, korszakalkotó irányelvekben az isteni félelem és szertet, a keresztyéni eszme lelkesítette; az a közvetlenség, erős hit és türelmes remény, alázatos gyermeki szeretet, isten mindeható hatalmában vetett bizalom, az emberiség boldogságát célzó buzgalom, kitartó erő önfeláldozó készség, gyermeki alázatosság, nemes hivatás szülte méltóság, saját létéről teljes megfélekedezés, mások javáérti önfeláldozás: mesterünké tette Pestallozzi a hitben, reményben, szeretetben, bizalomban, buzgalomban, készségben, alázatosságban, önfeláldozásban!

Erős meggyőződéssel, gyakran szilaj merészséggel tanítja és hirdeti, hogy a rongy-ruhában nyomorgó szegénynek a lelkében és szívében Isten csak embert teremtett s nem urat és szolgát.

Istenben élt és Istenben halt meg. Hatvanhárom éve, hogy nyugszik Birrben egy terebélyes diófa árnya alatt; testét a föld tette magáévá, de lelke, szelleme él és éltet mind a jelenkorig s neve és emléke a népnevelők talizmánjává lett, melyett drága örökül fog minden megelőző kor — következőjének adni át.

*

Szerény, de jó lélekkel írott tanulmányom ezekben áll. Ujat semmit sem adhattam. Az enyém az összeállítás csupán. Zsengeri Samu fordítása és jegyzetei különösen kezem ügyébe estek; azokat használtam jobbjára.

IRODALOM.

„**Paedagogiai füzetek.**“ (I. füzet), mely a „*Család és Iskola*“ mellékleteként jelent meg, *Rieger Imrénének* „*Rousseau élete és neveléstana*“ című paedagogico-philosophiai tanulmányát tartalmazza.

Szerző, a tárgyra vonatkozó, nagyrészt német források felhasználásával, 102 oldalon tárgyalja Rousseau életét; nevelési elveit művei: a „*crouvelle Heloise*“ „*Emile*“ nyomán; ismertette a testi, erkölcsi, értelmi, aesthetikai, vallási és nőnevelésre vonatkozó nézeteit. A mű gonddal, tárgy iránti előszeretettel irt értékes tanulmányt, mint a mely a nevelés nagy reformatoráról irodalmunkban adott fejtegetések és ismertetések tárházát mindenestire gazdagítja, ajánljuk olvasóink szives figyelmébe.

Vörösmarty összes műveinek sajtó alatt levő teljes kiadásából az I. füzetet, *Méhner Vilmos* kiadásában vettük. Koszorus költőnk műveihez a tárgyi és nyelvészeti magyarázatokat *Gyulai Pál* adja. A teljes kiadás 8 kötetre van számítva; minden kötet 8—8 füzetből áll. Egy füzet ára 35 kr., mi, tekintve a csinos kiállítását, kevésbé drágálható. Melegen ajánljuk a magyar mivelt olvasó-közönség figyelmébe nagy költőnk összes munkáinak e kiadásban megszerzését. A mű bármely hazai könyvárusnál megrendelhető. Az így végzett ifjakkal keleti államokban leendő elhelyezéséről a m. kormány fog intézkedni.

Az iskola a lefolyt tanévben 5000 frt állami segélyben részesült. Az intézet korszerű felszerelésére 1660 frt fordított. A tanulók összes létszáma a 3 évfolyamban volt 110. A múlt, 1882—83-ik évben érettségi vizsgát tett 9 ifju kereskedésekben, posta és vasuti szaknál nyert alkalmazást. Az ifjuság önmivelésére alkalom nyílt az iskolai „önképző“-körben, melyben az évi munkálkodás és az év végén kihirdetett pályázati eredmények kellemesen győznek meg az ifjuság komoly törekvéseiről.

Az intézettel kapcsolatban álló ez alsó kereskedelmi (tanoncz) iskola 3 osztályában a tanulók száma volt 51. A jövő iskolai év f. é. szeptember 6-án nyílik meg s az előadások 8-án kezdődnek.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. júl. 26.

— **Királyi adomány.** Ő Felsege a vác-hartyáni ref. egyházközségnek temploma helyreállítására 100 frtot magánpénztárából legkegyelmesebben adományozni méltóztatott.

— **Személyi hírek.** B. Vay Miklós ő nagyméltósága, mint a „Borsodmegyei Lapok“ írja, engedve a tiszamelléki egyházkerület közóhajának, az egyházkerülethez intézett megleghangus s szellemének örökifjuságáról tanuskodó levelet intézett, melyben kijelenté, hogy a főgondnoki tisztet, melyről lemondott vala, továbbra is megtartja. E hír nemcsak a tiszamelléki egyházkerület, hanem az egész magyar protestáns egyház számára örömhír. — A nyiregyházi evang. segédlelkész a Tiszába ölte magát. Öngyilkosságának oka ismeretlen.

— **Révész Bálint,** a tiszántuli ref. egyházkerület püspöke, pár hetet a hársfalvi fürdőben tölt, honnan jövő hó 4-én köruttra indul és a beregi ref. egyházmegye minden hitközségét meglátogatja.

— **A budapesti ev. ref. egyháznál** szervezett első lelkészi állomás betöltésére a pályázat a napokban ki fog iratni. Ezen alkalmából folyó hó 24-ikén az egyházmegye értekezletet tartván, elhatározta, hogy Szász Károly újonnan megválasztott püspököt küldöttségileg kéri fel a pályázatra. Az egyháztanács kebeléből Tisza Lajos gróf főgondnok vezetése alatt 10 tagból álló küldöttség kereste fel lakásán Szász Károlyt és felkérte, hogy az egyházi törvények szerint közelebbről kiirandó pályázat alapján az első lelkészi állomásra pályázzék, mit Szász Károly megígért.

— **Gyászhir.** Széki gr. Teleky Miklós, a nagyérdemű gr. Teleky-család patriarchája, f. hó 22-én végelgyengülésben meghalt. A politikai szereplés teréről a 60-az években visszalépett, de annál melegebb érdeklődést s buzgalmat tanusított évek hosszu során át egyházi ügyeink terén, mint a görgényi egyházmegye főgondnoka. Mint a Teleky-család seniora, alig egy héttel ezelőtt még elnökölt a családi tanács ülésén. Legyen könnyű neki a föld! A családi gyászjelentés így hangzik:

Sárdi Simén Klára, már özv. Római szentbirodalmi gróf széki Teleky Miklósné, a maga, fia r. szt. b. gróf széki Teleky Gusztáv és nagykállói Kállai Gemma; unokái r. szt. b. gr. széki Teleky Árvéd és Árkut, valamint az összes r. szt. b. gróf széki Teleky-család, ugy minden távolabbi rokonok nevében fájdalommal jelenti, hogy a forrón szerető férj, kipótolhatlan szerető atya, nagyatya és jó rokon; cs. kir. kamarás, volt erdélyi korlátnokszági nyugalmazott udvari tanácsos, a római szentbirodalmi gróf széki Teleky-család seniora és Jurium direktora, római szentbirodalmi gróf széki Teleky Miklós, életének 81-ik, házasságának 59-ik évében, folyó hó 22-én reggel 1/23 órakor végelgyengülésben elhunyt. A mély bánatnak nincsenek szavai! Hült tetemei folyó hó 24-én d. u. 4 órakor, fölöttük tartandó egyházi szertartás után, indittatnak el a gyéres-szentkirályi családi sirboltba leendő elhelyezés végett. Nyugodjék csendesen! Tancs, 1884. júl. 22-én.

— **Beküldetett szerkesztőségünkhez** „Az erdélyi ref. egyházkerület Kolozsvártt 1884. jun. 5—8. napjain tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Szerkesztették Szász Domokos, közjegyző s Bodor Antal, titkár. A tizivre terjedő kötet ára 70 kr., s kapható Stein Jánosnál.

— **Szives kérelem.** A főtiszteletű püspök urak nagyhecsü közvetítése folytán, a ntü esperes urakhoz körözés végett szétküldött „Prot. temetési énektáram“ megrendelő íveinek hozzám, Nagybánára leendő visszaküldési határidejét, f. év augusztus 1-ső napjáig meghosszabbítom. Egyszersmind azon szives kéréssel fordulok a ntü esperes urakhoz, hogy „Énektáramat“ becses ajánlataikkal támogatva, a megrendelő-íveket az egyh.-megyékbeni körözés után, a jelzett időre, közvetlen hozzám, Nagybánára — a nyomtatandó példányok száma meghatározása szempontjából — akár hivatalból, akár az én költségemre kezeimhez juttatni sziveskedjenek. Teljes tisztelettel maradtam N. Bánán, 1884. július 8. Stiglicz Albert, ref. kántor, orgonista, leánytanító.

— **A budapesti ref. theologiai intézetben** a jövő 1884—5-ik tanévben 10 jótéteményes hely, melyekkel ingyen lakás, fűtés, kiszolgálás és tandíjmentesség van összekötve, üresedésbe jó. Elsőséggel birnak a dunamelléki egyházkerületből való ifjak. A folyamodványok érettségi és vagyoni bizonyítványokkal felszerelve az intézet igazgatóságához (Kalvintér 7. sz.) augusztus 24-ig küldendők be.